

Paksi Tiikör

A Jámbor Pál Társaság köszönetét fejezi ki
a Paksi Atomerőmű Részvénytársaságnak
és Paks Város Önkormányzatának
az 1999-es évben nyújtott támogatásért,
mely nélkül
a Paksi Tükör és A Közvélemény
nem jelenhetett volna meg.

Címlap fotók: Részletek a Látogató Központ kiállító teréből
Hátsó borítón: Prelátus és ünnepség a Borbarát Klubban

Patai Péter

Im memoriam Takács Miklós

Még emlékszem, mikor először találkoztunk: szigorú tekintettel kikérdeztél, ki-mi vagyok. Utána már te kezdted mesélni a városról, az iskoláról, a török szerájról, melynek köveit magad fordítottad ki a földtől. Ekkor sodort egymás mellé minket a közös pálya. Láttam és tudtam már ott, hogy az vagy, ami én akkor is – friss diplomával a zsebemben – lenni szerettem volna: tanár. A szükséges bölcsesség a kíváncsú szigor és a türelem keverecse. Hosszú órákat lehetett beszélgetni veled a világról és a múlttól, főként az utóbbiról, hisz' ez volt a szakterületed.

Aztán ismét sorsformáló évek jöttek. Ekkor azt becsültem benned, ami a legemberibb volt: nem törtél, inkább elhajottál. Mindannyiunk szerencséjére a pályáról nem sodródtál el, maradtál az, aminek születtél: tanár. Nekem külön szerencsém volt, mert egy tantestületben láttam magam veled. A tanítványok, az órák, az iskola hétköznapijai tették ki az éveinket és most már tudjuk, hogy közben mi mindannyian tanultunk tőled. Hallgattunk, mikor meséltél, vitáztunk is, ha kellett, de egyenes természetet mindenkor csak tisztelni lehetett. Az lettél nekünk, a barátainknak és az ellenfeleinknek is, aminek születtél: tanár.

Falán a tisztelet távlatából nem figyeltünk oda rád. Láttunk öregedni, de be tudtuk annak, amit a saját tükrünk is kértelhetetlenül mutat. Látni véltük, hogy bajaid vannak, de hittük: mi sem állunk jobban.

A szíved miatt aggódtunk, és lám: a telkedért kellett volna!

Ma már tudom, hogy soha nem felejttem el a pillanatot, mikor utoljára találkoztunk. Néhány röpké szó az iskola folyosóján, biztosítottál, hogy már minden rendben van. Aztán – ezek voltak hozzám az utolsó mondataid – a szakkörömről beszéltél, tanácsot adtál. Így lettél része a múltamnak, így váltál mára emlékké. Biztosan tudtad, hová indulsz, mikor e szomorúan szép világ kilincsére tetted a kezed. Mi pedig csak reménykedünk, hogy olyan helyre érkezél, ahol mindig kell a jó tanár.

Úgy legyen, barátom!

Beregnyi Miklós

Takács Miklós emlékezete

A 70-es évek második felében, mikor az M.N. 2986 alakulat már beköltözött a Barátság u. – Szabó Erzsébet u. közötti területen felépült tulipános házakba, és 1977-ben helytörténeli múzeumot kívántunk kialakítani a laktanyai épületek egyik lakásában, akkor kezdtem keresni egy olyan személyt, aki a nagyközségben helytörténeli foglalkozik. A Deák Ferenc – akkor még 2. számú – általános iskola tanárai jártak oktatni a honvédségnél szervezett dolgozók esti iskolájába, így tőlük kértem tanácsot, hogy kihez fordulhatnék helytörténeli kapcsolatos ügyben. Ekkor ajánlották: keressem meg a Bezerédj iskolában Takács Miklóst. Hamarosan fel is kerestem, elmondtam terveinket, kértem tanácsát és segítségét egy helytörténeli gyűjtemény létrehozásához. Nagyon tetszett neki az ötlet, és hosszan esetellel milyen nevelő hatással lesz a katonákra, ha komoly munkát végzünk majd a helytörténeli szakkörben. Meglepett az ügy iránti lelkesedése, mely rám is átragadt, és szükségem is volt egy ilyen lelkesítő hozzáállásra, mert a szűk katonai környezetem nem nézte túl nagy lelkesedéssel ezen tevékenységemet. Később, mikor megnyílt a laktanyai helytörténeli múzeum, melynek kialakításában Miklós sokat segített, akkor már nagyon lelkesen mulogatták minden nevesebb vendégnek, aki az erőmű építkezés megtekintésére érkezett Paksra, és meglátogatta a laktanyát is. A honvédségnél működő helytörténeli szakkör tagjai sokat segítettek a Bezerédj iskola helytörténeli szakkörének. Ebben az időben az iskolának már komoly gyűjteménye volt, melyet a gyerekek segítségével gyűjtött Miklós, már több mint tíz éve.

Lelekesen készült az iskola gyerekshakköre az első paksi helytörténeli kiállításra, természetesen Miklós vezénylete alatt.

Ez a kiállítás a volt polgári iskola épülete alatti pincében volt, mely akkor az úttörőcsapat otthona volt. Sok látogató jelent meg a megnyitón, sokan megnyugodva nézték a kiállított tárgyakat, melyeket nem túl rég még ők gyűjtöttek át az anyaggyűjtésen résztvevő diákoknak.

Az iskolai szakkörön túl, lelkes támogatója volt Miklós a múzeum ügyének is. Kész tervei voltak a Cseh Vigyázó és Deák Ferenc kúriák alkotta tömbre, hol álmai szerint a majdani városi helytörténeli múzeum lesz. Sok gondot jelentett számára az összegyűjtött néprajzi anyag karbantartása, feldolgozása és elhelyezése. Jó kapcsolatot tartott a megyei múzeum szakembereivel, közösen igyekeztek fellátni az összegyűjtött anyagokat. Nagyon örült, és büszkén tekintett a megnyílt városi múzeum épületére. Az első híró szóra megjelent, mikor alakuló felben volt a múzeum-barátok köre. Az első szóra vállalta az induló Paksi Tükör szerkesztőségében való ténykedést is, és a régi lelkesedéssel gyűjtötte az írott emlékeket a lap helytörténeli rovatába.

Most, hogy átgondoltam azt a több mint 20 évet, melyet a helytörténeli munkával töltöttünk el, csak most tűnik fel: mindig csak a munkáról, a tennivalókról beszélgettünk. Igen ritkán ünnepeltünk. Nem szerette, ha ünnepelték, rögtön a tennivalókra terelte a szót. Nagy kár, hogy feladtad, Miklós!

Csontos Csilla:

Petrich Ferencz honvédszázados élete

(1826-1908)

II. rész

Az 1869-ik évi képviselőválasztás

A kiegyezést követő évek legfontosabb teendői között szerepelt az országgyűlési képviselők választása. A választás lezajlása nem volt olyan zökkenőmentes, mint 1848-ban és 1861-ben. Mindezekről az 1869. március 1-jén megtartott közgyűlésen a főispán számolt be. A megye több településén Pincehelyen, Madocsán, Szekszárdon is történtek összecsapások. Pakson sem történt ez másként, amit a paksi előjáróság járási főszolgabírának küldött jelentéséből tudhatunk meg. Ezen a zavargáson Petrich Ferencz is jelen volt, aki mint a balpárt egyik vezetője tűnt fel. Ekkor ez a párt "szegény napszamosókból és házatlan zsellérekből"¹⁵ tevődött össze. Petrich Ferencz igaz, nemesi származású földbirtokos volt, de a szegény népréteg mellé állva harcolt jogaikért, igazukért, elfogadtatásukért. Kiállt mellettük, hiszen azt szerette volna elérni, hogy ők is egyenlő joggal indulhassanak a választáson.

1869. február 9-én, hogy mi történt, megtudhatjuk a már előzőekben említett jelentésből. A városháza elé vonultak a balpártiak és követelték, hogy ők is kitűzhessék zászlajukat a jobbpártiaké mellé, úgy hogy az takarásban legyen. Másnap a közgyűlésen azt a határozatot hozták, hogy mind a két zászlót kitűzik, de közéjük a semleges nemzeti zászlót teszik. "Éppen ezen határozatot hozó parlamentírozás alatt a balpárt vezetéi a tanácskozó terembe nyomulván, Petrich Ferencz úr, kihívó és a pártok közötti súrlódásra vezető ingerkedéssel nem átkodott ezt nyilvánítani, hogy 3 ezer emberrel fog megjelenni, és összetöreti a jobbpártot."¹⁶ Petrich eme szavaira a jobbpárt képviselője, Szeniczey Ödön is összehívta az embereket, de rövid idő múlva békésen eloszlottak. Az újabb megmozdulásokra a présházaknál került sor: "A balpárti tömeg a présházakhoz vonult, vezeték Petrich Ferencz, Petrich Mátyás, Molnár Antal, Bun Gusztáv és Tegzes Kálmán urak- különösen mégis Molnár Antal- szítogató buzdítására az alig 16-18 személy bal és jobb pártiak részletes találkozásával véres verekedés fejlődött- ahol Molnár Antal, feleit egyre buzdította és biztatta a verekedésre- mely tény csak ugyan a párt által tervezett személybiztonság elleni támadásra volt intézve."¹⁷ A verekedés hírére a rendőrség a helyszínre sietett, ahol megpróbálták a tömeget szétoszlítani. Az elhúzódozó események hatására végül sikerült a tömeget szétoszlítani, de a rend őrei tíz embert elfogtak, és az őrnagy egész éjjel a biztonság érdekében 18 embert szolgálatban tartott.

A választások lezajlása után a belügyminiszter arra kérte a megyei közgyűlést, hogy állítsa össze a legtöbb adót fizető bizottsági tagok névjegyzékét. A források szerint ez csak 1872-re készült el. Petrich Ferencz, földbirtokos lévén, szerepelt az összeírt 220 tag közül 193-ként. A jegyzéken feltüntetve az adójának összege "139 f. és 94 Kr."¹⁸ volt.

Pusztító járvány Pakson

Egy járvány kitörése az 1870-es évek elején még súlyos és gyakran visszatérő problémát jelentett. 1873-ban városunkban a kolera szedte áldozatait. A kolera megfékezésére egy külön bizottságot hoztak létre melynek feladata volt kivizsgálni a járvány kitörésének okát is. Az elnök Petrich Ferencz nagy gondot fordított az ügyre. Elrendelte a "házról-házra járást", azaz a bizottság tagjai a házaknál a lakóktól érdeklődtek egészségi állapotukról, lakás és udvar viszonyáról ill. az "úrszék" tisztaságáról. A vizsgálat befejeztével kiderítették a járvány kitörésének okát: "a lakások túltömöttsége azok közvetlen szomszédságában elhelyezett rongy-bőr s egyéb hulladékok összehalmozása, s a ház tisztátalanság."¹⁹ Mindezek felderítése után elrendelte az elnök, hogy a túlszűfolt szobákból a lakókat osszák szét, a raktárként használt szobákat ürítsék ki valamint a "tisztátalannak" talált házakat fertőtlenítsék ki. Petrich megtiltotta "a szombati ételfőzésnek, a tisztaböjtnak, a halottért szokásos vezeklésnek zárt ajtóknál felfüggesztését. Elrendelte, hogy 50 egyénnél több a mély fekvésű s a népességhez szűk terű zsinagógában nem gyűlhet össze egyszerre s ez is csak 2 órai időközben. A vasárnapi kocsmái összejöveteleket, halotti tortortást betiltatta. A halottszobáknak eltakarítás után fertőtlenítését s a koporsóknak kátránnyal beöntését elren-

delte.”²⁰ Az intézkedések következtében a járvány sikerült hamar visszaszorítani, amiben nagy szerepet játszottak Petrich Ferencz intézkedései is

A gazdálkodás sokszínűsége, azaz a haltenyésztől a szőlőtermelésig

Petrich Ferencz a szabadságharc bukása után igazi énjére a családi birtokon talált. Visszavonult és ott folytatatta a gazdálkodást, amivel egy ízben próbálkozott a 40-es évek elején. A családi birtok a Vörösmalmi-völgy határában húzódott - azonban pontos elhelyezkedését a következő oldalon közölt térkép²¹ jól szemlélteti - és az 1893-as összeírásnál a száz holdnál nagyobb területtel bíró földbirtokosok között említik meg. A terület felosztása a következőképpen volt:²²

	szántó	kert	rét	legelő	erdő	szőlő	nád	használatlan	összesen
kataszteri holdban	102	2	15	8	-	7	-	2	136

A gazdasági élet területén mindig arra törekedett, hogy hogyan tudná birtokát a kor igényeinek megfelelően a legkorszerűbbé átalakítani valamint irányítani. Az 1873. június 4-én megjelent Tolna megyei Közlönyben, cikkében rámutat a megye gazdasági elmaradottságira. Megemlíti a korábban megalakult Tolna megye Gazdasági Egyesületét, amely sajnos csak névlegesen működik, ugyanis a megalakulása után néhány politikai beszéd után semmi elhivatottságot nem mutatott oly irányba, hogy gazdasági téren valamit is tenni fog. Pedig összetartó kapocsként kellene működnie, vallja Petrich cikkében: “A gazdasági élet terén lehetne igazán összehozni és a haladás útján elindulni, mert csak egy kis akarat s egyetértés kellene hozzá, s megint érvényes lehetne az a közbeszéd, hogy az a tapasztalt ember, ki Tolnát Baranyát megjárta, mert önhízélgés nélkül elmondhatjuk, geographiai fekvése, minden gazdasági célra alkalmas, talaja páratlan, s hogy még eddig Tolna megyét Magyarország kertjének nem nevezték, az a mi hibánk.”²³ Célja csupán annyi volt ezzel, hogy felébressze a népet és meginduljon a gazdaság fellendülése. Záróként ennyit üzent: Addig is legyen a jelszó: Előre!

A paksi ember számára örök megélhetési forrást jelentett a gazdálkodás mellett a halászat. A Duna a szabályozás előtt kedvezett a halak szaporodásának, bőven zsákmányolhattak belőle a halászok, ezért nagy harc folyt a halászhelyekért.

Az 1873. júniusában Pakson tartózkodó küldöttség a laki Duna feltöltésének hatását vizsgálták, amikor a délelőtti órákban a Dunán tett kirándulás alkalmával merült fel egy haltenyésztő társulat gondolata. Erre Petrich Ferencz hívta fel a figyelmet, - hiszen ő már korábban is dédelgetett egy ilyen tervet -, amikor a reggeli alkalmával egy ponty felfalta a vízbe hullt sódar darabját. Ekkor vált nyilvánvalóvá a laki-ág alkalmassága a bizottság számára.

Petrich Ferencz - mint a Tolna megyei Közlöny munkatársa -, 1873. június 18-án megjelent cikkében a halastó részletes tervét, ill. annak anyagi hátterét közölte. A laki-ág felső torkolatát kellene elzárni, míg az alsónál zsilipet alkalmazni és máris funkcionálhatna a halastó. Petrich elképzelése szerint “a tenyésztő torkolatát elzáró töltés, mely 30 négyszögöl hosszú²⁴, alól 15 öl, fölül 10-öles szélessége mintegy 750 köböl földet foglalna magába.” A megalakulását 20 ezer forint erejéig 200 db 100 forintos részvényekkel kezdeményezné, melyből az indulásig csak a fele lenne megvásárolható, a többi a váratlanul fellépő eseményekre lenne fenntartva. Petrich felhívja a figyelmet 100 db részvény eladására, azaz 100 tag jelentkezésére, hiszen addig alakuló ülést sem tudnának tartani. A paksi közbirtokosok - mint a halászvizek tulajdonosai - érdekeik védelmére szorgalmazták a társaság létrejöttét, amely az 1873-ban megjelent megyei szabályrendelet után meg is alakulhatott. 1873. november 11-én tehát létrejött az “Első közép-dunai haltenyésztő részvény-társulat”, miután aláírták a 200 db 100 forintos részvényeket. “Megválasztottak elnöknek: Döry Frigyes, ügyvivőnek: Petrich Ferencz, választmányi tagoknak: B. Rudnyánszky Iván, Kovács István, Novák Sándor, Horváth Ignác, Rozmayer Ferenc, Albanich György, pénztárnoknak: Bun Gusztáv, jegyzőnek: Hagymássy Károly. A vállalkozás székhelye: Paks.”²⁵ A társulat mivel novembernek alakult, igazán nem sok mindent tudott már tenni a tél beállta előtt, ezért a részvényesek a tavasz beköszönte után tudták elkezdni érdemleges munkájukat. Az elnök 1874. május 13-ra rendkívüli közgyűlést hívott össze Szekszárdra, a megyeháza kis tanácstermébe.²⁶

Petrich, mint az ügyvivő elnök, az őszi közgyűlésre készítette el a társulat működésnek tervezetét, amit a Közlöny 1874. szeptember 30-i hasábján jelentetett meg. Petrich Ferencz azt tartotta a legcélravezetőbbnek, ha minden évben tavasszal “félig kinőtt pontyokkal” népesítenék be a tavat, mert így halak felnevelésére nem kellene költeniük, mert az iszapban található rovarokból, vízben lévő ázalékból táplálkozik, valamint a levegőből és a fákból lehulló bogarakból és vizinöv-

nyek rothadékából nyeri táplálékát. A fő gondot igazából a betelepítés kérdése okozta, mert nem volt szállítási forrás. Megoldhatónak tartotta ő még a halastó közelében egy nevelő terület létrehozását is, de erre nem volt megfelelő terület. A paksi haltenyésztő társulat nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Működtetése nagy költségeket emésztett fel és a száz holdra tervezett, helyel-közzel mélyvízű, két meredek parttal övezett laki Duna szakasz a ponty szaporítására nem alkalmas. Ugyanis a tó a Duna szabad vizével is érintkezett, ezért az apró ponty ivadékokat a besurranó rablóhalak erősen pusztították. A tervezett félig kinőtt pontyokkal történő benépesítésnél egyedüli gondot, a Petrich előtt is ismeretes, beszerzés okozta. Akkor nem igen akadt beszerzőhely sem és a pontyok ára is igen magas volt. Sokkal kifizetődőbb volt ebben az időben a patakok mentén létesített halastavak üzemeltetése. A Paksi Lapokban a következő olvasható: "A paksi határban húzódik egy patak a Vörösmalom-pusztán, ami haltenyésztésre kitűnően alkalmas, miért ezt budapesti vállalkozók haszonbérbe venni szándékoznak. A Petrich Ferencz tulajdonát képező részben a haltenyésztés már egyízben megkíséreltetett, s igazán szépen virágzott is."²⁷ "E patak mentének tisztogatását a vízszintes, sőt ellentétes esésű szakasz tulajdonosa, Petrich Ferencz vetette fel először. 1899-ben írásban kérte a dunaföldvári járás főszolgabíróját, hogy rendelje el a dunakömlői határba eső szakasz kitisztítását. Ettől kezdve a hatósági intézkedések egész sora született, fellebbezés fellebbezést követett, míg végre a földművelésügyi miniszter 1906-ban utasította Tolna vármegye alispánját, hogy a tisztogatás iránti eljárást most már tegye folyamatba."²⁸

Pakson a szőlőt a rómaiak honosították meg s azóta megszakítás nélkül termelik. A Paksról szóló régi leírások szinte kivétel nélkül felfigyeltek a virító és gondosan ápolat szőlőhegyeinkre. A XIX. századi szőlőtermelés általában négyeszeri kapálásból, metszésből, kötözésből és trágyázásból állt. A tőke kivészését a szomszéd tőke bujtatásával pótolták. Nem ismerték a szőlőfajták gondos kiválasztását, nemesítését, szaporítását és oltását.

E hagyományos módszerek mellett Pakson- a megyében elsőként - kísérleteztek nagyüzemi rendszerű szőlőtelepítéssel is. Petrich Ferencz szőlőszete, - mely megelőzve korát ma is korszerű lenne- megyeszerte nagy hírnévnek örvendett. A Tolna Megyei Gazdasági Egyesület 1884. szeptember 16-án tanulmányi kirándulás keretében tekintette meg a Vörösmalom-pusztai mintabirtokot. A szemlén résztvevő újságírók nem is fukarkodtak a dicséretekkel.

"A szőlőtelep előtt kalapot kell emelni, minden gaz és gyomtól tisztán, bő és egészséges fűttökkel volt megrakva. Teleki János megyei főkertész jelentése szerint, a szőlő 10 kh (5,75 ha), hosszában és szélességében a szőlő 7-8 méter széles gazmentes utakkal okszerűen van szegélyezve. A szőlőtőkék bámulatos pontossággal 80cm-re, a sorok pedig 1,5 m-re állnak egymástól. Minden szőlősor mentén, ill. hosszában, szintén pontosan 70cm magas, 8-14 cm vastag, kellően kátrányozott oszlopok vannak beállítva, melyek tetejéhez szegekkel igen ügyesen oda van erősítve egy 5-6 mm vastag, kátránnyal bevont, feszesre kihúzott sodronyszál, amely a szőlő veszők támasztásául, illetve azok kikötésére szolgál.

A szőlő számos válfaja van képviselve: oportó, rizling, furmint, mézesfehér, kovácsi fehér, kadarka, petrezselyem, perzsa magnéklüli, chasselasok, kéknylevű, vörös dinka, szlankamenka (helyesebben mondva magyarka), izabella stb.

A tőkét itt az ún. csapos fejmetszés szerint metszik, vagyis csapot hagynak meg két-három szemmel. Gyomláláskor egy-egy tőkén 2-4-6 termőveszőt hagynak, s a tulajdonos szerint egy-egy tőkéről 1 liter bort lehet leszűrni. A szőlőtőkék porhanyósítása kapáló ekével történik, ehhez két ember és egy igás ló szükséges. Az egyik ember az ekét tartja és a megkapálandó sorközön halad végig, a másik a ló kötőfékjéhez erősített 80cm hosszú botnál fogva a szomszéd sorközön menve vezeti a lovat, s azt a bot segítségével kormányozza. A fordulás mindig az utakon történik. Egy nap alatt váltott lóval egy sort jobbról-balról megkapálva, öt holdat (3 ha) lehet megmunkálni. A tőkék közötti közöket közönséges kapákkal kell megporhanyítani, ami aránylag csekély munkából áll. A be- és kikapálás közönséges ekékkel történik. A tíz holdnyi (5,8 ha) terület évi jövedelme 2000-Ft.

A pincében bármilyen hordót felbontva az tiszta és nagyon jó bort tartalmazott."²⁹

A közeletben betöltött különböző tisztségek

Az 1861. január 7-én megalakult állandó bizottság 1874. november 12-én tartotta meg az utolsó negyedévi gyűlését. A közgyűlésen főleg az értelmiség képviseltette magát. A gyűlés az alispáni jelentéssel kezdődött, ahol megbeszélésre került a személy és vagyonbiztonság, a köz- és állategészségi viszony helyzete a megyében. Megemlítették még "2659 folyó ölnyi új kövezett út"³⁰ átadását is.

A közgyűlés legfontosabb részét mégis a kinevezések és a választások adták. A kereskedelmi minisztérium felhívására Törvényhatósági Statisztikai Bizottság alakult, mely tagjául Petrich Ferenczet is megválasztotta. A kinevezések után még szükség volt az 1875. évi közmunka járasonkénti összeírására. A műtak sorába tartozó "Paks- Keér- fehérvári és Duna-földvár Keér nagy-doroghi utakra 150 igás 450 kézi nap"³⁰ volt kiszabva.

Az állandó- és a megyei törvényhatóság statisztikai bizottságában eltöltött idő után Pakson az 1874-75-ös évadban, mint főbíró tevékenykedett a földbirtokos, Petrich Ferencz. Az alispáni iratok hozzáférhetetlensége miatt sajnos Petrich bírói tevékenységéről nem sokat tudunk. Csupán a korabeli újságokból tudhatjuk meg a lakosság véleményét tevékenységéről ill. egy felekezeti nélküli iskola körül kirobbant vita megoldását. Történt ugyanis, hogy a paksi iskola megnyitása után a nagyközség tanítói állás betöltésére pályázatot hirdetett, ahová már előzetesen kiválasztották az érdekelteket. Munkácsy Sándor esperes is a konkurencia egyik képviselője volt, aki hevesen megtámadta az iskolaszéket, valamint a tanfelügyelőt és választásokon sem jelent meg, mert azt törvényellenesnek ítélte. Ő ugyanis úgy ítélte meg, hogy "a tanfelügyelő úr a paksi iskolaszék eljárásait részint megsemmisítette, részint meghúszította."³¹ Az esperes úr továbbá képviselő testületet akarta megaljasítani azzal, hogy kihallgatták magánbeszélgetéseit, pedig ő nyilvános helyen rágalmozta meg a testületet több tanú jelenlétében. A bírót, Petrichet még rendre is akarta utasítani az esperes, mert úgy vélte, hogy milyen dolog az, hogy egy egyházi személyt meggyanúsítsanak és még a magánbeszélgetéseit is kihallgassák. Ezért Petrich Ferencz a lelkészt nyilvános úton történő elégtételre ítélte, mert, úgy gondolta a község számára így tehet megbocsátást, hiszen mégis egy egyházi személyről van szó, akihez nem illenek a megbecstelenítő szavak.

A másik eset a Paksi Lapok hasábján megjelenő cikkben volt olvasható, hogy a község lakói panaszkodtak a bíróra, mert a pénztárban bekövetkező csőd miatt őt okolták. (Ekkor Petrich már nem a község bírójával!) Ugyanis a bíró a községi pótladó behajtását csak a szegényebb néprétegtől szorgalmazta, míg a fizetőképesebb lakosoktól az adó beszédését nem siettette. Ezért történhetett meg a krach - állítják a lakók, akik így nyilatkoztak előző bírájukról, Petrichről: "Kövesse (mármint a mostani bíró) e tekintetben előde, Petrich Ferencz volt községi bíró példáját, legyen mindenki iránt egyenlően szigorú, de igazságos, akkor a pénztár nem jöhet ily zavarba."³²

A bírói tisztség elfoglalása után Petrich életében egyre nagyobb szerepet játszottak a közgyűlések. Az 1870-es évektől kezdve a jelentősebb gyűléseken mindig képviseltette magát, ahol legtöbbször valamilyen újabb bizottság tagjául választották meg. Az 1876. május 3-án tartott Tolna megye Bizottságának évi második közgyűlésén Petrich, mint községi bíró vett részt. A gyűlést Perczel István főispán nyitotta meg, majd negyedéves jelentésében "elismerőleg sorolja fel mind azon tényezőket, melyek az említett irányban gyakorolt önzetlen működésük által a megye háláját kiérdemelték az árvíz körül teljesített önfeláldozó munkásságáért."³³ A lajstromon Petrich nevét is felsorolták. A közgyűlés továbbiakban a veszélyeztetett területek megvédésre szolgáló munkálatokat is megvitatta.

Hivatkozások

- 15 Évszázadokon át II. kötet 233. o.
- 16 Évszázadokon át II. kötet 233. o.
- 17 Évszázadokon át II. kötet 233-234. o.
- 18 Tanulmányok Tolna megye történetéből VIII. kötet 229. o. (függelék 4.)
- 19 Tolna megyei Közlöny 1873. július 30.
- 20 Tolna megyei Közlöny 1873. július 30.
- 21 Németh Imre: Paks nagyközség monográfiája 207. o.
- 22 Németh Imre: Paks nagyközség monográfiája 295. o.
- 23 Tolna megyei Közlöny 1873. június 4.
- 24 Tolna megyei Közlöny 1873. június 18.
- 25 Tolna megyei Közlöny 1873. november 26.
- 26 Tolnamegyei Közlöny 1874. május 6.
- 27 Paksi Lapok 1886. június 12.
- 28 Ádám László - Marosi Sándor - Szilárd Jenő: A Mezőföld természeti földrajza 338. o.
- 29 Németh Imre: Paks nagyközség monográfiája 310-312. o.
- 30 Tolnamegyei Közlöny 1874. november 18.
- 31 Tolnamegyei Közlöny 1875. október 20.
- 32 Paksi Lapok 1886. február 8.
- 33 Tolnamegyei Közlöny 1876. május 8.

Gutai István:

Gróf Batthyány Lajos főbenjáró pere és vértanúsága

Színmű 5 felvonásban, utójátékkal

Szűts István azonos című irodalmi forgatókönyve alapján

**A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Írók Szövetsége
közös irodalmi pályázatán nívódíjjal jutalmazott mű!**

SZEREPLŐK:

Batthyány Lajos
Tony, a felesége
Ilona
Emmy lányaik
Mademoiselle Chomé, nevelőnő
János, Batthyány inasa
Caroline, Batthyány sógornője
Károlyi gróf
Orczy báró
Öreg arisztokrata úr
1. radikális képviselő
2. radikális képviselő
3. radikális képviselő
Az országgyűlés elnöke
Kossuth Lajos
Majláth György országbíró
Lonovich egri érsek
Deák Ferenc
Majláth Antal gróf
Windisch-Graetz herceg
Trattner ezredes, a hadbírószék vezetője
Leuzendorf hadbíró
Cseh ezredes
A hadbírószék elnöke
Zsófia főhercegné
Schwarzenberg miniszterelnök
Ferenc József
Haynau tábornok
Pokorny segédtiszt
Tursky tábornok
Nagyothalló generális
Joviális ezredes
Kövér tábornok
Segédtiszt
Kanzler, kirendelt hadbíró
Alezredes
1. őrnagy
2. őrnagy
3. pribék
4. pribék
Nagyhasú polgár
Kürtőkalapos úr
Krinolinos hölgy
Termetes asszonyosság
Katonaorvos
Alorvos
Balassa János sebészprofesszor, vizsgálati főgolyó
Abbé
Képviselők
Börtönőrök
Osztrák tábornokok, tisztek, katonák, tisztiszolgák
Ferencs szerzetesek
Írnokok
Foglyok
Báméskodók

I. FELVONÁS1. KÉP

Kastély boltíves ebédlője. A falakon az ősök olajfestményei. A kövön bőröndök. Hintózörgés hallatszik. Batthyány és felesége egymást átölelve búcsúzkodnak.

Batthyány: Mennem kell. Ha Windisch-Graetz Pestre jön, ott vér folyik. Nyugodtabb vagyok, ha te a gyerekekkel itt maradsz.

Tony: Átkozott politika! Miért nem mentünk el akkor Svájcba, amikor a baj elkezdődött?! Az útlevelünk meg volt, nővéred várt, ott most békén élhetnénk...

Batthyány: (szomorkás mosollyal) Az ország első szolgája voltam. Nem futhatott el elsőnek a premier... és egy Batthyány most sem állhat félre... (kibontakozik az ölelésből) Egy mérsékelt pártot akarok szervezni. Lehet, hogy árulónak fognak tartani, de kötelességem a törvényt megvédeni, akár fentről támadják, akár lentről. (Felesége vállára teszi a kezét.) A gyerekekre és magadra vigyázz! (Átöleli az asszonyt.)

Bejön az inas, kiviszi a bőröndöket.

Batthyány indul.

Tony: Karácsony!a visszavárunk!

Batthyány el.

Tony az ablak elé lép.

Távolodó hintódübörgés.

Mad.Chomé: (be) Hideg van, megfázik, Madame. (Hárászkendőt terít Battyány-né vállára)

Tony: (nem fordul meg) Köszönöm, Mademoiselle Chomé... korán van még. Biztos felébresztette a nagy jövés-menés, a kocsizaj.

Mad.Chomé: Ó nem, grófné! Csak el akartam köszönni én is. Háborús időkben az utak messzire visznek...

Tony: Friss hó esett. Majd vigye szánkózni a gyermekeket, Chomé kisasszony.

2. KÉP

Pest, a képviselőház ülésterme 1848 szilveszter éjjelén. A képviselők közül sokan bundában, útra készen.

Elemózsiás kosarak, kézitáskák.

Batthyány a szónoki emelvényen áll.

Hangzavar.

1. radikális képviselő: Vesszen!

2. radikális képviselő: Hazaáruló!

1. radikális képviselő: Talpnyaló arisztokrata!

Batthyány: (Mevárja, míg lecsendesedik a lárma) ... a nagy zajban talán nem értették meg jól, tisztelt képviselő társaim, ezért megismétlem mindkét javaslatom. Először kérem a Honvédelmi Bizottmány elnökét, tájékoztassa az országgyűlést a hadi helyzetről és a kormány terveiről. Másodsor, válasszon a tisztelt Ház egy bizottságot, s azt indítsa az ellenséges fővezér táborába, hogy ott tárgyalásokat kezdeményezzen oly békefeltételekről, melyek az ország függetlenségével és a nemzet becsületével összeegyeztethetők.

1. radikális képviselő: Nem kell!

2. radikális képviselő: Gyávaság!

3. radikális képviselő: Rohadt béke!

2. radikális képviselő: Még mindig Ferdinánd a magyar király!

3. radikális képviselő: Nem ismerjük el a kölyök császárt!

Többen: Úgy van! Nem ismerjük el!

Kossuth: (szólásra emelkedik. Fáradt, ideges) A hadihelyzet súlyos. Görgey visszavonulóban. Jelenti, hogy serege nem elég erős a főváros megvédésére. Az ellenség előőrsei már elérték a budai hegyeket. Perczel csatát veszített Mórnál. Ilyen kényszerítő

körülmények között javaslom, hogy a kormány és az országgyűlés tegye át székhelyét Debrecenbe. Nem gyávaságból indítványozom ezt (pátosszal), mert szilárdan bízom a magyar fegyverek végső győzelmében, de csatavesztésre is gondolni kell, és az ország védelmét csak biztos helyről lehet irányítani.

Taps a bal oldalon.

1. radikális képviselő: Úgy van! Igaza van!

2. radikális képviselő: Éljen Kossuth!

Általános éljenzés a bal oldalon.

Kossuth: ... nem egy, de tíz csatavesztés után sem szabad a nemzet ügyét feladni. A török 150 esztendeig bírta Budát, Magyarország mégsem veszett el!

Éljenzés.

Kossuth lelép az emelvényről.

Batthyány lép a helyére.

Batthyány: (nyugodtan, pátoszmentesen) Hasznosnak, sőt szükségesnek tartom az elhangzott indítványt. Menjen a kormány mielőbb Debrecenbe, de az országgyűlés maradjon addig Pesten, míg a békeküldöttség visszatér és beszámol a tárgyalásokról.

1. radikális képviselő: Ez a nemzet ügyének teljes feladása! Saját halálos ítéletünk!

2. radikális képviselő: Vesszen!

3. radikális képviselő: Áruló!

Batthyány: Nyílt szavazást kérek indítványomra. Lárma, fütty a bal oldalon. A képviselők több sége egymás után emeli föl a karját.

Az országgyűlés elnöke: (rázza a csengőt, majd miután a zaj elül) A tisztelt Ház nagy többsége megszavazta gróf Batthyány képviselő úr javaslatait. Most felszólítom önöket az ellenséges fő vezérhez menesztendő delegáció tagjainak megválasztására.

3. KÉP

Windisch-Graetz dolgozószobája Bicskén. A fővezér íróasztala mögött ül. Mögötte tábornokok.

A távolból katonai kürtjelek, dobpergés, menetelés zaja.

Tiszt: (olvassa Windisch-Graetznek a névsort) Lonovich egri érsek, gróf Batthyány Lajos, Majláth György országbíró, Deák Ferenc, gróf Majláth Antal...

Windisch-Graetz: (feláll és átveszi a névsort, belenez) Tiszteletre méltó nevek. (A tiszthez) Tizenegy órára kértem az urakat.

Tiszt: (el)

Windisch-Graetz: (a tábornokokhoz) Kínos ügy. Tegnap hozta a hírt a bécsi futár, hogy Batthyány ikervári kastélyát zár alá vették és elfogatóparancsot adtak ki ellene. Parlamenti minősége itt egyenlőre megvédi őt. De tárgyalófélként nem fogadhatom.

Tiszt: (be) A magyarok küldöttsége! Az országgyűlés küldöttei be és félkaréjban elhelyezkednek.

Majláth György: (előrelép) Mint a magyar országgyűlés küldöttei jöttünk hercegségedhez...

Windisch-Graetz: (közbevág) Magyar országgyűlés nincs, azt már rég feloszlatta őfelsége. Rebelisekkel nem tárgyalok!

Majláth György: A magyar nemzet kész elfogadható feltételek mellett felhagyni az önvédelmi harcral...

Windisch-Graetz: (a kardjára csap) Csak feltétel nélküli megadásról lehet szó! A velem szemben álló lázadó hadsereg tegye le a fegyvert, esküdjön hűséget őfelségének és díszmenetben vonuljon el előttem... a többi őfelsége kegyelmétől függ!

Majláth György: (makacsul) Tárgyalni kívánunk olyan békefeltételekről, melyek az ország függetlenségével, szabadságával és a nemzet becsületével összeegyeztethetők. A küldöttség ezt Olmützben a császár előtt, hódolattal előterjeszteni kívánja. A tárgyalások idejére pedig kölcsönös fegyverszünetet ajánlunk és ugyanezt kérjük hercegségedtől is.

A tábornokok gúnyosan összemosisyognak.

Windisch-Graetz: (ingerülten) Az urak, úgy látszik, figyelmen kívül hagyják, hogy Prágában és Bécsben is én vertem le a forradalmat, hogy Magyarország nagyobbik részét két hét

alatt fegyverrel meghódítottam, a fővárost napokon belül elfoglalom, és hamarosan az egész országot. A magyarok nyílt lázadásukkal eljátszották régi jogukat, sorsuk kizárólag a császár kegyétől függ. (Fenyegetően.) A császár teljhatalmú megbízottja én vagyok! Semmi feltételről nem tárgyalok.

Rezesbanda hangja.

Windisch-Graetz kétszer összecsapja a tenyerét.

Fehér kesztyűs tisztiszolgák, tálcákon bort, harapnivalót hozva jelennek meg.

Windisch-Graetz: A fásztó téli utazás biztosan kimerítette az urakat; legyenek a vendégeim.

A magyar küldöttek egymásra néznek.

A tisztiszolgák szervíroznak, töltenek.

A magyar urak kényszeredetten nyúlnak az enni- és innivaló után.

Windisch-Graetz: (koccint a magyar küldöttség tagjaival, saját tábornokaival, majd Deák Ferenchez) Ugye, ön már rég leköszönt a miniszterségről?

Deák Ferenc: Mikor többi társam, amikor Batthyány is...

Windisch-Graetz: De Batthyány még azután is miniszterelnök maradt és tovább szervezte a fegyveres ellenállást.

Deák Ferenc: (helyreigazít) Batthyányt öfelsége a király bízta meg új minisztérium alakításával és amikor az nem sikerült, ő ismét lemondott. Nagy kár, hogy most éppen ő hiányzik. Az egész küldöttség az ő ideája volt. Pesten, a képviselőházban hazaárulással vádolták érte.

Windisch-Graetz: (tiltó mozdulattal) Batthyányval nem tárgyalok! (továblép egy másik beszélgető csoporthoz).

4. KÉP

Batthyány és Deák közös szállása. Egyszerű parasztbútorokkal berendezett szoba.

Batthyány az ablaknál olvas, de nyugtalan.

Deák Ferenc: (be)

Batthyány: (feláll, várja, hogy Deák megszólaljon)

Deák Ferenc: Valóságos kanosszajárás! Bécs annyira biztos a dolgában, hogy semmiféle békés megoldásra nem hajlik. Csak megtorlásra, büntetésre készül...

Batthyány: Na és Windisch-Graetz? Továbbenged a császárhoz Olmützbe?

Deák Ferenc: Szédült fajdkakas. Hallani sem akar fegyverszünetről. Meg van győződve, hogy napokon belül elfoglalja Budát. Minket pedig addig itt tart "vendégségben"... rossz időben jöttünk. Egy győztes hadvezér nem ül le tárgyalni. (Leül az asztal mellé)

Batthyány: (indulatosan) Arra nem várhatunk, míg fordul a hadiszerencse. Miközben pusztul az ország és ömlik a vér. Windisch-Graetz a béke nagy lehetőségét szalasztja el, ha nem tárgyal velünk. (Idegesen járkal.) Ahelyett, hogy én most Pesten, az ott maradt képviselőkkel, akik nem követték Kossuthot Debrecenbe, a békepártot szervezném és egy kompromisszumos béke tervét kalapálnám... (Lecsapja a kezében tartott könyvet) ... itt tétlenkedem és a bicskei plébános Tacitusát olvasom! Meggyújtja a faggyúgyertyát és levelet ír. A levél szövegét hanghangfelvételtől halljuk) ... hamis vádaskodások alapján Bécsben rebellisnek nyilvánítottak... mindenre felkészültem, lelkiismeretem tiszta. Én mindig a törvényt védtem. A nemzet jogait és a király jogait egyaránt... ellene voltam a forradalomnak, a polgárháborúnak... képtelenség ezzel vádolni engem! Ha rendes bíróság elé állítanak, nem kételkedem a joggyőzelmében.

Takarodó hangjai hallatszanak.

Batthyány: (abbahagyja az írást) Most már megértem Windisch-Graetz viselkedését. (fölkel) Elfogatóparancs van ellenem.

Deák Ferenc: (megdöbben)

Batthyány: Amíg ti tárgyalatok, én sétáltam. Megtudtam egy becsípett tisztől, hogy Kőszeg és Pinkafő között extra őrzőparancs tartottak, hogy megakadályozzák két bizonyos Louis, Kossuth és Batthyány szökését. (megáll Deák előtt) Őszinte tanácsodat kérem. Mit tegyek? Tényleg veszély fenyeget?

- Deák Ferenc:* Amit tettél, azért nem vonhatnak felelősségre. (elhallgat) De az ilyen zavaros időben jobb óvatosnak...
- Batthyány:* (közbevág) Nem, nem hiszem! A király nem lehet ennyire törvénytörő és miniszterei ennyire bosszúállók és ostobák...
- Deák Ferenc:* ... és ha mégis? Legegyszerűbb volna, ha most innen elmennél. Ha nem hoztál elég pénzt magaddal, fogadd el azt, ami nálam van. (előhúzza tárcáját)
- Batthyány:* (elhárítja barátja gesztusát) Köszönöm. Jólesik segítő szándékod, de saját hazámban csak nem leszek szökevény? (kis gondolkodás után) Felajánlok, megalázom magam... mert minden erőmből meg akarom akadályozni a polgárháborút. Katasztrófa felé halad az ország és a dinasztia is. Halálos sebeket ütünk egymáson... Mohács óta, 300 éve, végre ismét alkotmányunk van. Ezt nem tehetjük kockára, illúziókat kergetve. Politikai szándékaim tisztaságában most már ellenfeleim sem kételkedhetnek. Kész vagyok Debrecenbe menni, és ott egy tisztességes béke érdekében minden tőlem telhetőt megtenni... tudom, az elkeseredett radikálisok befolyása még mindig nagy. Lehet, hogy a vállalkozás életembe kerül, mégis remélem, meggyőzhetem a középben álló képviselők nagy többségét, megszervezhetem a békepártot. A császári hadsereg bevonulása sok embert fog kijózanítani... a forrófejűek végre észre kell térjenek!

5. KÉP

A Károlyi-palota szalonja. Károlyiék kávéznak.

Inas: (belép) Gróf Batthyány Lajos!

A társaság meglepődik.

Caroline grófné: (Batthyány elé megy) Csak hogy itt vagy, Louis! (leülteti. Inashoz) Jó forró teát, sütet, pástétomot hozzon a gróf úrnak!

Inas: Készítsek szobát a gróf úrnak?

Batthyány: (leinti) Semmi szobát. Csak a lovat lássátok el és a kocsisnak adjatok valami italt és harapnivalót.

Inas el.

Batthyány: (Caroline-hoz) Elfogatóparancs van ellenem. Mielőbb Bécsbe kell jussak! Hogy tisztázzam magam. (a társasághoz) Ti mit hallottatok? Miért vették zár alá Ikervárt? Hol van most Tony a gyerekekkel?

Caroline: Miattuk ne aggódj. Ők jól vannak. Apáékhoz mentek Pozsonyba.

Károlyi gróf: A vádról mi sem tudunk semmi konkrétat. De hát a mai időkben a bezáráshoz nem sok kell, csak szurony és börtön...

Orczy báró: Biztos a bécsi rágalmakat újtották fel. Mindenáron bele akarnak keverni a bécsi forradalomba.

Batthyány: (kitör). Hazugság! Ezt senki sem tételezheti fel rólam. A forradalmat a bécsiek csinálták... márciusban is, októberben is. Az arany szívű, császárhű bécsiek. Ez fáj nekik. Ezért akarják most az egészet a lázadó magyarok számlájára írni!

Orczy báró: Mondd, mi volt Bicskén? Van-e Windisch-Graetzben valami jó szándék?

Batthyány: (legyint) Ugyan! Vesszőfutás volt az egész... velem szóba sem állt.

Inas: (be a hideg vacsorával majd ki)

Károlyi gróf: Most mik a terveid?

Batthyány: Először Pozsonyba, onnan Bécsbe. Most nem húzódhatok félre... mikor mindenki látja, hova vezet a forradalom.

Öreg arisztokrata úr: (a kandalló melletti karosszékekben ül) Akkor kellett volna erre gondolni, mikor behoztátok Kossuthot Pest megye követének. Ti (körbemutat) mindnyájan... Batthyányiak, Károlyiak, Szapári grófok... díszmagyarok, fényes sleppje voltatok annak a szájas prókátornak. Még az a kölyök Podmaniczky is árvalányhajas kalappal, pitykés mellényben, fokossal idétlenkedett és vezette a bandériumot... pedig megjósolta az öreg Metternich: elég egy téglát kivenni a boltozatból és összedől az egész. Az ősi alkotmány is ilyen volt, csak egy kis rést kellett ütni rajta...

Batthyány: (ingerülten) ... hol van már Metternich és az ő állambölcsessége! Még a legmaradibb bécsi politikusok sem kívánják vissza. Magyarország akkor már rég megé-

- rett a reformokra... és a nemzet kívánságait akkor Kossuth tudta a leglelkesebben megfogalmazni. Csak március óta veszette el józan mérsékletét... különben is, a fáklyát Széchenyi gyújtotta.
- Öreg arisztokrata úr:* (dünyögve) ... a reform szikráiból pusztító tűzvész lett! Ebbe bolondult bele szegény Stefferl.
- Batthyány:* (főlkel és idegesen járkál) Széchenyit már régóta rémképek gyötörték... vért látott mindenütt, tűzvészt és a rombolás szabadon eresztett démonait. Az utolsó hetekben már csak a hídra figyelt. Sikerül-e felhúzni a láncot, vagy leszakad? Rögeszméje lett; saját és a nemzete sorsát a híd sorsához kötötte. Ebbe bolondult bele.
- Öreg arisztokrata úr:* Nem is volt olyan bolond szegény. (kis szünetet tart) Amikor azt mondta, hogy Magyarországot eladtuk két Louis-ért...
- Döbönt csend.
- Mindenki Batthyányra néz, aki válaszolni akar, mikor kívülről fegyverzörgés, erélyes szóváltás hallatszik. A társaság tagjai az ajtó felé néznek.
- Inas:* (ijedten be) Egy osztrák tiszt. Mindenáron be akar jönni!
- Károlyi gróf:* (ki. Károlyi hangja) Mit óhajt, őrnagy úr?
- Tiszt:* (hangja) Ezt csak a grófné szalonjában közölhetem !
- Károlyi gróf:* (hangja) Bemutatás és bejelentés nélkül senki sem mehet a grófnéhoz. Vendégeink vannak.
- Tiszt:* (hangja) Parancsom van rá és hatalmamban áll !
- Tiszt:* (be, tiszteleg, körülnéz)
- Károlyi gróf:* (belépve, gúnyosan) Csak nem akarja az egész társaságot elvinni?
- Batthyány:* Értem jött?
- Tiszt:* Batthyány Lajos gróf?
- Batthyány:* (bólint) Azonnal indulhatunk. (Int az inasnak) A bundámat! (Caroline-hoz) Ezt a levelet kérelek, juttasd el Tonymak. (átadja a levelet)
- Inas:* (rágégeti Batthyányra a bundát) Batthyány és Tiszt el.
- Döbönt csend.
- Öreg arisztokrata úr:* (maga elé motyogva) A király lefogatja első miniszterét? Ez rossz vért szül, és elriasztja még a jószándékúakat is...

- Vége az 1. felvonásnak -

2. FELVONÁS

1. KÉP

Windisch-Graetz dolgozószobája Budán. A háttérben kétféjű sasos fekete-sárga zászló.

- Windisch-Graetz:* (újságokat dobál az íróasztalra) Tessék! Olvassa! Az "Augsburger" már Batthyány elítéléséről is beszámol! A "Rheinische Post" pedig a halálos ítélet végrehajtásáról ír... érthetetlen előttem a maguk lassúsága! Még el sem kezdték a tárgyalást! Pedig Batthyányról köztudomású, hogy a magyar lázadás főbűnöse. Példát kell statuálni! Mire várnak még?
- Trattner:* Batthyány bűnösségét aktaszerűen kell bizonyítani. Az aktákat pedig gondosan eltüntették, vagy Debrecenbe hurcolták. Batthyány pesti lakásáról még az íróasztalt is elvitette Kossuth. Az lkervárról ideszállított vaskazettában, amihez olyan nagy reményeket fűztünk... csupán bizalmas természetű családi levelek, gyermekrajzok és névnapi köszöntők voltak... de épp így jártunk a bécsi hatóságoktól kapott információkkal. Sem a rendőrség, sem a katonai vizsgálóbizottságok nem küldtek semmi terhelő bizonyítékot.
- Windisch-Graetz:* Miért nem próbálkoznak tanukkal? A magyarok most tömegesen jelentgetik fel egymást.
- Trattner:* Batthyány ellen nem jelentkezett terhelő tanú. Egyedül Hegyessy ügyész vállalta Judás szerepét, de ő is csak újságcikkekből ollózott össze valami vádfélét. (elővesz és széthajtogat egy teleragasztott papírlapot. Dünyögve) Undorító fráter...

- Windisch-Graetz:* (belenéz majd félrelöki a papírt) Fel kell hagyni ezzel a szörszálhasogató aktagyűtéssel. Botrány! Már a harmadik hete van fogságban és még semmi sem történt... ki a kijelölt hadbíró?
- Trattner:* Lovag Leuzendorf százados.
- Windisch-Graetz:* Csak százados? És ilyen fontos ügyet bíztak rá?
- Trattner:* Épp ezért! Ambiciózus, becsvágyó és kiválóan képzett jogász. Azután... azzal is számoltunk, hogy a magas rangú katonai és polgári személyek, akikkel a per kapcsán érintkezni fog, imponálni fognak a fiatal századosnak.
- Windisch-Graetz:* Beszélni akarok veled. Most azonnal!
- Trattner el, majd be Leuzendorffal. Mindketten katonás tartással állnak Windisch-Graetz előtt, aki egy intéssel szólásra biztatja a hadbírókat.
- Leuzendorf:* Alázatos előterjesztésem, hogy amíg konkrét, aktaszerű bizonyítékok előkerülnek, egy különleges tiszti bizottság hallgassa ki Batthyány grófot. Próbáljunk tőle magától felvilágosítást kapni.
- Windisch-Graetz:* (bólint, Trattnerre néz)
- Leuzendorf:* Az ártatlanság tudata sokszor meggondolatlaná teszi az embert. Ha kezdetben szép szóval, megértően kérdezik, a fogoly nyíltan sok mindent elmond. Még olyat is, amit jobb volna, ha elhallgatna...
- Csend.
- Windisch-Graetz:* Rendben van! Egyetértek a hadbíró úr javaslatával. (Leuzendorffhoz) Százados úr, remélem, tisztában van azzal, hogy milyen fontos és kitüntetett ez a feladat. Ön az összbizottság törvényes rendjét kell képviselje és megvédje. Elvárjuk öntől a per erélyes és gyors levezetését!
- Leuzendorf (fesztes tartásban hallgatja az instrukciókat)

2. KÉP

Batthyány cellája Budán. Biedermeier bútorok, tábori ágy, karosszék. A fal melletti asztalnál ül a bizottság – Cseh ezredes, Leuzendorf, az elnök, két tiszt. Írnok vezeti a jegyzőkönyvet.

Batthyány sétál előttük.

- Batthyány:* ... Már csak a bilincs hiányzik rólam. Úgy tartanak itt, mint valami gonosztevőt. Menekülhettem volna Bicskéről is, Pestről is. De sem a büntudat, sem a rossz lelkiismeret nem készített erre. (megáll az asztal előtt) Mondják meg végre, mi a vád ellenem és ki vádol?
- Cseh ezredes:* Épp ezért kerestük fel a gróf urat. Meg akarjuk gyorsítani ügye kivizsgálását. Szeretnénk tájékoztatást kapni az elmúlt év zavaros eseményeiről.
- Batthyány:* (leül a karosszékbe) Úgy miniszterelnöki, mint magánemberi tevékenységem nyilvánosság előtt történt. Politikai eszméimről és tetteimről bárhol és bárki előtt hajlandó vagyok nyilatkozni. Azonban már most ... (fölkel, fölemeli a hangját) már most tiltakozom a haditörvényszék illetékessége ellen! Csak a parlament tagjaiból alakult különleges bíróság ítélkezhet felettem. (Az asztalhoz megy, Cseh ezredeshez) De egy másik okból sem ismerem el bíráltnak a hadbírókat. Magyarországot 1848. október 3-án császári rendelettel helyezték haditörvények alá. Én akkor már lemondtam. Visszamenő hatállyal pedig semmiféle törvényt érvényesíteni nem lehet. (Visszamegy a karosszékhez, rátámaszkodik) Tekintve a sokszor bonyolult jogi és államjogi kérdéseket, az írásos bizonyítékok megszerzésének nehézségét, jogtanácsosként kérem Deák Ferenc segítségét... A vizsgálat és a per idejére pedig helyezzenek szabadlábra. (Az asztalhoz lép) Becsületeszavamat és családom vagyoni garanciáját ajánlom fel biztosítésként, hogy Pestet és Budát ezen idő alatt nem fogom elhagyni.
- Cseh ezredes:* Ehhez nem járulhatunk hozzá! A védőügyvédhez sem. A hadbírói eljárás kizárja polgári személy közreműködését. A hadbíró feladata azonban nemcsak a vád képviselése, hanem a vádlott védelme. Folytassuk! (Papírjaiba mélyed) Windisch-Graetz tábornagy úr nyomatékosan felhívta a bizottság figyelmét, hogy rész-

- letes és kimerítő felvilágosítást szerezzen a császári királyi hadsereg egységét megbontani akaró rendeleteiről. A sorkatonaság átlépésére, esküszegésre csábítás és a honvédszászlóaljakra való átállás vádjáról...
- Batthyány:* (közbevág) Ne is folytassa, ezredes úr! (Az asztalhoz megy, rátámaszkodik) Én szóval és tettel ennek mindig ellene voltam. Ezekkel a felelőtlen és egyéni átállásokkal csak Bécs haragját és ellenintézkedését provokáltam volna ki. Megnehezítettem volna azt a tervemet, hogy a magyar ezredek hazahívásával teremtem meg az ország védelmére szükséges katonai erőt. A radikális sajtó uszításával szemben még életem kockázatásával is vállaltam ezt a népszerűtlen szerepet.
- (Lassú sötéttel és világítással jelezni, hogy új tárgyalási nap folytatódik a továbbiakban.)
- Batthyány:* Azt a súlyos vádat, hogy a papírpénz kibocsátásával és az újoncozással a kormány a forradalom legfontosabb eszközét teremtette meg: a pénzt és a hadsereget és ezért a teljes felelősség engem terhel, a leghatározottabban visszautasítom. Mindkét javaslat az illetékes szakminisztertől származott és a parlament megszavazta. Ha önök jártasak lennének a magyar alkotmányban, tudniuk kéne, hogy nekem vétőjogom nem volt, ezeken változtatni nem tudtam és a törvényjavaslatokat tovább kellett küldenem a királyhoz jóváhagyásra... vagy beadhattam lemondáso mat...
- Cseh ezredes:* (közbevág) Miért nem mondott le?
- Batthyány:* Mert ezzel csak a forradalmi párt hatalomra jutását segítettem volna elő. Engem pedig épp azért bízott meg újból kormányalakítással a király, hogy ezt megakadályozzam.
- Cseh ezredes:* De gróf úr, ön a kormány lemondása után, amikor egymaga intézte az összminiszterium ügyeit, akkor sem akadályozta meg ezeknek a királyi szentesítést nélkülöző parlamenti határozatoknak az életbeléptetését...
- Batthyány:* (félbeszakítja) ... mert akkor már én is úgy éreztem, hogy elérkezett az a pillanat, mikor a nemzet önvédelmi harcra kényszerül, mikor a törvényességet már nem képes és nem is köteles respektálni. Délvidéken és Erdélyben gyűjtogatva és öldökölve, mongol hordák dúlására emlékeztető kegyetlenséggel támadtak ránk a nemzetiségek. Megfékezésükre az országban állomásozó katonaság nem volt elegendő, a magyar sereg nagy része akkor Olaszországban és Prágában védte a trón érdekeit. Az első honvéd zászlóaljak lelkes önkéntesekből alakultak meg. Toborzás útján, amihez nem kellett a király előzetes hozzájárulása sem. Ezekben a sorsdöntő napokban már nem lehetett tétlen várakozni. A nemzet léte forgott kockán.
- Cseh ezredes:* A nemzetiségek lázadását a magyarok elnyomó politikája okozta. Ők csak hasonló jogokat kívántak a maguk számára, mint amiket a magyarok a márciusi forradalom napjaiban Béctől kizsaroltak.
- Batthyány:* Zsaroltak? Az igaz, hogy akkor mi Bécsben két nap alatt többet értünk el, mint amit az elmúlt huszonöt év országgyűlésein reméltünk... a Burg főhercegeit, a császárt akkor a francia forradalom rémképei gyötörték; sortűz, barikádok, égő házak lángjai. Metternich bukása és az államgépezet megbénulása – elismerem – meggyorsították tárgyalásaink sikerét. De a nemzet nem zsarolt! Csak azt szerezte vissza, amihez joga volt és amit évszázadok óta megtagadtak tőle: alkotmányát!... és a korszerű reformokat.
- Cseh ezredes:* Pontosan ezt kívánták a nemzetiségek is, de a magyar nemesség görcsösen ragaszkodott előjogaihoz!
- Batthyány:* (tiltakozva) Ellenkezőleg! A magyar nemesség épp akkor önként mondott le előjogairól és Béctől nemcsak a magyar, de a tót, rác, oláh és horvátok részére is kivívta a jobbágyfelszabadítást, a törvény előtti egyenlőséget és a többi alkotmányos szabadságjogot. A kamarilla hitette el velük, hogy ezek az új törvények a jó császár ajándékai és a gonosz magyar urak azok, akik megakadályozzák végrehajtásukat. Bécsből bujtották fel őket ellenünk! ... Nyílt lázadást szítottak a rácok között a magyar kormány ellen. Ugyanakkor a magyar kormány kötelességévé tették a lázadás elnyomását. Hivatalosan hazaárulónak nyilvánították a rácokat. Ugyanakkor titok

ban pénzzel és fegyverrel támogatták őket. A magyarországi császári hadseregek parancsot adtak a lázadás fegyveres elfojtására. A tábornokok titkos utasításokat kaptak, hogy csak látszólag harcoljanak és ne verjék le a lázadást... véres borzalmak és kölcsönös kegyetlenségek lettek a következményei ennek a hazug és két színű politikának... mindezt csak azért tették, hogy térdre kényszerítsék a magyart és visszavonhassák a "kizsarolt" márciusi törvényeket. Én ezeket a törvényeket védtem, mert esküt tettem erre, a király is megesküdött betartásukra. Ez volt akkor a legfőbb feladatomban és ezért kerültem szembe a kamarilla egész klikkjével, a hatalmat veszített konzervatív politikusokkal, keresztettem Schwarzenberg herceg nagyratörő politikai terveit, és zúdíttam magamra Zsófia főhercegné személyes bosszúját!

Cseh ezredes:

(elképed) Súlyos vádak ezek! Mivel tudja bizonyítani őket?

Batthyány:

Az okmányok, melyek annak idején a kezemben voltak, most nem állnak rendelkezésemre. De emlékezetből is fel tudok idézni néhány esetet: a rácok ellen vívott csatákban a halottak között osztrák tűzérek voltak, akik a szerb öltözéket az osztrák egyenruhára húzták, zsebükben kiutalásokat találtak a rácoknak küldött grazi lőszerszállítmányokról. Az oláhokat is császári tisztek képezték ki, Jellasics csapatainak zsoldját pedig Latour osztrák hadügyminiszter fizette. Árulás vette körül Magyarországot! A legvéresebb, a legoktalanabb árulás! Mert a felszított gyűlölet és túlzó nacionalizmus nemcsak Magyarországot darabolhatja fel, de az egész monarchiára végzetessé válhat.

Csönd.

Cseh ezredes:

(sokáig írásai között lapozgat) Lehetséges, hogy Erdélyben és Délvidéken sokszor önvédelmi látszata volt az ellenségeskedésnek, de mi jogon szervezett ellenállást a Jellasics horvát bán által vezetett császári királyi csapatok ellen?

Batthyány:

Mikor Deákkal együtt Bécsben felhívtuk a figyelmet a horvátok hadikészülődésére és kértük a király erélyes közbelépését, a főhercegek, Wessenberg miniszterelnök, sőt Latour hadügyminiszter is azzal igyekezett megnyugtatni minket, hogy Jellasics betörési szándéka "fantom", mely csupán a magyarok agyában él... a királynak erről nincs tudomása és nem is fogja megengedni. Pár napra rá Jellasics 35 ezer főnyi serege élén betört Magyarországra. Nem volt-e okom feltételezni, hogy a bán saját felelősségére, a király akarata ellen cselekszik? És nem volt-e kötelességem nekem, az ország első miniszterének, eskümhöz híven, az ország védelmére a bán seregének haddal ellenállni?

Cseh ezredes:

(át akar siklani Batthyány érvein) A bán támadását a magyar kormány provokálta ki, mert a király többszöri felszólítására sem akart kiegyezni a horvátokkal.

Batthyány:

(nyugodtan) Ez nem igaz! Deák Ferenc törvénytervezete a legmesszebbmenő önállóságot biztosította a horvátoknak. Csupán laza szövetségi kötelék kapcsolta volna Magyarországhoz. Tárgyalásaink azért hiúsultak meg, mert kiderült: a bán csak látszólag képvisel horvát érdekeket...

Cseh ezredes:

Hogy érti ezt?

Batthyány:

A tárgyalásokat olyan előfeltételekhez kötötte, amelyeknek semmi közük nem volt Horvátország és Magyarország konfliktusához. Jellasics a kamarilla titkos terveinek lett végrehajtója. A márciusi alkotmány megváltoztatását kívánta tőlünk. Lemondásunkat az önálló hadügyi és pénzügyi tárcáról. Egy ilyen változtatást az akkori forrongó időben senki sem lett volna képes megszavaztatni a képviselőházzal. Még Kossuth sem! (Felindultan járkal a bizottság előtt) Ezt éppoly jól tudta a horvát bán, mint Bécs. Nem mi provokáltuk ki a harcot! Értsék meg végre! (Indulatosan) Jellasics tört fegyverrel Magyarországra! Ő foglalta el orvul Fiumét, szakította el Magyarországtól Horvátországot, Szlavóniát és Dalmáciát. Zágrábban ő szegeztette bitófára a nádor és a magyar miniszterek arcképét. (Megáll az ezredes előtt) S most mindezt önök engem, a volt magyar miniszterelnököt akarják felelősségre vonni? Hozzák ide tanúskodni a horvát bán! Hogy szemébe mondhassam kétszínű játékát. Vonják őt felelősségre a polgárháború kitéréséért, amibe valósággal beletaszították a magyart.

- Leuzendorf:* (súg valamit Cseh ezredesnek, majd Batthyányhoz) Gróf úr, ön szerint Jellasics bán nem a horvát érdekeket képviselte, hanem a legfelsőbb körök titkos támogatásával a márciusi engedmények visszavonására törekedett. Mivel tudja ezt a súlyos gyanúsítást bizonyítani?
- Batthyány:* A sok közül csak pár rövid és jellemző példával. Szeptember utolsó hetében somogyi kanászok elfogták a bán egyik futárját Latour leveleivel. Ezekből kiderült, hogy az osztrák hadügyminiszter, aki korábban Bécsben a bán hadikészületeit előttünk rögeszmének nevezte, zsolddal és hadianyaggal támogatja a király akarata ellen Magyarországra betört horvát sereget... mint kuriózumot, hallgassák meg Fiume esetét is. Ezt a magyar koronához tartozó várost Jellasics csapatai elfoglalták. Mi – Latour engedélyével – Kanizsáról Ausztrián keresztül sebtében odarendeltünk egy honvéd zászlóaljot a város visszafoglalására. (Gúnyosan) Fiumében szabad Jellasics ellen harcolni, de ha az anyaországra támad és Buda előtt vesszük fel vele az önvédelmi harcot, ez már merénylet a király akarata ellen?
- (Lassú sötét majd világosság. Újabb kihallgatási nap.)
- Cseh ezredes:* (felnéz az aktákból) A főherceg-nádor azzal, hogy vállalta a Jellasiccsal szemben álló magyar sereg fővezerségét, sok bajt és zavart okozott, megosztotta a császári és királyi hadsereg egységét. Azonos egyenruhában, sőt ugyanazon ezredhez tartozó századok álltak egymással szemben. Császári zászlók alatt császári csapatok – császári csapatok ellen! A befolyásolható nádort a gróf úr vette rá erre!
- Batthyány:* Én csak figyelmeztettem törvényes kötelességére, hogy az országot ért támadás esetén – a király távollétében – a nádor kell a magyar sereg élére álljon. A nádor ezt önként és becsülettel vállalta.
- Cseh ezredes:* Egy Habsburg főherceget, az uralkodóház tagját, meg kellett volna kímélni egy ilyen visszás szituációtól.
- Batthyány:* A főherceg nádor ezzel a tetteivel védekezni akart a gyanúsítások ellen, hogy titokban ő is együttműködik a kamarillával.
- A tiszték megütközve néznek egymásra.
- Batthyány:* Az a pár nap, amit a táborban töltött, elismerem, döntő jelentőségű volt, Meghiúsította a bán tervét, aki meg volt győződve arról, hogy a magyar kormány alá rendelt császári királyi csapatok nem fognak ellenállni neki. Sőt! Átállnak vagy kerülni fogják a nyílt összeütközést, így kardcsapás nélkül fogja a fővárost elfoglalni, feloszlattja az országgyűlést, eltörli a márciusi alkotmányt. Egy Habsburg főherceg a magyar hadsereg élén, a magyar nemzet önvédelmi harcának jogosságát, Jellasics betörésének törvénytelenességét, Bécs titkos cselszövéseit leplezte le... A nádor fővezersége tette lehetővé, hogy a magyarok oldalán álló császári csapatok nemcsak hogy nem álltak át, de ellenálltak, sőt egész Bécsig kergették a "horvát Napóleont".
- A tiszték kényszeredetten mosolyognak, összesúgnak.
- Leuzendorf:* Gróf úr, ön váratlanul elhagyta Pestet Lamberg királyi biztos érkezése előtt. Készkarva kerülte el a vele való találkozást és ezáltal közvetve okozója volt Lamberg gróf halálának.
- Batthyány:* (nagy önuralommal) Ugyan kérem! Én Lamberg missziójában az utolsó lehetőséget láttam a Jellasiccsal való fegyveres összeütközés elkerülésére. Seregével együtt visszaparancsolta volna a bán Horvátországba. A Lamberg személyére esett választást is szerencsésnek tartottam. Egyenes gondolkodású, magyarbarát, becsületes katona volt. Dehogy akartam én elkerülni őt! Ellenkezőleg! Elébe siettem a táborba, mert azt hittem, hogy ott hamarabb fogunk találkozni... a gyilkosság híre után Bécsbe mentem, megpróbáltam a szörnyű tett következményeit elhárítani a nemzetről. Beadtam lemondásomat és családommal együtt külföldre akartam távozni.
- (Lassú sötét, majd világos.)
- Cseh ezredes:* (az asztalhoz veregeti iratait) A vizsgált konkrét vádpontok mellett tisztázásra szorul egy sokkal súlyosabb, általános vád: ön egész miniszterelnöksége alatt, 1848 márciusától kezdve, sőt jóval korábban, már ellenzéki politikusként is, céltudatosan

- Batthyány:* Magyarország teljes önállóságára, a birodalomtól való elválasztására és a dinasztia magyarországi uralmának meggyöngítésére törekedett. (önérzetesen) Az tény, hogy 1848 előtt az ellenzék feje voltam, de ez az ellenzék sem a dinasztia, sem Magyarország és Ausztria kapcsolata ellen nem irányult. Törvényes eszközökkel akartuk végrehajtani az ország javát szolgáló reformokat... Magyarország elszakadását a birodalomtól úgy Ausztria, mint Magyarország részére végzetesnek tartottam és tartom most is. Én a monarchia régi fényét és hatalmát kívántam visszaállítani. Csupán a súlypontot akartam megváltoztatni. A legnagyobb, a legnépesebb, leggazdagabb, központi fekvésű országra, Magyarországra akartam áttenni. A kifelé gravitáló, a szomszéd országokhoz húzó germán, szláv és oláh népek között a magyar egyedül áll és magányos. Csak neki nincs külső országban rokoni kapcsolata. Az ő érdeke is egy erős monarchia, mert az védelmet jelent számára is a nemzetiségek széthúzásával szemben.
- Cseh ezredes:* Magyarország mértéken felüli megerősödése előbb vagy utóbb a monarchia kötelékéből való teljes elszakadáshoz vezetett volna. Végső célja tehát mégiscsak egyezett Kossuth felforgató szándékaival!
- Batthyány:* 1848 nyarán már nyílt ellentét volt köztem és Kossuth között. Kő voltam a forradalmi útjában... politikai egzisztenciám ez időben egyik napról a másikra csak Kossuth személyétől függött; személyem a klubok és a napilapok sértő élceinek és csúfolódásainak volt a céltáblája. Életem veszélyben forgott, gyalázatos inzultusoknak voltam kitéve. Csupán királyom kívánságára és parancsára maradtam helyemen... a márciusi törvények szigorú betartása volt akkor a legfőbb feladatom, akár fentről, akár lentől támadták azokat. Bécs sokallta és visszavonni igyekezett őket, Kossuth kevesellte és túl akart lépni rajtuk. Én 48 nyaratól kezdve állandóan a nemzet és király bizalmatlanságának kettős malomköve között őrlődtem, az anarchiával és a forradalommal szemben próbáltam az országot a törvényesség útján tartani. És ezért most önök a forradalmi párttal azonosítanak engem? (felháborodva és egyre indulatosabban) Miért bízott meg akkor a király engem, a "forradalmárt" új kormány alakításával? Miért választotta a király utódomul az általam ajánlott mérsékelt Vay bárót? Miért kívánta a király lemondásom után is maradásomat, az ország ügyeinek továbbvezetését? Miért utasította hozzám Lambergert és miért kért fel a vele való együttműködésre? Miért volt mindez, ha engem Kossuth pártbívei közé sorol az uralkodó?

3. KÉP

Batthyány cellája.
Felesége öleli át a gróft.

- Batthyány:* Úgy örülök, hogy itt vagy! (Kibontakozik Tony karjaiból) Nem hittem, hogy el mertek indulni ezekben a zavaros időkben. (A karosszékhez kíséri feleségét)
- Tony:* Az utazás borzasztó volt. Csak a kocsis bátorságán és ügyességén múlott, hogy megmenekültünk... a Lánchídon már csak különleges engedéllyel engedtek át a katonák... de az a fő, hogy itt vagyok... (leül) miért fogtak el? Mivel vádolnak? Min denki fel van háborodva! Biztosan a többiekre akarnak ráíjeszteni... sápadt vagy! ... hogy tűröd a fogságot?
- Batthyány:* Nem panaszkodhatom. Windisch-Graetz lovagias ellenfél. (körbemutat (Kedvezményekben részesít. De hát pár hétnél tovább úgysem tarthat az egész.
- Tony:* Akkor visszamegyek a gyerekekért. Pestre költözünk, hogy a közelében lehessenek. (Feláll, lámpát gyújt) Mindenkit megmozgattam. Deák jó jelnek tartja, hogy még el sem kezdték a pert. Biztos, hogy el fogják ejteni a vádat. Senki sem hiszi, hogy téged perbe fognak. Mit csinálnak akkor azokkal, akik igazán a forradalom embeerei? Kossuth, Perczel, Madarász... hamarosan fel kell mentsenek.
- Batthyány:* (fáradtan leül) Eddig én is ebben reménykedtem, de amióta elutasították szabadlábra helyezésemet és még mindig húzódik a per elkezdése, félek, mégse engednek ki olyan könnyen a kezeik közül.

- Tony:* (közelebb húzódik férjéhez, megsimogatja a kezét) Kimerült vagy ... nehéz napod volt ma?
- Batthyány:* (legyint) Aljas rágalmak ... mindenáron bele akarnak keverni az októberi bécsi forradalomba ... egy kalap alá az anarchistákkal ... hogy Pulszky cinkosa voltam és pénzzel mi robbantottuk ki ... a többi vádat, a lemondásom utániakat könnyűszerrel leráztam magamról ... megint belém kötöttek, hogy miért vállaltam ismét képviselőiséget ... ha Windisch-Graetz gőgje (tenyereivel szemellenzőt formál) és szűk látóköre nem akadályozott volna meg, most ő is megspórolhatott volna sok futást és szégyenteljes vereséget.
- Tony:* (táskájából néhány összehajtott újságot húz elő) Hiába cenzúrázzák a lapokat, tele van jó hírrel a város. (Lehalkítja a hangját) Már Hatvanig nyomták vissza a császári akat! Fiatal honvéd tábornokok, akik legfeljebb kapitányok voltak a császár seregében – Görgey, Klapka, Damjanich – verik és kergetik maguk előtt az öreg generálisokat. Meg sem állnak Bécsig. Pest-Buda nemsokára megint magyar kézen lesz!
- Batthyány:* (dünnyögve) Csak el ne hurcoljanak előlünk... ha feladják Budát, visznek minket is.
- Tony:* A legfrissebb újságot ma reggel hallottam. Windisch-Graetzet a császár magához rendelte Olmützbe és azonnal nyugdíjba küldte... mondták is, ki lesz az utódja ... valami Hajnal ... vagy hasonló ...
- Batthyány:* (elkomorul) Biztosan Haynau báró. Hiú és kegyetlen ember. A bresciai lázadás levereésekor még a holtakat is ki akarta ásatni és bitófára akasztani ... azóta bresciai hiéna a neve...
- Tony:* Képzeld, idejövet találkoztam azzal a tiszttel, aki letartóztatott. Azt mondta, hogy készítem elő a szobádat, mert hamarosan ő maga fog hazahozni téged! Ezt az örömet nem akarja másnak átengedni.

A szín előterében foglyokat sorakoztatnak a börtönőrök.

Néhányukon bilincs.

Kintről kiabálás, vezényszavak.

Dobpergés.

Batthyány és felesége figyelnek.

Tiszt: (be, két börtönőr kíséretében. Tonyhoz) Pardon, grófnó! (Batthyányhoz) Gróf úr!

A két börtönőr Batthyányt a többi fogolyhoz kíséri.

Tony: ... hova viszik?

Tiszt: Ezt én sem tudom. Csak a napi menetcélt kaptam meg. Rajtaütés miatt titokban kell tartani az útirányt. (A foglyokhoz) Figyelmeztetem önöket: az őrség szigorú parancsot kapott, hogy szökési kísérlet esetében előzetes figyelmeztetés nélkül használja fegyverét. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha útközben fegyveres bandák támadnak ránk és megkísérlik kiszabadításukat. Az őrk ebben az esetben azonnal fel kell koncolják az őrizetükre bízott foglyokat. Most csak a halálraítélteken van bilincs, de az első szökési kísérlet után kénytelen leszek mindenkit megbilincselteni. (Batthyányhoz, nyomatékkal) Kivétel nélkül!

Tony: Ez népjogellenes! A foglyokat nem lehet felelőssé tenni azért, ami tudtuk és beleegyezésük nélkül történik!

Tiszt: Különítmény, vigyázz! Tölts!

Az őrk vigyázállásba vágják magukat és csőre töltik puskájukat.

Tiszt: Különítmény, indulj!

A foglyok őreik kíséretében elvonulnak.

Batthyánné tenyerébe temetett arccal egyedül marad.

Szekerek zörgése.

- Vége a 2. felvonásnak -

Pintér Anita:

II. Rákóczi Ferenc

II. Rákóczi Ferenc 1676. Március 27-én született Borsiban. Apja I. Rákóczi Ferenc, anyja Zrínyi Ilona volt. (Lásd a mellékelt családfát!) Apja még gyermekkorában meghalt, és anyja később Thököly Imréhez, a "kuruckirályhoz" ment újra feleségül. A kuruc felkelés kudarcai után Zrínyi Ilona még három évig védte Munkács várát. Közben gyermekei – Júlia és Ferenc – mindvégig mellette voltak. Három év ostrom után Zrínyi Ilona árulás miatt kénytelen volt a várat feladni. Őt és leányát a Habsburgok zárdában tartották fogva, fiát pedig jezsuiták nevelésére bízták. (Harmadik gyermeke, György nem érte meg az egyéves kort.)

II. Rákóczi Ferenc 1693-tól Bécsben élt, majd egyéves itáliai utazást tett.

1694-ben megházasodott. Ekkor tizennyolc éves volt; a hesseni herceg lányát, Charlotte-Amélie-t vette feleségül. Charlotte-Amélie gyönyörű asszony volt: Bécsben úgy hírllett, Európa egyik legszebb asszonya.

Az esküvőt Bécsben tartották meg, de Rákóczi feleségét hazavitte Sárospatakra, országnyi birtokának, a hercegségnek fővárosába. Sárospatak hercegi várkastéllyal, a vidékhez képest igen városias utcákkal és világszerte nevezetes iskolával rendelkezett.

Nem sokkal később a herceg táncos estélyt rendezett a környék úri népe és a helyőrség tisztjei számára. Tánc közben hirtelen egy lakáj lépett a terembe, és Rákóczinak mondott valamint. A herceg

Kedves Olvasó!

Negyedik éve tanítok történelmet a Bezerédj Általános Iskolában. Mindig örülök, ha olyan diákkal találkozom, aki érdeklődő, fogékony az új ismeretek iránt. Pintér Anita hetedik osztályos tanuló ilyen.

Tanítványom rendszeresen forgatja egyéb olvasmányok mellett a történelmi regényeket is.

Hatodikos kora óta felel iskolaiújságunk Kutató rovatáért, melyben a tantárgyakat népszerűsíti a diákok körében.

Rákóczi Ferencről készített dolgozatának pozitívuma, hogy a fejedelem emberként elevenedik meg az olvasó előtt.

Úgy érzem, nekünk, akik a gyerekek jövőjéért felelünk, a lélek apró rezdüléseit meg kell becsülnünk.

Czakóné Tóth Andrea

kissé idegesnek látszott a hír hallatára, de aztán mosolyogva intett a társaságnak: táncoljanak nyugodtan tovább. Elnézést kért, és távozott.

A könyvtárszobában körös-körül mennyezetig nyúló polcokon sorakoztak a könyvek. Az óriási íróasztalon kalamáris volt, töméntelen hegyezett lúdtoll és aranyozott írómappa. Mögötte magas támlájú, kétkarú, párnázott ülőalkalmatosság állt, ami inkább hatott trónusnak, mint széknek. Az asztal másik oldalán fatámlás, karok nélküli szék. A két-

szárnyú ajtót és a magas ablakokat vastag függönyök rejtették. Amit itt beszéltek, az nem hangzott túl a falakon.

A karosszékekben most a herceg ült. Vele szemben, a fatámlás széken kemény tekintetű férfi, olyan harmincéves lehetett. Szalontai György, Végardó bírāja volt az a férfi. Szalontai elmondta, hogy a tokaji vásáron – mint eddig minden évben – összejördülés támadt zsoldosok és vásárosok között: a zsoldosok fosztogatni kezdtek, a vásárosok védekeztek. A katonák belelöttek a tömegbe, mire a nép rájuk támadt. A fosztogatók közül a magyar legények mind átálltak Tokaj népéhez: kiűzték a városból a császáriakat. Ez most már felkelés – tette hozzá. Ezek után vagy fellángol az egész ország, vagy a következő nap a császáriak karóba húzzák az összes felkelőt. A végardói bíró Rákóczi Ferencről várt segítséget – az egész nép nevében. Rákóczi viszont nem adta meg azt. A bírót elküldte azzal a tanáccsal, hogy még ma éjjel rejtőzzenek el a közeli erdőkben, mocsarak környékén. Mert ha Dujardin ezredes – aki ez idő alatt a táncteremben ropta – tudomást szerez az esetről, azonnal a keresé-

sükre indul. Szalontai György csalódottan távozott a sárospataki várból.

Nem sokkal távozása után a herceg ifjú hitvese libbent be a könyvtárszobába. Rákóczi átölelte és csak ennyit mondott neki:

– Csomagoltass. Hajnalban indulunk. Az aszszony nem tiltakozott. Nemigen szerette Sárospatakot.

– Hová? – csak ennyit kérdezett.

– Bécsbe.

A Burgban a Titkos Tanács – a császár legfőbb tanácsadója – a lehetséges háborúkról tárgyalt. Nyugat felől számítottak támadásra Versailles részéről. Versailles csak az alkalomra várt, hogy egy esetleges – például magyar – felkelés mellett támadjanak a császárra. A Titkos Tanácsban azt elemezték, vajon ki állhat a magyarok élére egy zendülés esetén. A legyanúsabb Bercsényi Miklós gróf volt, de Rákóczi hűtlensége is felmerült bennük. Rákóczit el akarták tenni láb alól. Teher volt csak a birodalom számára. Főleg így, hogy hű volt a császárhoz. A kivégzett Zrínyi Péter unokája, a rebellis Rákóczi Ferenc fia, az ellenük harcoló Zrínyi Ilona fia azzal a pusztá ténnyel, hogy van – eleve lázító hatású volt.

Eközben Rákóczi Ferenc bécsi otthonában Bercsényi Miklós gróf vendégeskedett. Természetesen ő is arról akarta meggyőzni Rákóczit, hogy csak ő állhat a felkelés élére. A herceg először tiltakozott, véleménye nem változott a parasztok lázadásáról.

Mikor a gróf elment, Rákóczinak menekülnie kellett. Menekülnie a gondolatai és önmaga elől. Kísérők nélkül, gyalog indult neki az őszi Bécsnek. Csak ment, maga sem tudta, merre. Egyszerre csak úgy érezte, követik. Hirtelen megfordult. Jó néhány lépésnyire egy csizmás-bajuszos parasztember, láthatólag magyar paraszt kísért. A herceg azonnal megismerte. Nem paraszt volt az: Szalontai György volt, aki elől idáig menekült. Mintha kísértet lett volna. És most újra beszélnie kellett vele. "El lehet futni egyszer, kétszer, még többször is, de mindig nem lehet elfutni. A bujdosók szaporodnak. A Kárpátok erdeiben ezrek és ezrek várják, hogy Rákóczi Ferenc..."-ezek a szavak még nagyon sokáig nem hagyták nyugodni a herceg gondolatait. Bécsi lakásában felesége segítségével

hozta meg az akkor véglegesnek hitt döntést: úgy tervezték, Hessenbe mennek Charlotte-Amélie szüleihez.

Másnap délután azonban a szolgálattelvő lakáj jelentette Rákóczinak, hogy egy Longueval nevű kapitány keresi. A hercegnek jó emléke volt Longuevalról. Még Sárospatakon látta vendégül, ahol a zsoldos tiszt mintha rokonszenvvel szólt volna a zendülő parasztokról. A kapitányból pedig egy-két korty bor után csak úgy áradt a szó:

– Én most szabadságra megyek. És nem tudom, hogy valaha visszatérek-e őszentfelsége szolgálatába. Nem nekem való ez az élet. Meg sem állok Versailles-ig. Szükség van ott is a jó katonára, hiszen háborúra készülnek...

– A császár ellen.

– Én tulajdonképpen francia vagyok... És ha engem meglátnak Versailles-ben, mindenekelőtt azt fogják kérdezni tőlem: mit érez, mit gondol Rákóczi herceg? Mert Lajos király udvarában nagyon is fontos, hogy feltámadjon a magyar nemzet, amelynek nem lehet más a vezére...

– Csak nem képzeli?! – kiáltott a kapitányra Rákóczi.

– Mi mást képzelhetnék? Versailles embere észrevette az én keserűségemet, és általa Lajos király megtalált engem. Tudják, hogy nemsokára odaérek. Versailles szövetséget, pénzt és fegyvert ajánl egy reményteljes magyar felkeléshez.

– És mit kíván tőlem Versailles?

– Egy semmitmondó levelet, amelyben Rákóczi Ferenc herceg alázatosan üdvözlöi őfelségét, XIV. Lajos francia királyt. Ebből megtudják, hogy Lajos király kérdéseket tehet fel Rákóczi hercegnek, és azt is, hogy hinni lehet Rákóczi Ferenc szavának.

A herceg – kevés gondolkodás után – leült íróasztala mellé, pennát mártott a kalamárisba, és fehér merített papírosra írta alázatos üdvözlését őfelsége Lajos, Franciaország királyának.

Egy jezsuita páter a Titkos Tanácsban vállalta, hogy felderíti Rákóczi valóságos érzelmeit, és igyekszik rebelist csinálni belőle. Ez a jezsuita most a dolgozószobájában ült, és Longueval kapitány jelentését hallgatta. Kezében Rákóczi üdvözlő levelét tartotta.

– Jó munkát végeztél. Most meg sem állsz Versailles-ig. Kivárod Lajos válaszát. Azzal előbb hozzám jössz, azután Rákóczihoz. Majd amikor újra elindulsz a következő levéllel, a határon elfognak, és megtalálják nálad a titkos levelet...

Néhány nap múlva Longueval meghozta Bécsbe XIV. Lajos válaszát.

Bercsényi és Rákóczi döntött: választ adnak a királynak, megírják neki, kikre számíthat a magyar főurak közül szövetségesének. De Bercsényinek és a többi főúrnak, akinek a nevét a herceg leírta, el kell tűnniük. El kell bujdosniuk az erdőkbe. Ha Rákóczi Ferencel történik valami, az jeladás; ha ő nem lesz, a grófnak kell az élre állnia.

A Titkos Tanácsban már kész volt a terv: Bercsényit és Rákóczit azonnal letartóztatják, a többi főúrért pedig elküldenek Magyarországra.

Rákóczi Ferenc fülét vacsora közben szokatlan hangok ütötték meg: ilyen hangokat csakis fegyveres emberek okozhattak. A herceg holtlápádra fehéredett feleségéhez lépett:

– Te most azonnal menj ki innét. Csak engem keresnek. Az aranypénzt vedd ki a pénzesládából, és már hajnalban indulj Hessenbe. Ott biztonságban vagy.

Rákóczi Ferenc jól tudta, hova viszik: az ő családját őszentfelsége a bécsújhelyi várbörtönbe szokta vendégül látni.

Bécsújhely. Ezt a kívül-belül barátságtalan építményt eleve börtönnek építették. Innen soha senki nem szökött meg, vagy kivégezték, vagy itt tébolyodott meg – mint például Zrínyi Boldizsár, Rákóczi egyik nagybátyja. A tébolyodott embert aztán kiengették, az már nem volt veszélyes a császári birodalom számára. E várbörtön kapuján rég holtak hitt emberek léptek ki, akiket családtagjaik, ismerőseik már régen elsirattak. És most ebben a börtönbe vitték zárt kocsin, telihold világánál II. Rákóczi Ferencet is.

A herceget Lehmann kapitány fogadta. A kapitány Rákóczi vendége volt Sárospatakon. Azonnal megismerték egymást. Lehmann felkísérte a herce-

get a toronyszobába. A cellában mennyezetes ágy volt, nagy asztal, faragott, görbe lábú karosszékek és egy ruhásláda. Annak idején Rákóczi nagyapját is itt tartották fogva.

Ha a börtönben magányosan ül az ember, egész másképpen múlik az idő, mint odakint. Itt nem mutatja a falon ingaóra az időt, csak a világosságból és a sötétségből lehet következtetni, nappal van-e vagy éjjel. A herceg sem tudta már, két napja van benn, vagy már hetek óta. Egyetlen szórakozása az Evangélium olvasása volt, amit azonban már kívülről tudott. Már beletörődött sorsába. Tudta, hogy meg kell halnia. Meg kell halnia, mert Rákóczinak született. Minden elődje formálta valahogy a történelmet, ő nem akarta formálni, ő ki akart lépni a történelemből, azt hitte, elegendő volt az elődök áldozata. De akárhogy futott, a történelem utánanyúlt.

Nem fél a haláltól, inkább sajnálta az életet. Szeretett volna még élni Charlotte-Amélie-vel, gyerekek körében múlatni az időt, olvasgatni, utazgatni messze földek városaiba.

Ilyen gondolatok jártak Rákóczi Ferenc fejében, de végül belefáradt a gondolkodásba. Elaludt.

Egyszer csak felesége hangját hallotta. Hirtelen felriadt az ismerős hangra. Nem, mégsem álom volt. Az édesen csengő hang újra megszólalt. A herceg nagyon kábult volt. Maga sem tudta hogyan, egyszer csak egy kocsin ült, és Magyarország felé tartott feleségével...

A felkelők Lengyelországban vártak rá. Kezdetben alig voltak kétszázan: gyalogosok rossz parasztpuskával, és talán ötven lovas. Néhány nap alatt azonban a sereg háromezer emberre szaporodott. A parasztok még lovaikat is felajánlották a cél érdekében. Így aztán a lovasság száma is háromszázra nőtt.

Mire átkeltek a Tiszán, a felkelők száma a tízezret is megközelítette. Rákóczi Kálló várából szerzett ágyúkat és puskaport. Ebből alakult ki a tüzérsége. A herceg nagy gondot fordított a felkelők kiképzésére. Megtiltotta, hogy a portyázó katonák élelmet, bort zsákmányoljanak a falvaktól. Katonái egységes ruhát, fegyvert kaptak, és egységesen részesültek az élelemben is.

II. Rákóczi Ferencet erdélyi fejedelemmé, majd 1705-ben a szécsényi országgyűlésen Magyarország vezérlő fejedelmévé választották. XIV. Lajos elismerte Rákóczit erdélyi fejedelemnek, és pénzzel is segítette a magyar szabadságharcot. Rákóczi fejedelem megpróbálta I. Péter orosz cár és a törökök segítségét is igénybe venni, de a felkelés ügyét nem sikerült európai üggyé tenni.

1706 őszén a kurucok elfoglalták Erdélyt, és a Dunántúlt is megtisztították a császári csapatoktól. 1707 tavaszára az egész ország biztosan Rákóczi hatalma alatt volt, a császár uralma néhány várra terjedt csak ki.

1707 májusában került sor a szabadságharc legnevezetesebb országgyűlésére, az ónodi országgyűlésre. Itt a nemesek megszavazták az általános adózást. Kimondták az ország függetlenségét és a Habsburg-ház trónfosztását. Ahogy a törvény szövegében olvasható:

“Kijelentjük, hogy József császárt és rajta keresztül az egész Ausztriai Házat a magyar trónról le taszítjuk és országunkat zsarnoki uralmától megszabadítjuk.”

Az ország ereje végső megfeszítésével készült a Habsburgokkal való teljes leszámolásra.

Az augusztus harmadikai trencsényi csata mégis a császáriak győzelmével végződött: Heister tábornagy minden korábbinál súlyosabb csapást mért a kuruc hadseregre. Rákóczival, miközben egy árkon ugratott volna át, elbukott a ló; a fejedelem megsérült, el is ájult, s a harcolók közt elterjedt a hír, hogy meghalt. Pánik tört ki, ez is hozzájárult a kurucok verségéhez. A nagy reményekkel indult hadjárat kudarcra letörte a hosszú háborúba amúgy is belefáradt csapatokat, s mindenfelé a kedvetlenség és a reménytelenség ütötte fel a fejét. Megkezdődtek a szökések, sőt, az ellen-séghez való átpártolások is. Mivel elmaradt a harcoló jobbágság földesúri uralom alóli felszabadítása, a parasztság is elvesztette a kedvét. Bár a felszabadítást Rákóczi az 1708-as sárospataki országgyűlésen pótolta, a katonai helyzet hanyatlását nem tudta megakadályozni.

1709 őszén a kuruc csapatok kivonultak a Dunántúlról. 1710 végére a szabadságharc az északkeleti megyékbe szorult vissza, arra a területre, ahonnan

hét évvel azelőtt elindult. A visszavonuló kuruc sereget a menekülők tízezrei követték. Az élelem egyre fogyott, szállás sem volt, és a pestis is felütötte fejét. A császáriak béketárgyalásokhoz készülődtek. Rákóczi azonban I. Péter orosz cárt akarta rávenni a katonai beavatkozásra. Ennek érdekében 1711. február 21-én Legyenlországba utazott. A parancsnokságot Károlyi Sándorra bízta, aki béketárgyalásokat kezdeményezett a fejedelem háta mögött. 1711. április 29-én Szatmáron aláírták a békét, és május elsején a nagymajtényi síkon tizenkétezer kuruc vitéz – a teljes hadsereg – letette a fegyvert, és felesküdt a császárra. A béke biztosította Rákóczi számára a hazatérést, ha leszi a hűségesküt. A fejedelem azonban nem fogadta el a szatmári békét, sőt, maga és a haza nevében tiltakozott ellene. *“Ha számkivetésbe megyek, megmarad a remény, mert utolsó leheletemig megőrzöm a nép szeretetét, mely a nép szívében mindig élni fog irántam.”*

1712 novemberében a fejedelem Lengyelországban hajóra szállt és hosszú, kalandos út után 1713 februárjában ért Versailles-ba, XIV. Lajos udvarába.

1717 szeptemberében Isztambulba ment. A császári udvar Rákóczi kiadatását követelte. Ezt a nagyvezér megtagadta, de a bujdosók jelenléte kellemtelen volt a török fővárosban, ezért 1720-ban a Márvány-tenger partján, Rodostóban jelöltek ki tartózkodási helyet Rákóczi és kísérete számára. 1735. április 8-án II. Rákóczi Ferenc itt hunyta örök álmra szemét.

Irodalomjegyzék

Balla Árpád: Történelem az általános iskola 6. osztálya számára

Hegedüs Géza: A menekülő herceg

Hétszínvilág: Olvasókönyv a 4. osztály számára

Ki kicsoda a történelemben?

R. Várkonyi Ágnes: Két pogány közt (Képes történelem)

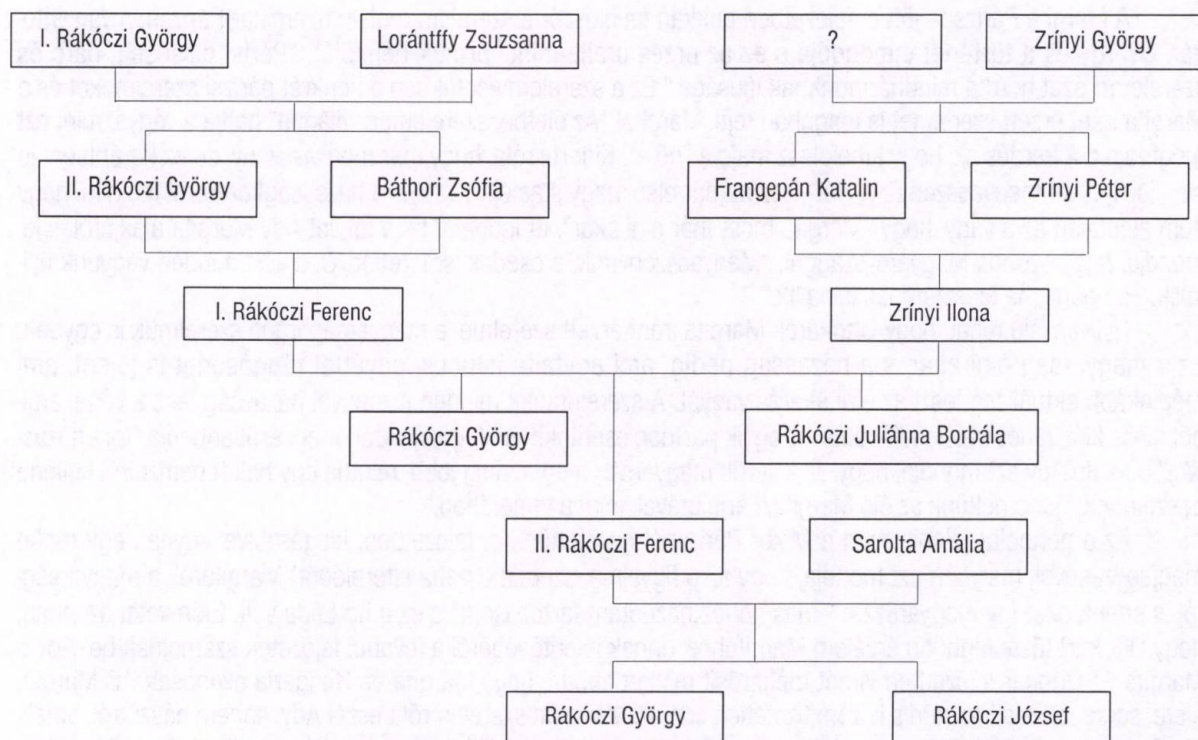
Történelmi személyek lexikona

Történetek a középkorból: történelmi olvasókönyv az ált. isk. 6. osztálya számára

Új Magyar Lexikon

Mányoki Ádám: II. Rákóczi Ferenc

Törjék Zsuzsanna:

Gondolatok Ady Endre: Margita élni akar című művéről

(5. rész)

A Margita szerelem, mint a magyar sors allegóriája

A Margita-Hungária alapmotívum a mű kezdetétől a végéig párhuzamosan végigvonul. Ennek a képzetnek a korabeli történelmi valóságon kívül fellelhető a műben egy másik jelentése is, ami ugyan egy teljesen önmagában álló, megszerkesztett egészet alkot, de értelmezéséből adódóan szorosan kapcsolódik az előbbihez, és a teljes Margita-Hungária képzet megértése csak a kettő összekapcsolásával lehetséges. Vizsgáljuk meg az alapmotívumot a Margita szerelem és a magyar sors összecsengése szempontjából.

Ady a Margita szerelemben a magyarság múltját, jelenét, jövőjét mutatja meg, tudatosan és szemléletesen beleépítve a történelmi mozzanatokot, melyeket a fentiekben tárgyaltunk. Vajon mit ért Ady ezen a metaforán, ami később következetesen végigvonulva a művön allegóriává tágul?

*“Ez Magyarország fonnyadt élete,
Szerelem, melyből soha ki nem lábal,”*

Még mielőtt részletesebben elgondolkodnánk a kérdésen, sugallhatjuk, hogy ez a szerelem nem lehet boldogságot hozó, éppen Ady érzékelteti ezt, amikor úgy fogalmaz, hogy Magyarország “soha ki nem lábal” belőle. Szerencsés esetben általában betegségből lábal ki az ember, ha mégsem, akkor pedig szövődményei végül súlyos károkat okozhatnak a szervezetben. Ki lehet vajon az a partner, akivel ilyen végzetes a szerelem? Erre próbálunk választ adni az elkövetkezendő sorokban.

A Margita Párizsba jött c. fejezetben bukkan fel először a szerelem motívum, amikor Párizsban van Ottokár, György és a történet elmondója s ez az érzés uralja mindhármuk bensőjét: “Páris, dicsőség, harc és szerelem/Lázát hordta mindhármunknak ifjúsága.” Ez a szerelem esetükben a konkrét párizsi szerelmeket és a Margita iránt érzett szerelmet is magában rejti. Margitát “Az életbe, szerelembé, világba” hajtja a vágya, mint ezt megtudjuk. A kérdés az, hogy kinek lesz majd a “nője”. Kiderül róla, hogy már menyasszony, de ez korántsem jó hír: “jaj, igazán menyasszony”. A “férj lesz hamar első, nagy stációja”, vagyis a házasságkor derül majd ki, hogy nem alaptalan az a vágy, hogy “Margita most már élni akar”. Itt lebbenti fel a fátylat Ady Margita alakjáról, s ki mondja, hogy azonos Magyarországgal: “Menyasszonyunk, a csodás ismeretlen/Ő, akiért minden vágyunk nyilallik:/Hungária, ha blaszfémnek is hallik.”

Nyilvánvaló tehát, hogy Ottokárék Margita iránt érzett szerelme, a magyarság iránti szerelmük is egyben. Ez a magyarság élni akar, s a házasság pedig, ami egyfajta kapocs, egyúttal függőséget is jelent, ami méginkább aktuálissá teszi az élni akarás vágyát. A szerelemnek minden bizonnyal házasság lesz a vége, amiből nincs kiút, nincs belőle kilábalás, az egyik partner, esetünkben Magyarország megsérül ebben a “torz házasság”-ban, de Ady azt mondja, hogy ez a sérült magyarság még mindig jobb, mintha egy halott nemzetről kellene beszélnünk: “jobb nekünk az élő Margita/Férje urával, mint a temetőben,”

Ez a gondolat jelenik meg a Mikor Párizsból hazajöttünk c. fejezetben, kiegészülve Adynak egy röpke megjegyzésével, melyben azt mondja, hogy az ő figyelme, szerelme néha elterelődött Margitáról, a magyarságról, s ennek okát így magyarázza: “ más nőhöz hazudtam tartozásom” s ez a nő Léda volt. Előrevetíti azonban, hogy Ottokárt fűzte leghűbb érzelem Margitához, ennek jelentőségéről a további fejezetek számolnak be. Ady a Margita és Ottokár fejezetben ismét megerősít minket abban, hogy Margita és Hungária azonosak: “S Margita élete, sorsa, csókja/magam s korom fizetetlen adója”. Már nem szerelemről beszél Ady, hanem nászútról, amely kierőszakolt volt, Margita szenvedett, szomorú volt, nem akarta: “Makacs nászútján szálltunk Margitának”, a nászutat pedig szomorú “nász-dal” kísérte. Margita, mint “mártír-asszony”, rabszolganő jelenik meg, mert olyasvalakivel él házasságban, akit nem szeret, mégis önfeláldozóan vállalja sorsát: “S mártír-asszonnak éhedt oly

szerelme,/Mely kinszenvedve ahhoz kergeti,/Kitől asszonyult anya-sorsát nyerte". Anya státuszáról is tudomást szerzünk de, hogy ki gyermeke és gyermekének apja, még nem fejt ki Ady.

A Szerelmek az őszben c. fejezetben Margitáról megtudjuk, hogy Svájcban van, ahova eljött érte Ottokár, hogy aztán együtt menjenek vissza Magyarországra. Itt egybeolvad minden Ady szemléletében: Ottokár ő maga, - máshol már utalt is a vele való azonosságra, azt mondja, hogy "majdnem egy-az" volt vele - és a Margita-Hungária képzet is eggyé olvad, így kap hangsúlyt Ady gondja-fájdalma a magyarságért: "Átvonulók vissza a magyar tájra/Csalva, kábítva, kápráztatva, fájva."

Magyarországon van már Margita és megvallja Ottokárnak, hogy akivel összeköti az életét az tulajdonképpen a "régi párja", a múltban már egyszer hozzá volt kötve az élete, és most is ez fog bekövetkezni, bár ez megalkuvást jelent, jobb megoldás nem lévén: "Várni kell alkut, talán visszamenni....Addig is, míg az időmet kivárom,/Akarom és várom a régi párom". A múltbéli nász fájó emlékképeket őriz, visszatérni a régi nászhoz pedig tudatosan vállalt bánatot, a fájdalom újra-élését jelenti.

Ady itt Margita sorsával párhuzamosan jeleníti meg a korabeli magyar politikát, igaz hogy az utóbbit csak zárójelben, mintha csak valamilyen közbevetés volna, de a korabeli politikai élet és Margita életútja ismeretében felfedezhetjük a kettő közötti párhuzamot. Így vegyíti össze Ady Margita és a magyarság sorsát:

*"Ki biztos búhoz bátran visszamegy
Prédájaként ál álmú örületnek.
(Hogy eszméltek a csalt magyarok is lent,
Tisza Istvánt vették vissza, mint Istent.)"*

Margita, azaz a magyarság visszatérő párja tehát Tisza István, aki mint tudjuk 1910-ben ismét az ország irányítója lett. Mindez csalás, hiszen az ál-Isten nem oldja meg a problémákat, sőt elmélyíti azokat, megváltást sem hoz. Margita-Hungária "fél-hajadon" volt, hogy feleség volt az tény, de lelkével sohasem volt férjéé. A Ha visszajönne Margita szakaszban kiderül, hogy a magyarság tehetetlenül fogadta az újra nászt: "A Margita fölmelegített nászát/Szóltan kínnal, büszkén, vígan fogadtuk,/Meg se sirattuk, de ki se kacagtuk."

Ismét felbukkan Ottokár szenvedélyes szerelme Margita iránt, aki viszont már másé. A hűtlen asszony iránt gyűlöletet kellene érezni: "De gyűlölettel kell lennünk a nőhöz,/Ki tőlünk tér vissza az elsőhöz.", de Ottokár szerelme erősebb. Ha arra gondolunk, hogy Ottokár maga Ady, Margita pedig Hungária, akkor nyilvánvaló, hogy Ottokár Margita iránti elkötelezett szerelme Ady magyarság iránti szerelmével azonos. Adynak egész élete és költészete ebből a szenvedélyes szerelemből táplálkozik, és minduntalan ide is tér vissza. Maga így vall erről: "Apostolság, művészet, vakmerés,/Mind a csókoktól vagy csókokhoz űznek,." S hogy ez az érzés mennyire erős, ellentmondásos létéből adódóan még győtrőbb, mélyebbre hatolóbb, bizonyítékként álljon itt néhány sor: "És mert azt hitte, gyűlöli nagyon,/Minden gesztusát Margitának szánta/És mert azt hitte, már nem szereti,/még alvós órákon is kívánta."

Ahogy a csókok szimbolizálják Ottokár-Ady Margita-Hungária iránt érzett szerelmét, úgy a csókok szimbolizálják a Magyarország korabeli zavarodott léthelyzetét is. A zavarodott helyzetnek Bécs volt a támogatója, gondoljunk csak a kiegyezés utáni évekre, tehát akkor Margita ura Bécs volt, és most Tisza visszatérével újra Bécs tér vissza, hiszen politikája a Habsburgok érdekeinek fényében folyt. A múlt században és a 20. század elején is egy habsburg-magyar házasságnak vagyunk szemtanúi és szenvedő részesei: "Az a nagy, hírhedt összeviszaság,/Mit akkor Bécs pártfogolt minálunk,/talán nem volt más, mint csalásba ótott/Gazdátlan, bűnös, tévedt, szomjas csókok." - mondja Ady.

Magyarság verseiből ismert magatartás a magyarságot ostromozó, minden hibáját szókimondón szertekürtől megnyilvánulás abból az okból, hogy a meglévő helyzetről rémisztő, ám valós képet mutasson, így felébrésztve a magyarság öntudatát, önérzetét. E műben is ezt teszi Ady, amikor a magyarság képmutató, megalkuvó vonásáról ír: "Nemes arcról lepiroslik a szégyen,/De kiabál a piacon, hogy éljen." Ezt a véleményt a Mikor Margita visszajött c. fejezetben egyértelműen ki is mondja s kifejezi elkeseredettségét, mert mint tudjuk a változtatás szándéka mindig belülről kell induljon, az eseményeknek belülről kell jönniük, ám a megalkuvó benső nem képes változást előidézni, ezért nincsen, nem lehet reményteli jövő képünk: "Mell a pisztolynak, csalásnak a hit,/Vénnek balga vágy, üszkülés a sebnek,/Csapás a hősnek, gyávának siker,/De többnyire halvány megalkuvá-

sok:/ Bölcsülő sorom megdőbbenve várom,/Hátha innen talál meg a Halálon?” Bemutatja tehát Ady a magyar jellemet, torzult valójával együtt. Jellemzi a házaspárok közötti viszony ellentmondásosságát, mely abból adódik, hogy nem szerették egymást, nem osztoztak egymás problémáiban, mégis össze volt kötve életük, ennél fogva érdekeik is eltérőek voltak.

Ilyen volt a magyar-habsburg házasság, ami veszélyeztette a magyarság létét, s ez mélyen lesújtotta Adyt és hozzá hasonló gondolkodású, érzelmű magyarokat:

*“Tehát még mindig dühödtt szerelem
Bántotta e két egymást bántó népet
S minket kinzott, hogy ők szerelmesek,
mert szeretők az ilyen ellenségek.
Hogy ágy és asztal nem volt már közös
S hogy rágalmazták távolságból egymást
Mi nem örültünk, mert mi összekössön,
Nincs gyűlöletnél erősebb a földön”*

Éppen a gyűlölet az, ami összetartja a két népet, és a helyzet fonákját az adja, hogy pontosan ez az összetartó erő. Abban áll ennek veszélye, hogy ez az érzés az idő múlásával egyre fokozódik, elmélyül, s ezért nem látni a belőle kivezető utat. Margita gyűlölettel teli érzései a magyarság érzései Bécs iránt: “S meghalok bele, ma úgy gyűlölöm”-mondja Margita.

Ez a gyűlölet az alárendeltség érzéséből is fakad, hiszen Magyarország mindig függött valakitől, mindig uralkodott felette egy másik nép, előbb a török, majd a Habsburg. Ennél fogva Magyarország sorsa szolgasors volt, ahogyan ezt Ady A robbanó ország c. cikkében is írja: “Magyarország sohasem volt ilyen fölmentendő bünnös, mert Magyarország még önmagáé sem tudott sohase lenni, szabad prédája volt vad urainak, egy sötét börtön a kultúráskodó Európa közepén.”^[1] A Margita élni akar-ban eképpen beszél erről: “Nekem mindig kell egy jó Valaki,/Kit emeljek magam fölött a trónra”. Magyarország másoktól való függőségét szemléletesen írja le Ady az István király országa c. cikkében is a következőképpen: “István király országa, mely majdnem gyarmata egy másik, züllő országnak s mely csenevész, beteg testével egy futásra akart benyargalni a kultúrországok közé, - bizony beteg ország. Koldus, mert szipolyozták és szipolyozzák. Magában nem bízó, mert másoktól függ. Ereje nincs, mert részei divergálnak. Hódításra képtelen a nemzetiségekkel szemben s ereje nincs, hogy leszámoljon a megbéklyózó feudalizmus maradványaival. Társadalma kialakulni természetesen nem tud. Itt még felekezeti harcok folynak. Itt még társadalmilag az őskorban élünk. Amit kultúrára áldozhatnánk, lenyeli Ausztria és a hadsereg. Mindezek fölött pedig az ország sorsát kaszinóban intézik.”^[2] Ez a függő helyzet meggátolja a nemzet, a magyarság fejlődését, gátat vet annak a törekvésnek is, amit Jászi Oszkár képviselt, a progresszív erők előretörésének. Ezen törekvésekkel Ady szimpatizált, Jászit szellemi vezérének tekintette: “Hitvallásom és örületem/Az ő diktáló, tiszta lelkétől függ.”

A Margita-Bécs szerelemmel továbbra is párhuzamosan fut az Ottokár-Margita szerelem, bár Ottokár már “bánatokkal udvarolt Margitának”, mert Margita másnak kötelezte el magát de mégsem lett hűtlen szerelméhez, továbbra is kitarzott mellette. Ottokár elkötelezettsége Ady Magyarország, magyarság melletti hitvallása, történjék bármi egy igazi magyarnak a hazája, magyarsága mindig szenvedélyes szerelem, hiszen “Ilyen a magyar fölfogadkozás/S ilyen az esküs, hunn becsületesség”. Ady a Mikor Margita visszajött fejezetben fellebbenti a fátylat Ottokár Margita iránti szerelmének jelentéséről, kibontja a szimbólumot:

*“S az a szerelem, melyet Ottokár
Annyi kinnal s megalázva is ápolt,
Olyan szép volt, indulatos és dőre,
Mint Hunnia felénk ríja: előre”*

Itt a magyar haza iránti elkötelezettségről is vall Ady, megaláztatásról beszél, ami abból fakad, hogy Magyarország elfordította tekintetét a magyarságtól Bécs felé, hűtlenül elhagyta, de nekünk magyaroknak előre

kell nézni, hiszen a szerelem és a helyzet gerjesztette indulat, amit a hazája iránt érez az ember ad erőt, és benne való hitet. A Margita szerelem szimbólum magába foglalja tehát Ottokár Margita iránti szerelmét és Margita szerelemét, nászát házasságát, ezen keresztül Ady magyarság iránt érzett szerelmét, Magyarország Ausztriától való függőségét.

A szerelem motívum egy univerzálisabb jelentéstartalmat is magában hordozhat. Minden megnyilvánulás az életben : Szerelem. Margita az egész életet magába foglaló Szerelmet is jelenti: szerelmet, hazát emberiséget - minden emberi eszmény összességét. Földessy Gyula így ír erről: "Ez a tétel Adynál nem élettelen, elvont szkematikus általánosságot jelent, de az Életnek azt az őt, örök mindig - eleven teljességét, 'melyben élünk, mozgunk és vagyunk', amely nemcsak eredendő forrása, kezdeti elve a dolgoknak, hanem az Életnek egy-ténye, egy egész-eleme: ez a Van és másmi semmi sincs. 'Minden: Szerelem' és az örök-nagy, folyton tevékeny Szerelem 'következetessége' minden, aki és ami él és érez, életik és éreztetik."^[3]

Ady, mint költő aki a maga korát feleleveníti, hiszen a hősök "Lázadni is csak bennem lázadnak", mondja el magáról. Váteszként örökösen szidja hazáját, s ezzel "igazi" magyarságát is hangsúlyozza, mivel "minden szittyá" nagyon jól tud káromkodni.

Margitának a nászból gyermeke is született, de Ottokár szerette a más gyermekét, "Anyja helyett s maga helyett imádta", "játszott a gyerekekkel...Mint ahogy páran a Sorsunkkal játsszunk", és e kettő párhuzamba állításával azt sugallja Ady, hogy Margita fia, aki a házasságból született, Magyarország elkövetkezendő élete, a magyarság sorsa. Mi vár ránk? A válasz már a tragédiát idézi fel: "Ránk mered egy szfinksz: A jövő császár". Ferenc Ferdinánd végzetes szerepére utal itt Ady, megjósolva a tragédiát. Nem lehet tudni pontosan, hogy mi lesz a házasság vége, mindenestre előre kell haladni, nem vissza: "S nem akarunk félős sorssal, hiába,/Törökként futni vissza Ázsiába" vagyis Törökországnak a sorsára jutni, aki a balkáni háborúban súlyos vereségei következtében csaknem minden európai birtokát elveszítette, így egészében ázsiai ország lett. Már korábbi cikkében is foglalkozik Ady ezzel a problémával, így a Jóslások Magyarországról c. tökéletes állapotrajzában kora Magyarországról ezt írja: "Bennünk azonban Európa a maga haladásának egyik jövőveszedelmét látja." Európai gondolkodók Magyarországot a demokrácia és modern haladás ellenségének látják. Példaképpen egy francia tudós véleményét említi, mely így szól: "Mi azt hisszük, hogy Európa az európaiaké s hogy végleg biztos az emberi haladás útja. Tekintsenek Keletre, Magyarországra, Oroszországra, a Balkánra. Észreveszik, hogy mai kultúránkból semmi sem biztos s hogy Európa voltaképpen Ázsia felé billen ma is"^[4]. Ady osztozik ebben a véleményben, és indokoltnak tartja, hogy a "szpahik és tatárok új szerepét osztják ki nekünk". Az "új hírnév"-ért a korabeli rendszert okolja.

A Margita élni akar-ban a rendszert, Magyarországot "láp-világ"-nak nevezi, és arra biztat, hogy "Margitáért... Hulljon kicsit előre szívünk vére" - minden magyarnak Hungáriáért, a magyar nép megtartásáért kell fáradoznia, ahogyan ezt ő is teszi. Óhatatlanul is e gondolatmenethez kívánczik egyik 1903-ban írt novellájából hősének monológja, melyben a kis népből született önérzete szólal meg, ami jelen Margita - regényünknek is igen fontos motívuma. Álljon itt először e novellából kiragadott részletünk, majd pedig illusztráljuk, hogyan is köszön vissza ugyanez a gondolatmenet Ady verses regényében: "Úgy vélem ...,hogy jó, szép áldott dolog beleszületni egy kicsi népből. Az ember sokat szenved legalább, de meg sokat is kell hinnie. Jó ez, áldott ez. Több ez életnek, mint egy meghízott, nagy népből cseppenni s észre se venni, mint élte ki magát az ember."^[5] S így hangzik a nemzetféltő és megtartó gondolat a Margitában:

*"Nagy ember és nagy nemzet élhet úgy,
Ahogy táncos szent hóbortja akarja
S ahogy futnak e menekült sorok,
Úgy buggyan ki szívemből megfacsarva
Magyarság fénye, könnye s tört hite:
Óh, Margitánk, mi is lesz hát belőlünk"*

A nemzet megtartásának gondolata annál is inkább szívszorító, mivel nemcsak széthullás, hanem halál is fenyegeti a magyarságot. Ady a fajta pusztulását prófétikusan jósolja meg, s kifejezi a fajtájával-együttes életességét: "Magamban látni omlóban a fajtám". A fajtám sorsa c. versben fajtája sorsáról, mint a saját fátumáról

szól: "A Sorsa, a sorsa,/Bűnben, vészben és bennem harsog". A Margita-regényben "végzetes fajta"-nak nevezi a magyar népet, az országot pedig "magyar szakadék"-nak, melyből nehéz kimenekülni. Magyarországon a cél "vagy ostoba látszat" csupán, vagy az élet végét jelenti, "névkártyája a gáláns halálnak".

Ady a Forró szomjakban emlék c. fejezetben felteszi a kérdést, hogy vajon okult-e a magyarság a történelemből? A mű egésze azt sugallja, hogy semmi sem változott, Magyarország újra és újra ugyanazokat a hibákat követi el. Sorsa "rabságos szabadság". Ady kimondja, hogy "nem leszünk semmi, már beletörődünk" játékszerei leszünk a nagyhatalmak kezében, akiket egymást uszító törekvéseik foglalnak le: "Gigász-ördögök feje ver felhőket", és a nagy nemzetek cirkuszába mi csak azok leszünk, akik "résen néznek a ponyván".

A magyarság sorsszerűségével jelenik meg minden érzékünkben. A Margita élni akar Rövid kis búcsúzóval zárul, melyben mintegy vallomást tesz Ady Margitának, elmondja, hogy mi mindent ölelt fel szimbóluma:

*"Be megnőttél utközben, Margita:
Hozzád szegődött mindene egy kornak,
Tenger, tömeg-sors, bérc, csók és titok,
Mit nagy fantaszták kínnal ostromolnak
S vitted magaddal asszony-társaidat
S minden strófában a Minden te voltál
S lévén e furcsa, kusza ének öre,
Mikor már untam, Te mondtad:előre"*

Margita az elérhetetlen eszmény, a "minden asszony" "mindent betelítő csak-egy nőben". Margita után nem marad semmi, csak keserűség.

A nő ábrázolásakor megjelenített képek a Léda versekből élednek újjá. "Szegény, elpredált kincsű életünk Üres termeiben kong csak néhány emlék" - a Valaki útravált belőlünk c. versből ismerősek, a "hó-árny" és a "fehér havason" a Hiába kísértsz hófehéren és A vár fehér asszonya versek atmoszféráját idézik fel. Az a gondolat, hogy "a Nő (magunk közt) úgyis annyit ér fel,/Amennyit hozzá férfi-hajlam képzel" némileg rokonságot mutat az Elbocsátó, szép üzenet sorával, mely így szól: "Általam vagy, mert meg én láttalak". Mindkét gondolat a nő, mint férfitől rendeltetett lényt mutatja be. A nő "csak csókokban tud még merni ma", tehát Ady még nem látja a nőben azt, aki egyenjogúan tud szemben állni a férfival. Kifejti, hogy "Asszony-karakter ez a magyar fajta" és az "asszonykergetés" mindig nagy kihívás, mert az asszony a "minden-váltság,/Ösztön, szenvedély, fajta és haza,/Áldozás Élet, vallás és imádság." Margitára vágyani, ha csak rövid ideig is, boldogság, hiszen Ady minden magyarság iránt érzett szerelme, a "minden asszony"-ban van:

*"S beléd-álmodott szerelmeimnek lázát,
Köszöntöm és köszönöm, mert nem árva,
Ki csak egy éjen vágyott Margitára."*

Margita ma

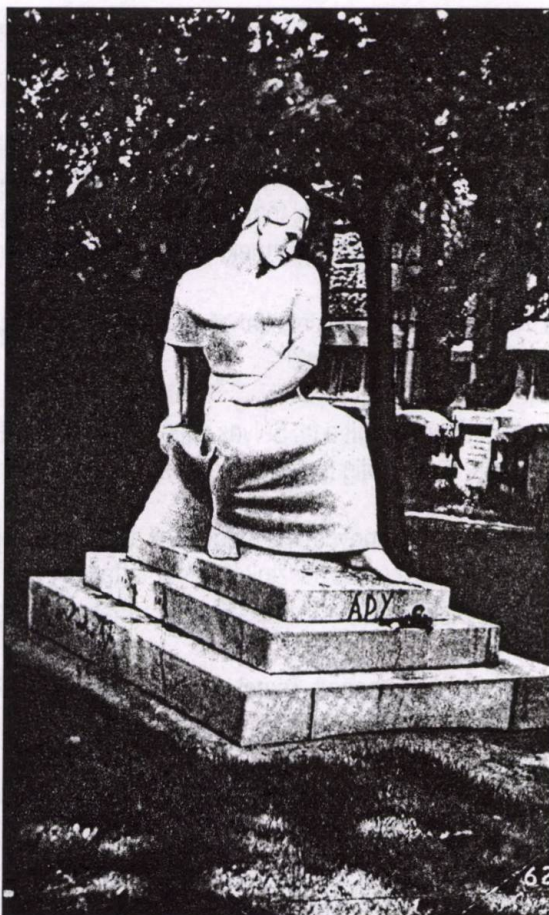
*"E kis regény mégis véget ér egyszer,
De mi lesz ez ősz, magyar gyötrellem?"*

Mindig lesz örök magyar sors, amit nemcsak Ady érzett, de érzünk mi is. Belemélyedve ebbe a nemcsak nemzetet, de életsorsot szimbolizáló műbe, hátborzongató módon ismerünk rá zsúfolt lelkivilágunk kivetülésére, és arra gondolunk, hogy Margita azaz Hungária ma is élni akar.

Bibliográfia

- "Akarom: Tisztán lássatok", Akadémiai Kiadó, Bp., 1980.
 Ady Endre levelei I-III., Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1983.
 Ady Endre összes versei I-II., Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1989.
 Ady Endre publicisztikai írásai III., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1977.
 Ady Endre válogatott cikkei és tanulmányai, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1954.
 Ady Endre: Életem nyitott könyve, Gondolat, Bp., 1977.
 Ady Endre: Levelek Párizsból, Amicus Kiadás, 1924.
 Ady Endre: Novellák I-II., Állami Irodalmi És Művészeti Kiadó, Marosvásárhely, 1952
 Beke Albert: Ady és barátai új megvilágításban, Szenczi Molnár Társaság, Bp., 1995.
 Bíró Zoltán: Ady Endre sorsköltészete, Püski, Bp., 1998.
 Benedek István: Ady Endre szerelmei és házassága, Szenczi Molnár Társaság, Bp., 1991.
 Bölöni György: Az igazi Ady, Magvető, 1955.
 Földessy Gyula: Ady minden titkai, Atheneum, Bp., 1949.
 Hatvany Lajos: Ady I., Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1959.
 Király István: Ady Endre, Magvető Kiadó, Bp., 1970
 Király István: Intés az őrzőkhöz II., Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1982
 Varga József: Ady és kora, Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1977.

- [1] Ady Endre: A robbanó ország, in: Ady Endre válogatott cikkei és tanulmányai, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1954., 337. old.
 [2] Ady Endre: István király országa, in: Ady Endre válogatott cikkei és tanulmányai, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1954., 44–45. old.
 [3] Földessy Gyula: Ady minden titkai, Magvető, Bp., 1962., 306. old.
 [4] Ady Endre: Jóslások Magyarországról, in: Ady Endre válogatott cikkei és tanulmányai, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1954., 168. old.
 [5] Ady Endre: A nacionalizmus alkonya, Kossuth Kiadó, Bp., 1958., (Isd. Koczkás Sándor bev. tanulm.)

Ady Endre sírja a budapesti Kerepesi-temetőben
 (Szélpál Árpád felvétele)

Tumpek Mihály: Napló 1944, 1945, 1946.

(Bencze Barna tolmácsolásában)

“MIÉRT IS JÁTSZUNK KATONÁST, MIKOR NINCS MÉG RUHÁNK SEM”

III. rész

Hadifogság 1945.

- Augusztus 13. Hétfő:
Édes Anyukám, nem is hiszed, mennyire aggaszt sorotok; nem tudom, hányan vagytok, megszületett-e harmadik gyermekünk.
- Augusztus 14. Kedd:
Harmadik nap autórakás, 6-8 q-s fákat kell két méteres magasra felemelni. Erős, nehéz munka. Családom, hogy vagytok?
- Augusztus 15. Szerda:
Api, én már lélekben régen kibékültem veled, remélem Te is megbocsátasz. Születésnapodra kívánom, hogy öregségedre legnagyobb szeretetben és együttes megértésben élj így még számtalan évet.
- Augusztus 17. Péntek:
Újabb beosztás szerint ma délután útépitésre lettem kirendelve. Következő álmom: Janinál - kinek üzletét zsidó vette át, - vettél egy bőr lengyel bundát!
- Augusztus 18. Szombat:
Anyu édes, álmofejtés szerint eladtad bundámat. Nekem egyelőre nem lesz szükségem rá, - bár lenne -. Negyedik hete munkán itt az erdőben. Ha igaz, itt fele időnk.
- Augusztus 19. Vasárnap:
Itteni munkaszolgálatos románok, kik télen dolgoztak az erdőn, nagyon nagy veszteségeik voltak fagyástól. Édes Anyukám, ha nem tudunk hazamenni, úgy mi is nagy részben halálra vagyunk ítélve. Nem biztos, hogy látni foglak, gyermekeinkkel együtt. Keserves és szomorú még rágondolni is. Édes Anyukám, gyermekeim, szüleim. Isten áldjon Benneteket!
- Augusztus 20. Hétfő:
Tegnap, ma is munka, esőben. Megint állandóan nedves bakancs és ruha. Mi lesz a télen? Elképzelhetetlen. Anyu, gyermekeim?!
- Augusztus 21. Kedd:
Ma du. egy utász bajtársra rádólt a fa. Súlyos, halálos sérüléseket szerzett. Csodálom, s legyen hála Istennek, hogy eddig (csak) ez volt. Vagy jobb lenne nekem is.
- Augusztus 22. Szerda:
Füle tizedes és Hegedűs (Gyöngyös) ma megléptek. Óriási meglepetés, mert a parancsnokság bennünket nem tolt le, csak a posztokat szigorította. Egy szerzsán szerint kár volt meglépniük, mert mi úgy is előbb otthon leszünk. Kicsi gyermekeim szép játéka: hinta, hinta palinta.
- Augusztus 24. Péntek:
Temetés. Tari utász bajtárs meghalt. Temetése szomorú hadifogoly módra. Most már szabad. Ma újra favágó lettem, helyettesként.
- Augusztus 25. Szombat:
Temetés. Tari bajtárs halála semmi nyomot nem hagyott a munkameneten. Senki észre nem veszi, még bajtársai sem. Tíz ember temethette.
- Augusztus 26. Vasárnap:
Ma bemutatkozott barátom. Reggel egy alakú kenyere lévén, övé kisebb, hátam mögött kicserélte. Másért sem szoktam szólni, ezért sem, de nagyon jellemző éhes természetére. Már nem

- is külsőre, hanem még természetre is épp olyanok leszünk, mint az állatok. Anyu, családom leszünk-e még boldog emberek?
- Augusztus 27. Hétfő:
Anyu édes, nagyon sokat gondolok Rátok, különösen Rád. És nagyon aggódom miattatok. Mi van Veletek, hogyan éltek, meg van-e a mindennapi?
- Augusztus 28. Kedd:
Új ellátás, kása helyett krumpli és káposzta, minden esetre változatos, de nem oly kiadós. Szüleink, testvéreink, családom mi van Veletek?
- Augusztus 29. Szerda:
Ma oltás újra, hajvágás. Úton dolgoztam, valamennyire kipihentem magam. Napi 14-15 óra davaj után rám is fért, mert eléggé kivoltam már.
- Augusztus 30. Csütörtök:
Pihenőnap, fürdés és mosás. Én az utolsó mosdás után nem tudtam rendesen mosdani, ilyen koszos embert nem is tudtam nézni.
- Augusztus 31. Péntek:
Anyu édes, nem tudom mikor látlak, látlak-e harmadik gyermekünkkel, s a meglévő aranyos két kislányunkkal. Isten segíts hozzá, ígéretem megtartani.
- Szeptember 01. Szombat:
Szeptember 1-e nagyon csúful köszöntött be, ásás 6-7 m³, de este 9 után még mindig többet és többet kívántak, kitolásra ment az egész. Ezt a napot nagypapa koromban is megemlegettem.
- Szeptember 02. Vasárnap:
Rémhír: Holm aláírta a parancsot, hogy magyarok hamarosan – ezt egyesek egy-két hónapban értelmezik – hazamegyünk. Egy ilyen hír egész felvillanyozza a társaságot. Félek, sőt számítok rá, hogy ezt is elhintázzák, mint mindent. Szeptember 1-e embertelenül köszöntött be, a megígért ellátmány javítás helyett. Anyu édes, nagyon szeretnék családomat látni. Isten segíts!
- Szeptember 03. Hétfő:
Sok további hír, nem is különleges tünemény, mind jó, mindenkire jó, tehát hiszi. Sajnos én ennyire fenntartás nélkül nem tudok hinni.
- Szeptember 04. Kedd:
Sok hír, mindegyik optimistább a másiknál, mind-mind a közeli hazautazásról beszél. Ezt őreink, starzsik is erősítik; erősek. Istenem, segíts! Nem tudok hinni.
- Szeptember 05. Szerda:
Legújabb, legoptimistább hírek szerint itt a hó 15-én leváltanak németeket, s Szmolenszkbe visznek, onnan a legelső transzporttal, október elején haza.
- Szeptember 06. Csütörtök:
Már úgy sem élünk mint otthon az állatok. Állandó eső, mindig vizesen, lukas bakancssal, csak nyavalyaszerzés, állandó davaj mellett.
- Szeptember 07. Péntek:
Minden-minden gondolatom Tiétek, azonban soha sem voltam messzebb Tőletek, mint most, pedig mindenki hazamenetről beszél. Szerintem ez csak hinta palinta.
- Szeptember 08. Szombat:
Ma esete munka 10-ig, mert de. mi, du. a váltás legfőképp nem dolgozott, büntetés. Minden esetre a bajtársiasság példaképe, mert két ember figyelte du. az ellenőrzést.
- Szeptember 09. Vasárnap:
Ma munka, harasó robot, mivel nem szerettem volna, hogy újra büntetésben legyen részem. Ezért ugyan dolgozott az egész csoport is. Édes Anyukám, nem tudom látlak-e, mert Moszkvába visznek, sőt már ittlétünket is meghosszabbították. Kicsinyeim kérjétek Aput. (írás)

- Szeptember 10. Hétfő:
Ma szabadnap, azonban szokás szerint nagyobb kuplerei, mint egyébként. Kidőlt bakancsaimat beadtam; de így is idő előtt tönkremegy.
- Szeptember 11. Kedd:
Édes Anyukám, aranyos gyermekeim, nem tudom látlak-e benneteket, ha így megy nem sokáig bírom, én is kidőlök, mint már annyi sokan közülünk. Századunk húsz százaléka hiányzik, s semmi belátás nincs a normánál.
- Szeptember 13. Csütörtök:
Édes Anyukám, úgy lehet, hogy még télre is itt maradunk, közvélemény is megváltozott e tekintetben is.
- Szeptember 14. Péntek:
Héten csökkent a hal adag, sőt teljesen el is maradt. Ebéd krumpli és káposzta. Ezzel szemben a normát erősen hajtják. Fagörgetőkhöz kerültem. Kemény munka.
- Szeptember 15. Szombat:
Emberek nap-nap után dőlnek ki, én is nagyon-nagyon ki vagyok, nem tudom, hogy fogom kibírni, hamarosan ki fogok én is esni. Családom?
- Szeptember 16. Vasárnap:
Ma ünnep kedvéért, 10 kubikos tűzifa csoportba beleesve, éjfélig büntetés munka, azonkívül őrtil végigverés. Így még nem lett velem kitolva. Helyzetünk rosszabb már az állatnál. Mert még az is megkapja pihenőjét, mi pedig csak éjfélkor feküdtünk priccsünkre.
- Szeptember 17. Hétfő:
Mai norma négyünk részére csak úgy lett kész, hogy egy Kaptunk, egyet pedig találtunk. Aranyos családom mi lesz veletek.
- Szeptember 18. Kedd:
Ma barakképítőknél dolgoztam, valamivel gyengébb, mint előzőleg. Istennek legyen hála, és kértem, hogy maradhassak.
- Szeptember 19. Szerda:
Nadrágom teljesen elhagy, már foltozni sem lehet. Fagyás feltétlen biztos ebben a hidegben, mi van és legfőképp lesz. Családom?
- Szeptember 20. Csütörtök:
Édes Anyukám, Szüleink, Testvéreink mikor látlak Benneteket. A túlzott remények lefagytak, mikben úgy sem hittem.
- Szeptember 21. Péntek:
Ma belekerültem a 600-as csoportba. 10 főnek 600 db-es fát kell kivágni és kirakni. Ez több a duplájánál annak, mit meg lehet csinálni.
- Szeptember 22. Szombat:
Lassan kidőlünk sorban, Fiáth Géza után Erdélyi Laci került sorba. Útról hozták haza összeesve. Kidől mindenki, végkimerülésben.
- Szeptember 23. Vasárnap:
Ma az ünnep kedvéért újabb kitolás, este kilencig fadóntás, csaknem az örökre, egymásra döntöttük a fát, mert sötétben nem láttuk, mit csináltunk. Édes Anyukám, ilyen iramban egy-kettőre teljesen tönkremegyek, még csontom - bőröm sem jut Hozzátok. Isten!
- Szeptember 24. Hétfő:
Ma megint hatszázadtunk, természetesen kinntartással, pedig rosszabb csoportok is bejöttek előbb, majd egy órával. Igazságszerető nép...
- Szeptember 25. Kedd:
Ma látszik, mennyi a hiány a felvételezésben. Ellenőrző őrnagy van kint, három napi húst kaptunk, kölest, olajat, ami különben elveszett volna.

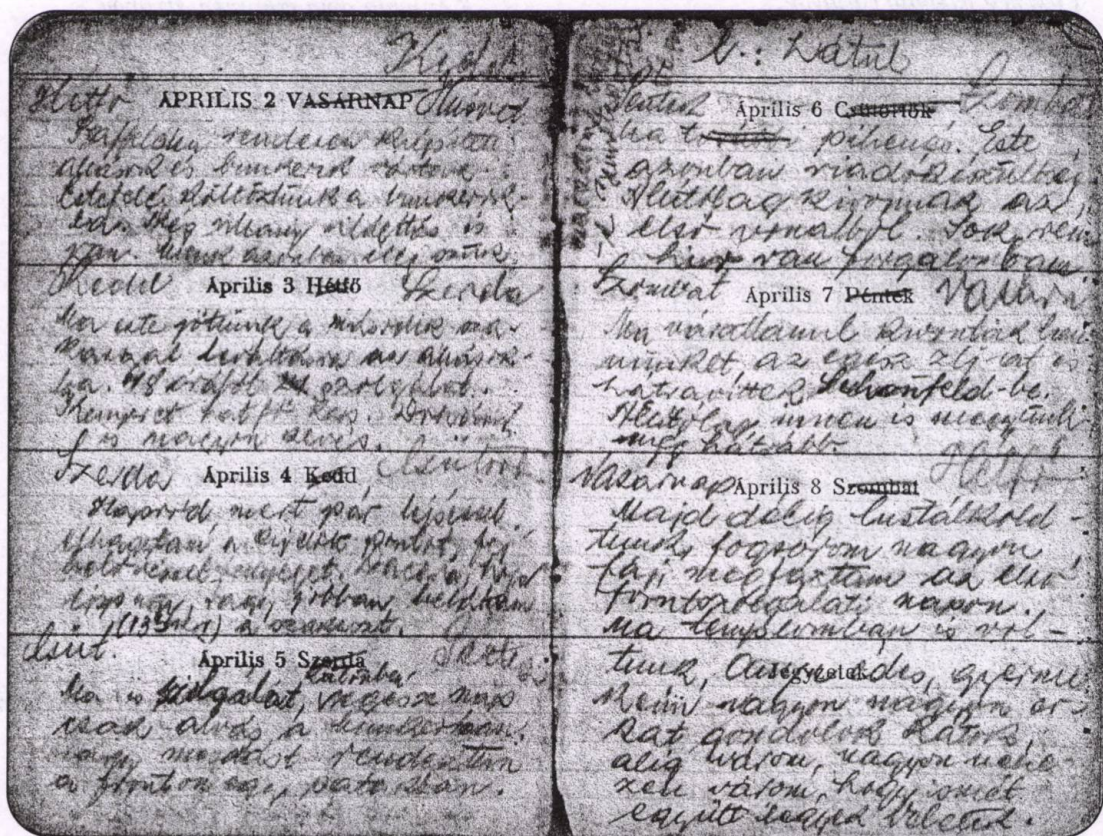
- Szeptember 26. Szerda:
Megindult a téli építkezés, teljes erővel, de a legnagyobb betegeket, kiket az orvos kórházba utalt, még azokat is munkára, nehéz munkára kiviszik. Ezek ha nem dolgoznak, büntető szakaszba kerülnek.
- Szeptember 28. Péntek:
Bunkerépítéshez kerültem, illetőleg fürdőhöz. Itt is teljes erővel folyik a munka, emberfeletti erővel, mi nincs arányban mostani kondíciókkal. Az egész nép ki van teljesen, naponta egy-egy szerencsétlenség is esik, nem beszélve a kidőlésről.
- Szeptember 30. Vasárnap:
Anyu édes, újabb híreket olyan jó hírek futnak, hogy semmi szín alatt sem lesz igaz, Sajnos. Általában az októberi leváltásról, utazásról szólnak. Nem tudom, hogy sikerül-e még látni Beneteket ennek dacára.
- Október 01. Hétfő:
Újabb elseje, főzelék újabb csökkentésével. A nagy hírek túlzók. Másodikára szólók természetesen elhallgattak. Anyu?
- Október 02. Kedd:
Az egész nép teljes kimerültséghez áll közel. 1-i fürdésnél néztem, mindenki csont és bőr, semmi-semmi más. A leváltásról csak beszélnek.
- Október 03. Szerda:
Ma összeírták a jó munkásokat, én ebből kimaradtam, mert mindenütt kevés ideig dolgoztam. Ezek pótkenyereket kaptak.
- Október 04. Csütörtök:
Ma váratlanul szabadnap, szokásos munkával. Nehezen sikerült kimaradni.
- Október 05. Péntek:
Ember napról-napra esnek össze, mind több és több a teljesen elcsigázott, legyötört!
- Október 06. Szombat:
Lassan én is erre a sorsra jutok. Nincs más rajtam, csak csont és bőr vagyok, sőt már az sem.
- Október 07. Vasárnap:
Ma megjött a felváltás; időben, örületes hóviharban. Természetesen roboti. A téli szállásnál építkezés. A háncsolónál majd az isten hidege vert meg. Anyu édes, régen lemondtam, hogy lássalak, és időtlen szomorúsággal tölt el. De reményem sincs.
- Október 08. Hétfő:
Bajtársaim szememre vetik, hogy ideges vagyok, sokszor magam is észreveszem, hogy majd eszem megy el s talán nem is ok nélkül. Látom, hogy megy össze minden ember, napról-napra romlik mindenki; nem is tudok másról írni.
- Október 10. Szerda:
Édes Anyukám, ma segíts, kérlek ebből a bajból kikerülni, nagy butaságot csináltam, mert az éhség vitt rá. Aranyos gyermekeim most legyetek imádságokkal segítségemre. Ti imáitok még tiszták és kedvesebbek az Istennél. Segíts Istenem s én minden ígéretem beváltom.
- Október 13. Szombat:
A héten meghalt három bajtárs, Szeles Lajos Aporól, Józsa Szécsényből és Mondok Dezső Pélyről.
- Október 14. Vasárnap:
Ma költöztünk az új barakkba, teteje mégis csöpög, alja teljesen sár, sőt tetőzetről is potyog a sár a rések között. Anyu, ma szívrohamszerű tünetény vett erőt rajtam, annyira le vagyok már gyengülve.
- Október 15. Hétfő:
Jelentkeztem gyengélkedőre, két nap pihenést engedett az orvos. Talán használ valamit. Családom?

- Október 16. Kedd:
Ma feküdtem egész nap, azonban még jobban kifáradtam. Megint hírek pro és kontra.
- Október 17. Szerda:
Megérkezett Kraszniborból a magyar orvos. Sok jó hírt mesél, január 1-ig aló, feltétlen haza szállításról. Sajnos azonban egyáltalán nem hiszek.
- Október 18. Csütörtök:
Beosztottak a bunker fűtőkhöz, fahordás, favágás és tüzelés. Bizonyos könnyítés, azonban nekem már ez is sok.
- Október 19. Péntek:
Édes Anyám, de messze estem Tőled. Ebben az időben nem tudom, hogy jutok hozzád.
- Október 20. Szombat:
Egy év elég az ember teljes tönkretételéhez. Ebből fél év hadifogság.
- Október 21. Vasárnap:
Ma végképp összetörtem, kezem kötözésénél erős szívrohamom volt, teljesen elájultam. Láttam magam, mint Charon vitt át a Stixen és haladtunk az óriási lángokkal égő pokol felé. Anyu édes, nem is kell négy év, hogy itt maradjunk, elég pár hónap. Orvosi vizsgán 509 alkalmatlan.
- Október 22. Hétfő:
Ma feküdtem, egész nap aludtam, nagyon jól esett. Karajevó, erdei tábor.
- Október 23. Kedd:
Ma belső munkára osztottak, még itt sem pihenheti ki magát az ember. Anyu 200 km autótút, s vasút még.
- Október 24. Szerda:
Teljesen összetörtem, mozdulni alig tudok.
- Október 25. Csütörtök:
Bunkerünk teteje átázik, itt csak betegség az úr.
- Október 26. Péntek:
Indulás vissza Kraszniborba, 10 km gyalog az úton és végül vonaton. Egyelőre 50 ember.
- Október 27. Szombat:
Megérkezés Kraszniborba, itt betegek kezelnek, hírek jók.
- Október 28. Vasárnap:
Ellátás, mai ebéd különösen jó, hozzá sem hasonlítható kintihez. Édes Anyám, ha hírek jók, beválnak, úgy hamar indulunk, csak hinta ne legyen.
- Október 29. Hétfő:
Munka betegeknek is, én összeestem, du. bent maradtam. Nehéz, gyeptéglavágás és hordás.
- Október 30. Kedd:
Szív vizsgán állítólag nem komoly baj; sok hír, már rosszak is futnak. De. 1000 nemzetiségi fogoly ment ma.
- Október 31. Szerda:
Egész nap fekvés, de mégis sokat kiráncigálnak.
- November 01. Csütörtök:
Ma szintén fekvés.
- November 02. Péntek:
Édes Anyukám, ma reggel Veled és Teba lányunkkal süteményt ettünk. Égettél gyertyát értem?
- November 03. Szombat:
Azt hiszem elsirattál, s jogos is, mert annyi, rosszabb mint ha otthon a temetőben pihennék.

- Ez megadná lelki nyugalmad, s fiatal vagy, biztosíthatná gyermekeink, nem is tudom kettő-
e vagy három felnevelését. Itteni társainkból háromnak már agyá-ra ment az állapot, azonban
ha így megy, én is odajutok. Lábam gyűlik, alig állok rajta.
- November 06. Kedd:
Bal sípcsontonom fejlődik egy kelés, a kezem meg sem gyógyult, kosz, piszok, tetű is előbb
megeszi az embert, mint innen el fogunk - persze hazafelé - indulni. Az első jó hírekről ma
már semmi, az is csak hinta volt. Tény az, hogy páran dolgoznak csak, de nap mint nap egy
két emberrel többet ráncigálnak elő. Kelésem kifakadt, belső nadrágom, sőt a felső is teljesen
átázott gennyel, vérrel. Kötésen még az orvos is csodálkozik, hogy lehetett ilyen szerezni. Tojás
nagyságú daganat s benne három közép.
- November 10. Szombat:
Tölgyessy bajtárs, Baja (keresk.) meghalt a héten, sőt hírek szerint zöld lágerekben is két
újabb halott van.
- November 11. Vasárnap:
Ma fertőtlenítés, aránylag hasznos, most azt nézték, mikor pusztul a tetű. Igaz nagyon sokáig
tart, mert ennyi tetű nem volt a gárdának. Anyukám ideérkezéskor azt hittem, hogy ma már
utazunk azonban ez is csak hinta. Hogy mi lesz velünk, Isten sem tudja.
- November 12. Hétfő:
A társaság már mint az állat, bent végzi szükségletét, de még a kitakarításról sem gondol-
kodik. Különben is olyan piszokban vagyunk, hogy otthon egy rendes gazda állatai tisztábban
annak elhelyezve és tartva.
- November 16. Péntek:
Karácsonyra mégsem leszünk otthon, mint előre gondoltam, dacára, hogy a németek is haza
akarnak menni. Istenem itt fogsz bennünket elpusztítani.
- November 17. Szombat:
Itt teljesen befagyott minden, élünk miként az állatok. Bruner megtért őseihez, de további fos-
tosok vannak.
- November 18. Vasárnap:
Anyu édes, egy teljes év alatt bebizonyíthatad, mit mondtál. Eltartod gyermekeinket. Hatodik
évünkből egy napot sem tudtunk együtt lenni. Boldogabb volt ez az év, mint az előző? Miként
egy éve irtad? Api van-e annyi erőd, hogy esetleg két unokádat eltartod? Mint éve fogadkoz-
tál? Isten nem versz bottal, megbüntetted az ellened vétőket, apákat, gyerekeket.
- November 20. Kedd:
Újabb halott, másik német, von Hafen szintén a legyengült test nem bírta az állandó hasme-
nést.
- November 21. Szerda:
Máté Jánost is elkapta a hasmenés, nagyon sajnálnám, mert már közelebről érint, együtt
voltunk végig.
- November 22. Csütörtök:
Az én gyomrom sincs rendben, nagyon híg a székletem, vigyáznom kell nagyon.
- November 23. Péntek:
Istenem megújítom fogadalmam, kérlek segíts haza, hogy otthon újra erőre kapva családo-
mért dolgozhassak. Itt még azt sem tudom - Istenem -, hogy tulajdonképpen hány gyermekem
van. Ilyen állapotot elképzelni sem tudtam. Édes Anyukám, így kell kérnem az Istent, hogy
sokkal jobb körülmények között élj, mint én itt. Névnepod alkalmával szeretettel gondolok
Rátok, s alig várom a percet, hogy lássalak Benneteket.
- November 26. Hétfő:
Sok hír december 10-ig való utazásról. Istenem segíts! De nagyon félek...

- November 27. Kedd:
Ma a propaganda százados bejelentette a decemberi munkaprogramot, lehűtötte a közeli hazatérés reményeit.
- November 28. Szerda:
Őrnagy ma nagy orvosi vizitet csinált, hamarosan megyünk, nagy részben munkára, nagyon erősen ráfekszik a népre.
- November 30. Péntek:
Naponta kétszeri séta előírva, most rá is fér a népre, de ez is a roboti érdekében van.
- December 02. Vasárnap:
Zöld láger két halottja: Birkás Sanyi és Imhof Bonyhád. Közelebbről érint már Sanyi, mert bent volt a tizes csoportban. Erős ember, tüdőgyulladás vitte el. Istenem, ilyen embert is elviszel. Mikor és hogyan érek haza?
- December 04. Kedd:
Anya édes, mikor látlak?
- December 05. Szerda:
Harmadik gyermekem, s anyja él-e? Isten segítsd őket.
- December 06. Csütörtök:
Van-e Mikulás, gyermekeim? Hogy éltek? Ki tart Benneteket?
- December 07. Péntek:
Anyu – gyermekeim?
- December 09. Vasárnap:
Nagy ígéretes napja, minden eredmény nélkül. Hírek németek felfegyverzéséről. Török-angol és orosz ellentétről. Ha igaz, ügyünk rosszabbodik. Családom mikor látlak?
- December 10. Hétfő:
Híres dátum! (lásd: 1944.12.10.)
- December 11. Kedd:
20 fokos hidegben gyenge munka fatörzs cipelés, kesztyű nélkül.
- December 12. Szerda:
Meszelés szárazon, méz nélkül.
- December 13. Csütörtök:
Felmentés munka alól.
- December 16. Vasárnap:
Anyu mi van Veled? Rossz előérzetem, gyermekeim? Édes Anyukám, nem tudom, hogy gondoltok-e rám, mint előre?
- December 17. Hétfő:
Kislányaim Apát nem is ismeritek.
- December 18. Kedd:
Istenem segíts családomhoz!
- December 19. Szerda:
Ismét hírek hazaszállításról, csak sokkal komolyabbnak látszik, többen hisznek.
- December 21. Péntek:
Szüleim, hogy gondoltok rám? Anyu, gyermekeim és szüleim!
- December 23. Vasárnap:
Munkán, német tiszt piszoksága miatt, majdnem hidegre kerültem. Rám fogta, hogy nem dolgozom. Holnap karácsonyest, családom gondoltok-e rám?
- December 24. Hétfő:
Munka.

- December 25. Kedd: Roboti! Karácsony!!!
- December 26. Szerda: Családom?
- December 31. Hétfő: Ismét így kívánhatok csak boldogabb újévet!

HETÉNYI ISTVÁN

ÓDA 2000.

Nincs még Múlt. Idő sincsen,
 csak végenincs űrben a Semmi,
 de már a ködök, párák, fények
 kezdenek színesedni.
 Neutronok, protonok keringenek,
 s lesznek felködlő csillagok.
 A végtelenben parányi porszem,
 lettem egykor, voltam és vagyok.
 Izzó kráter még csak a világ.
 Az atomok indulásra várnak.
 Gomolygó gőzben úsznak a vizek,
 medre sincs még az óceánnak.
 És nincsen fenn, és nincsen lenn,
 nincs tudás és nincsen értelem.
 De már vagyok. Ámuló szemekkel
 nézek végig az életen.

Évmilliók dübörögtek el.
 Kibűlt a föld. Beszűkült. Forog.
 Hideg fénnel csodálkoznak rá
 Kék végtelenből a csillagok.
 Lettem porszem, fűszál és virág,
 állat, ember, s mi csak él, minden.
 Rámnéz, sajnál, nem tudja, mit is
 kezdjen velem az Isten.
 Mint akit mázsás súlyok nyomnak,
 tűnődök, mit hoz a holnap,
 mely mába fordul, s elnyeli a múlt.
 Váltakoznak élők és a boltak.
 Hol barlangom volt, felbőkarcoló áll.
 Piramisokhoz bordtam a követ.
 Csörtettem keresztet badakkal,
 álltam Rómában, s Karthágó felett.
 Minden ember egy külön világ:

Voltam rabszolga, érzések bús rabja,
 fáraó, cézár, fenség, vad magam.
 Ácsoltak nekem is keresztet,
 álltam tüzes máglyán bangtalan.
 Millióknak bánatát én érzem.
 Könnyük árja szívemen átzubog.
 Mért van ez így? Senki sem felel.
 Mossák kezüket a Pilátusok.
 Száll az idő. A Semmi ma is Semmi.
 Végtelen térben kibűlt csillagok
 lenéznek rám. Ülök a világ végén
 s jégvirágokat cirógatok.
 Zúzmarara ezüstje pengve hull rám.
 Nagy havas fehérség a lelkem.
 ezzel a nagy fehérlélekkel
 Ezen a földön mit kerestem?

A szépséget? Színek és a formák
 végtelenjét? Az embert? A csodát?
 Szemek fényét? Fogak fehérségét?
 Bronzos bőrök barna bársonyát?
 Lobogó bajat? Egy pillantást talán?
 Kacér mosolyt? Ajkat? Tüzeset?
 A mámort? A kéjt? Vénuszt? Kleopátrát?
 Gésákat, vagy vesztaszűzeket?
 Tengereket? Kéklő bércek ormát?
 Lagunákat? Rialtó-bídat?
 Eiffel-tornyot? Hagyma kupolákat?
 Pagodákat? Riksa kulikat?
 Aranyat? Kincset? Az elérhetetlent
 kergettem tán? Magam sem tudom.
 Lábam alatt csillagok zörögnek.
 Botladozok fönny a Tejúton...

milliónyi sejt, ideg, anyag,
szív bajszolja ereken a vért,
s a tudatot tükrözi az agy.
Ember vagyok. Számtalan közül,
a végtelenben az egyetlenegy.
Kérdő szemmel nézek a magasba:
Csak így lehet? Másképp nem lehet?
Mért van az, hogy ilyen az öröm?
Miért a virág, s levél, ha lebill?
Mért a csodás beethoveni dallam,
freskó, hogyba elhal, kifakul?
Mért oly mély az óceánok mélye?
Mért fáj a könny, amely leperog?
Mért van az, hogy oly kevés a jószág,
a megértés, a szép szó, szeretet?

Vad neonok tarka kavalkádját
tükrözi lenn a frissen ázott aszfalt.
Nyüzsgő, színes hangyaboly a járda.
Volt ki vonzott, taszított, marasztalt.
Cincogott a zsebemben a Pengő,
rikoltó jazz vad zsvaja tombolt.
Világválság. Háború. Nyomor.
Ifjúságom hol volt? Inkább nem volt.
A Költő már a sínek felé indult,
milliók gázkamrába, tömegsírba,
embereket öldöstek Dunába,
s égettek el krematóriumokban –
Huszedik század! Kiművelt agyak!
Hideg közöny! Könyörtelen hajsza!
Függetem bitón, talált el golyó,
alattam is robbant akna!

Tavaszi. Kék ég. Pihenő mezők...
Friss rügyeket bintáztat szél.
Fodroz a víz. Balaton. Sirályok.
Rakétám begyűjtöm. Utrakél.
Szétkergetem a Fiastyúkot,
bajszolom a Göncölszekeret,
mert vár a Föld, a panel lakás
egy kis remény. Egy kis szeretet.
Ez a föld csak. Ez az én világom,
ez az élet, az én életem.
Tenni kell, hogy a sok gonoszságot
leküzdje a szív és értelem!

Sok széthúzás, vész, vihar után
fogjuk meg végre egymás kezét.
Nem elég csak mindig másra várni!
Mit sem ér az üres szóbeszéd!
El kellene kezdeni előlről
és mindent helyrerakni valahogy.
Merjünk, akarjunk boldogabban élni
sorsüldözött, fogyó magyarok!
Legyen erő, bit és akarat
mindent elkezdni és helyrerakni,
eljutni Európába, jogos helyünket
elfoglalni, s ott megmaradni.

Hóesésben

Markából a téli ég
fehér szirmokat bullat.
A panelbázak a hóesésben
fázósan összebújnak.

Fázósan összebújnak
sietős léptű emberek
Köröttük a csend csilingel,
s a hópelybek pengenek.

A hópelybek pengenek.
Ablakomon jégvirág.
Fejem fölé hideg fényből
fonják már a glóriát.

Józanul, hidegen, okosan

Utunk a Semmibe vezet.
Üljünk le båt, és add kezed
józanul, hidegen okosan

Nincs Hold, nincsenek csillagok.
Köd van, és csak a hó ragyog
józanul, hidegen, okosan

Tűnődünk. Az Éj, Csend hallgat.
Velünk a Sors mit akarbat
józanul, hidegen, okosan.

Józanul, hidegen, okosan

Utunk a Semmibe vezet.
Üljünk le båt, és add kezed
józanul, hidegen okosan.

Nincs Hold, nincsenek csillagok.
Köd van, és csak a hó ragyog
józanul, hidegen, okosan.

Tűnődünk. Az Éj, Csend hallgat.
Velünk a Sors mit akarbat
józanul, hidegen, okosan.

Szürke ég alatt

Szürke, ólomszín ég alatt
szállnak a varjak feketén.
Szürke ólomszín ég alatt
megyünk szótlanul te meg én

Fázósan, csendben, összebújva
megyünk ránkszakadt ég alatt.
Fázósan, csendben, összebújva,
felettünk varjak szállnak.

Nem látja senki, merre járunk.
Vacognak fázós kis rügyek.
Nem látja senki, merre járunk.
Jaj, eltévednék nélküled.

Szekszárd, télen

A költő áll a zúzmarás télben,
barna, bronz szobrát rejti már a köd,
platánokon még pár levél libeg.
Szürkeség leng a város fölött.

Bús donnák barna balkonjai zárva.
Tekintetük a képernyőn mereng.
Szárak ágak subogó neszével
a Bartináról beoson a csend.

Mint álmos, lusta eb a város,
hever a domb alatt. Odébb
Prometeusz két marokra fogja
az istenek lobogó tüzét.

Lobog a láng, de mit ér, ha hideg?
Nincs szikrája, fénye, lángja sincsen.
Fázok. Borzong bús bronzbarnán Babits.
Fázik a világ. Fázik az Isten.

GÁTS KRISZTINA BEÁTA

Ez vagyok - 29

Szótlanságom –
kertek éji csendje.
Néma szelek
szétkergetett
pora.

Hűségem –
konok ragaszkodás.
Dobos emlékek
sokasodó
Kora.

Szépségem –
egyszerű múltidő.
Elaggott kép
megcibált
széle.

Hitem –
örök ébrenlét.
Vad lendületem
megtompult
éle.

Az én Dunám

sörösüveg
törött hideg
csónakázik
rajtad
olajfátyol
szivárványt
szór
balacsák
hátain
napfénycsíkok
kiáltva
csusszannak
sikamlós
vizedbe
medred
hiába veszed
s teszed
nyugtalan
kezedbe.

István

Ingedbe
Simulva
Takarózom,
Veled
Átkarol
Nappal és éj.
Illatod
Selymesen
Tavaszt
Varázsol
Álmomba.
Némán
Imádjuk
Sóbajunk
Titkát s a
Végtelent
Áldozza
Nekünk a vágy
Izgatottan S TétóVÁN

A város felett

libeg már az Ősz
rongyos kabátját
megcsavarja néha
s ugrálva járunk
pocsolyái közt

méla arcokra
lebellete utcákon
át port bord
a szemünk fáj
kókadt íztől

fonnyadt kezével
bízaton hajlott
bátunkat veri
s mi csak bölintünk
beletörődve

Őszi naplemente

Sápadt sivatagba
süpped,
sötét sejtelemben
süllyed,
sárgás sugara
a napnak.

Színes szivárványhoz
szorít
szája, szenvedéllyel
szólít
szende szikrája
magához.

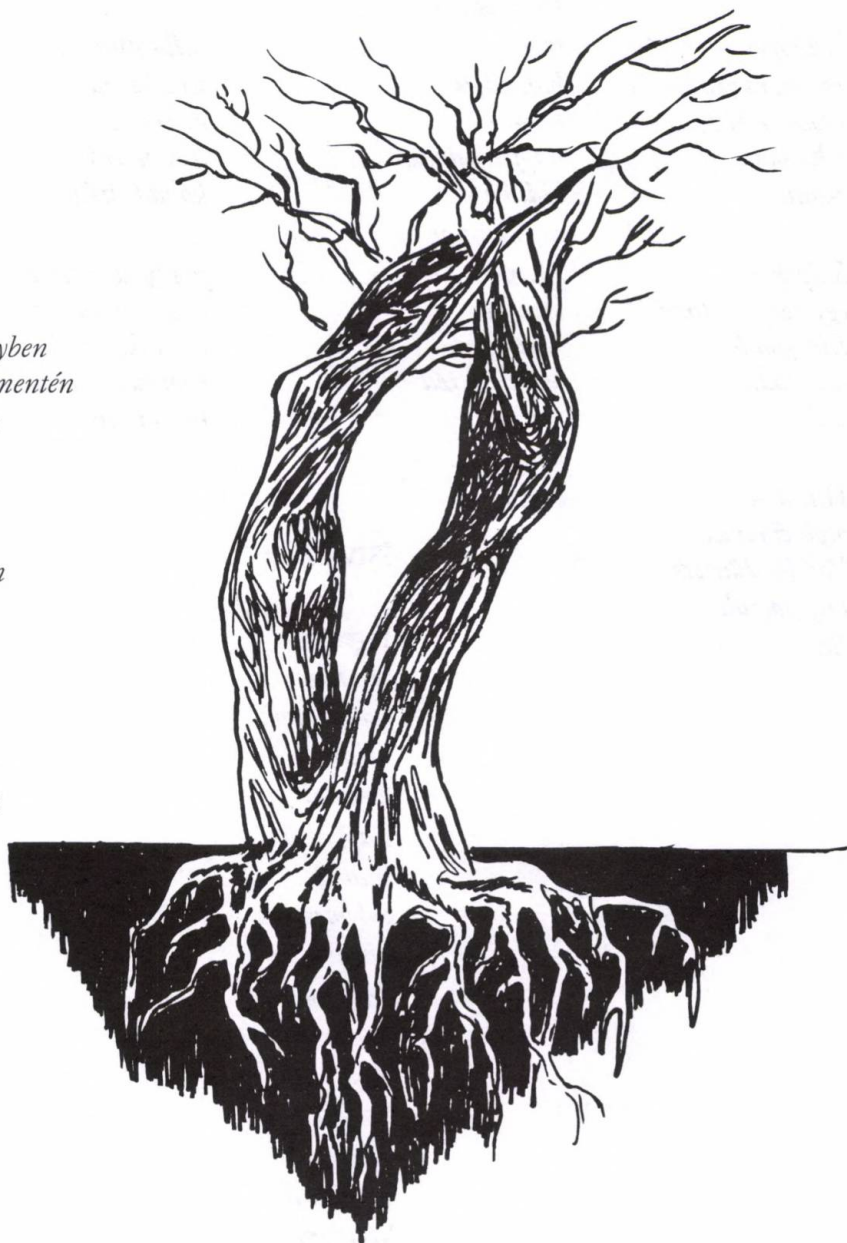
Téli takaróját
teszi
tüzes tuskéivel
teli,
tépéd, teremtmő
testére.

Finom felhőcskéit
fújja
felém, ficánkolón
fut a
fehér fuvallat
arcomba.

KUTI HORVÁTH GYÖRGY

Oly messze még...

*Dombokra szögezi
a hajnal a Napot
állunk a bronzsínű
páraderengésben
madarak riadt éneke
kócolja a nyugal munkat
vadak csörtetnek zibálva
rejtekbelyeik oltalmába
lángsörényű vadrózsabokrok
rázkódnak eszelősen
az ősz deres lebeletétől
megvadul a szél is
robanni kezd a fákkal
egy nem létező menedék felé
fagy foga villog a nyűszítő fényben
balált kárognak a dülöütak mentén
magukban dölt gyalogbodzák
állunk lidércesen
magányunk árnyékában
nézzük az elvérző nyarat
a bronzsínű páraderengésben
amint a dombokra szögezi
a hajnal a Napot
nézzük amint kiszáll
a lobogás a fényből
s befelé könnyezünk
miként a madarak ha sírnak
sóbajaink vackába bujtatva
didergő reményeinket
és elsietünk mi is a fákkal
bisz oly messze még a tavasz.*

RÁCZ DIÁNA

Istenem légy velem!

Sírni kéne. De a könny csak égetni bírja már szemem.

Fáj, hogy eső veri az őszi ágakat.

Fáj, hogy szél borzolja a hajamat.

Istenem adj hitet a holnapban

hogy el tudjam viselni a jelent !

Hagyj binni gyermekem mosolyában

hogy erőm legyen fogni kezét...

És sírok már, de miért fáj ez is ?

Megtisztulni soba nem fogok már.

Volt és elmúlt

*Volt és elmúlt, túl a vágyon
végtelen boldogságon és magányon
leszálltam az alvilágba
megláttam mi Hádész álma
fejem ráztam, tíz körömmel
viaskodtam a kárörömmel,
túl alvilágon, poklon, mennyen
itt a lelkem, hova menjen?*

Hogy szeretlek!

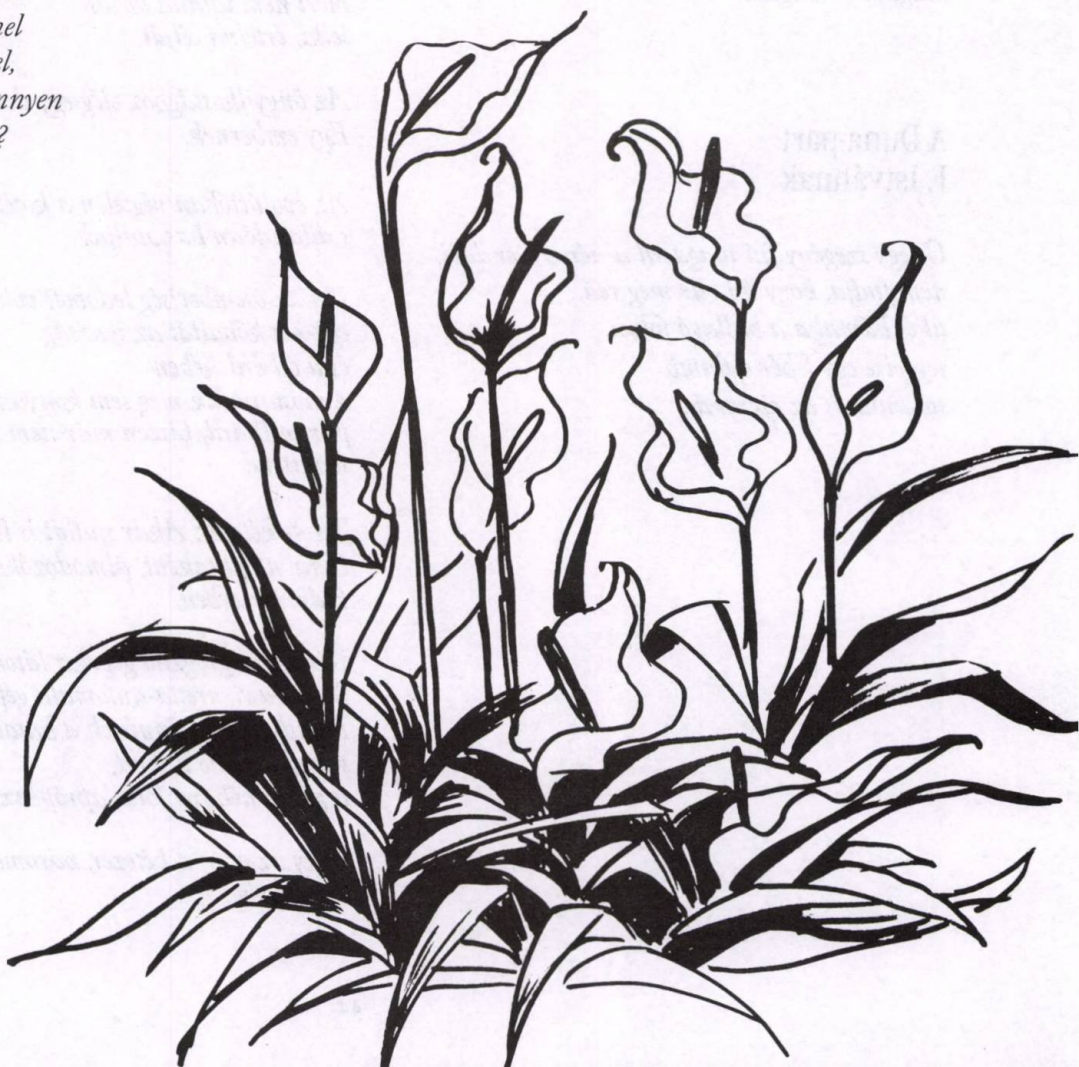
*Hogy szeretlek! figyelj!
abogyan csak batolni bír
le s föl és szertesztét a lelkem
a valóság és képzelet végső egébe!*

Ragyogj

*Ragyogj fel te nyári éj
gyönyörű est-csillagoddal
a Nap fényébe öltöztetve
a szerelem Vénuszát
más vagy mint a többiek
millió napnál fényesebb
ragyogj, ragyogj esti csillag
bár ismerném titkodat...*

Epigramma (T.M. emlékére)

*Utolsót lobbant a jelen
az óra kattánása már
a holnapba billent
észrevétlen folydogált az idő
s észre se vette tán
hogy a múltó testből
elszökött egy lélek
– az örökkévalóságba...*

PFEIFFER FERENC

Majd kétezerben

*Rád vár a kitaposott út
indulni akarsz de járhatatlanná vált,
mindenbol világosságot látsz
mire odaérsz a sötétség vár rád.*

*Útjaidon a semmiben gázolsz,
nem tudsz egyet se lépni
előtted a végtelen.
– Ha felébredsz falhoz ér kezed.*

Az én életem

*Elviseltem az élet gondjait
szótlanul élem le napjaim
nincs céloom nem töröm magam
kis szürke ember vagyok
magam – magam.*

A Duna-part
F. Istvánnak

*Ül egy szegény fiú magával a néma csenddel,
nem tudja, hogy mi vár még reá,
ül és bámulja a ballagó folyót,
reggelre egy fehérgalamb
subanta át az éjszakát.*

HORVÁTH BÉLA

Kétezer

*Ezer, kétezer, háromezer?
Így jobban értelmezhető a kétezer.*

*Magyarként, István királyunk Állam alapítása stb.
Ezer.*

*A világnak a kék bolygó megbódítása,
vallás megszilárdítása, betegségek
leküzdése, fegyverek tökéletesítése.*

*Ez a cél még ma is tart.
A fejlődést emberi léptékkal érzékeljük.*

*Galileit megégették, mert vallotta, hogy forog a Föld,
Most az űrben jár az ember.*

Az elmúlás kezeügyében van az emberiségnek.

*Az emberiség kétezerre nem tudta megoldani
Nagy Betűs Békéjét,
mert nem találta közös
lelki, értelmi célját.*

*Az öngyilkossághoz elég egy darab kötél.
Egy embernek.*

*Az evolúcióban végtelen a kötél történet,
s állandóan használjuk.*

*Ha az ősemberiség ledobott volna
egy-két kőbaltát az igazság
és a cél érdekében
a mostaninak meg sem kottyan
pár milliárd, hiszen már nem élne
senkisé.*

*Tebát kétezer. Akár nullát is írhatnánk.
Naiv utópistaként, álmodozóként.
Háromezerben.*

*Kis igazságrogzító gépeket látok a terekben.
Mintha cigaretta-automata gépek lennének.
Mintha megszűnnének a batalmak,
s megszületne a rend,
a gépek néhány földi aprópénzzel működnének.*

*Tény az ezer, a kétezer, háromezer,
reménység.*

MAJOROS IRÉN ERZSÉBET

Alázat

*Féltékeny vagyok a Napra,
mert szeret.*

Örökkön-örökké

*Belebalkul
arcod bajamba.
Köréd olvad
kezem koronája.
Sírom a gyertyák gyantája.*

Kötődés

*Csak azt a batárt
látom,
ami elválaszt minket
a baláltól.*

MISZLAI GYULA

Sinka

*Most már mindig sír a bojtárgyerek
övéiért kéretlen lett vádló,
mert égették a páasztortüzek,
s az ősök jajával messzeszálló
vadludak sora,
a nebézzé vált aprócska baza,
korpavirágréten cselédsors alkonya,
a lepkék cikázta villámos ég,
már nem felejtheti Zab Mihályt
se György vezért,
már mindig sír a bojtárgyerek,
áll a benne növe időrengeteg
közepén, s elindulna jussa után.
"Szalontán egy ajtó muzsikál."*

OLÁH ZOLTÁN

Első könnycsepp

*Míg sírodig nem sorvad sorsom,
bidd el apa én addig mondom
Istennek, embernek egyaránt
szentséges Himnuszod egy szavát
a becsület boltozatán;
igazság, igazság, igazság.
A becsület boltozatán
bidd el apa én addig mondom
Istennek, embernek egyaránt,
míg sírodig nem sorvad sorsom
himnuszod szentséges egy szavát;
igazság, igazság, igazság.*

Második könnycsepp

*Hajszálad a párnán,
illatod a plédben,
a nagyszoba mennyezetére
rajzolt tekinteted
még mindig élő, eleven, meleg,
még mindig itt vagy velem.*

*Könnyyű csuklódról lecsatolt
karórád a kanapén
most is ketyeg,
körbe-körbe jár,
méri a pontos időt,
anya már nem búz tiszta lepedőt
az ágyadra többé,
hol feküdtél,
reménykedve álmodtál,
ha fájdalmaidtól
egyáltalán tudtál...
Krisztusian szenvedtél,
szépen, csendben elmentél
apám.*

SZARKA JÓZSEF

Nem éred el
Takács Miklós tanár úr
Emlékére

*Nem éled meg, nem vádolod majd
a világháborút,
mert kilested azt,
bogy van még egy kiút.
Vén lettél odabenn,
s láttad, hogy idekinn hogyan szaporodik
bat milliárd magánya,
s készül a harmadik.
Néztem reád, ahogy az égre felnéz,
felcsodálkozik az ember,
ki a fény ölébe megtérni nem mer,
s te mutattad a galaktikát,
bítted, hogy lesz egy szebb világ.
Óvtál és bíztattál: légy erős!
Ha hős kell, hát legyen hős a hős.
Itt bagytál minket,
elragyogtál te is,
pedig tudtad, bogy az itt az itt marad reánk.
Valami fekete hóban járva
megértetted: minden ember árva.
Szememben felragyog homlokod,
jól tudod; én még itt vagyok,
de lábnymaid követve megtalállak,
találkozunk egy este.
Majd ősz lesz megint, és szél fűtyül,
az asztalodhoz az ember leül,
az EMBER, te konok ateista,
ki tudtad, hogy senki sem tiszta,
bűnösök voltunk, vagyunk, s leszünk,
s egy napon úgyis elveszünk.
Nem éred el a szép halált,
tudod: csak csúnya van,
s tudjuk mi is, mindannyian.
Itt állok egy újabb kor küszöbén,
nézem, hogy levelet hajt a szél,
s téged betakar az avar,
a számban bús a bor, fanyar
íze taszít a végtelenbe.
Nincs bennem erő, nincs öröm,
csupán tisztellek, s köszönöm,
bogy velünk voltál.
Mester, tanítóm, te szép szívű,
ki azt mondtad egyszer: oly egyszerű az élet,
s a csönd is jóbarát lebet,
mint szél korbácsolta fellegek
fölött az újuló Nap,
ha felragyog,
– őrizzenek a csillagok.*

PAUK ERIKA

Emlék a gyermekhez

*A gyermek, ki voltál egykor
tündérekék szemedben
mosolyod táncol.
Karácsony boldog illatát
hozod eléem.
Szemedben ott távol
az örök, febér fény.
Hova lett tisztaságod,
mivé lettél?
Beteg, összetört test
keserű remény.
Magány, mi cibálja lelkedet
örök fájón eszed kenyered.
Még hinni kell a dalban
tán visszatér.
De már nem folytathat...
elé jön a tél.*

Temagadhoz

*Folyó, a fák árnyéka
lomb.
Szellő, kabátján csörrenő
gomb.
Víz, hol sirályok röpte
száll.
Tél, hol elmúlt idők éneke
jár.
Fenyő, hol illatok zöldje
subog.
Erdő, hol vadaknak földje
dobog.
Ének, mely gyertyafényből
fakad.
Idő, mely alatta öröktől
szakad.
Sors, mely csillagot kiált
az estre.
Érted, Benned, Belőled
esdve.*

Halottak napján

*Gyertyaláng.
Viszi égbe üzenetét
hol összeér
föld és az ég.*

*Halottak szelleme érint
nyugosznak sírjukban örökre.
Mégkopott kőkereszt
régmúltról egy üzenet.*

*Gyertyát gyújtunk
lelkük az ég.
Mégvívta sorsuk
mi elmúlt rég.*

Őszirózsa

*Őszirózsa hamvad
holdas szélben, temetőben.*

*Örök emlékül marad
ragyog arcunk a csillagok alatt.*

LÁSZLÓ-KOVÁCS GYULA

Negyedik zsoltár

én mondtam uram ha kell
 elzarándokolok
 akár taorminába is
 hol súlyos falak árnyéka feszül az ég
 s ama szentéletű öreg lába nyomát őrzik
 a festett kövek:
 elzarándokolok
 mert nebéz a te kereszted
 isten
 nebéz!
 irgalmad óceánjában negyedfélhold arcom
 elvész
 s mint egy tolvaj ki meglopta bazáját
 menekülök
 futok a házak ösvényén át a folyóhoz
 hol péter fényekből szólt hálóját
 veti
 a vízre
 s jakab a munkásember újságok állásbirdetéseit
 böngészi
 a kandelláberek tört fényénél.

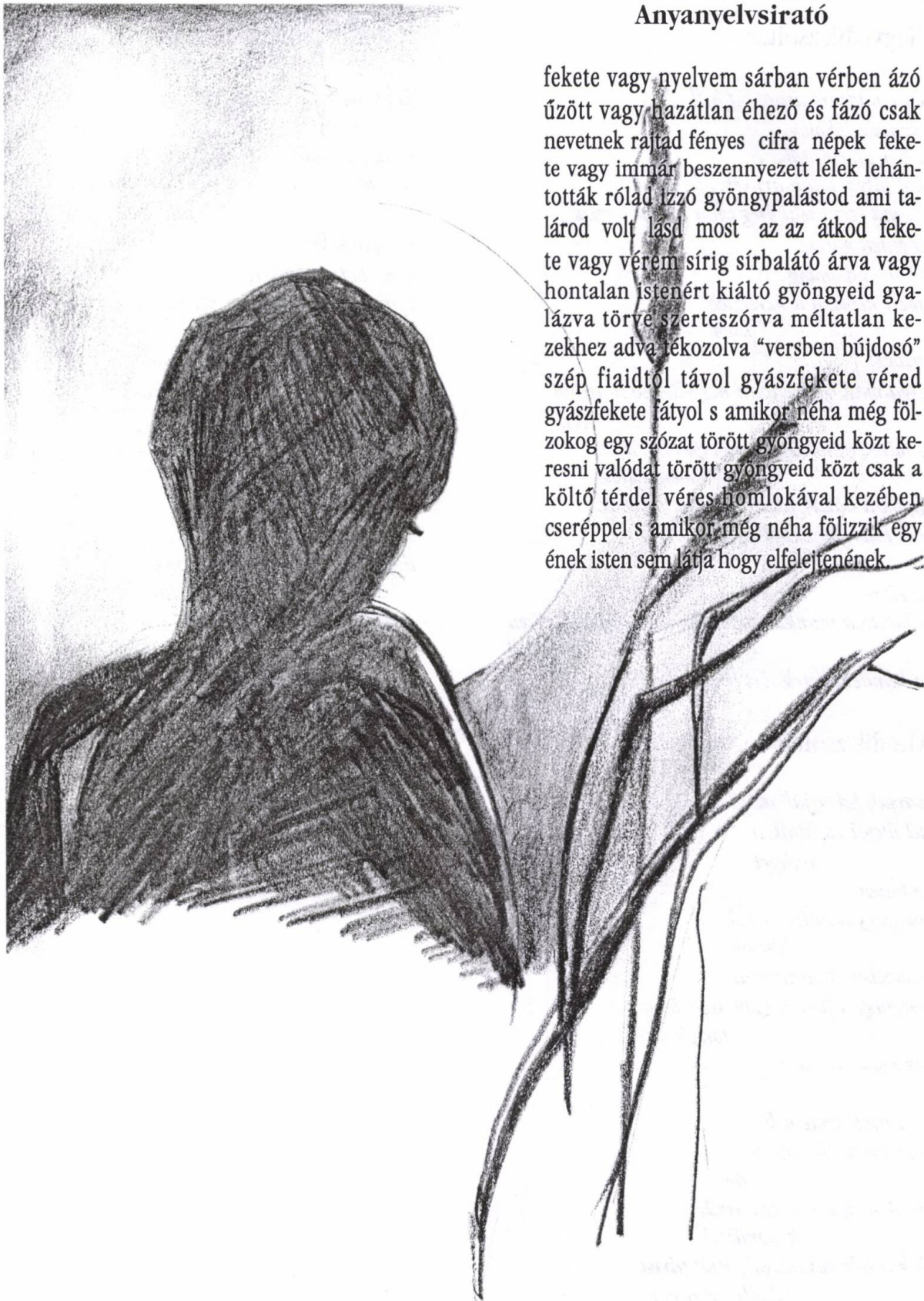
Ötödik zsoltár

varjak kárognak az időt:
 tél ütegei zúdíjták a
 hideget
 a havat:
 megfagy a tulipántűzű
 lányok
 szemében a várakozás
 megfagy a padon gubbasztó öreg
 torkában
 az utolsó vacsora:
 ma ismét temetnek
 ma ismét elfordította az
 úr
 az ő orcáját a cselédország
 katonáiról
 kik a háromkirályok útját járva
 bódolni mennek:
 megszületett a megváltó!

Hatodik zsoltár

úgy nem lehet élni ha már az
 isten is
 elbagyja zsoltáros hangú fiait
 ha már az isten is úgy öleli udvarába a
 kifosztott szívű
 kisgyerekeket
 mint hold a tengert
 mint a békés duna az elfáradt halászt:
 egykor ott ültem a parton
 torkomban tavasz-hívogató dalok
 lobbantak
 s a lány hullámokon ringott
 józsef
 hajója.
 ó emberek!
 úgy nem lehet élni hogy lassan
 káromkodni
 is csak idegen nyelven lehet
 s kedvesünk sem érti
 szavunkat
 úgy nem lehet élni hogy
 dög és rothadás
 Minden
 hogy e labanc-időben elpártol
 tőlünk
 még az isten is!

ACSÁDI ROZÁLIA

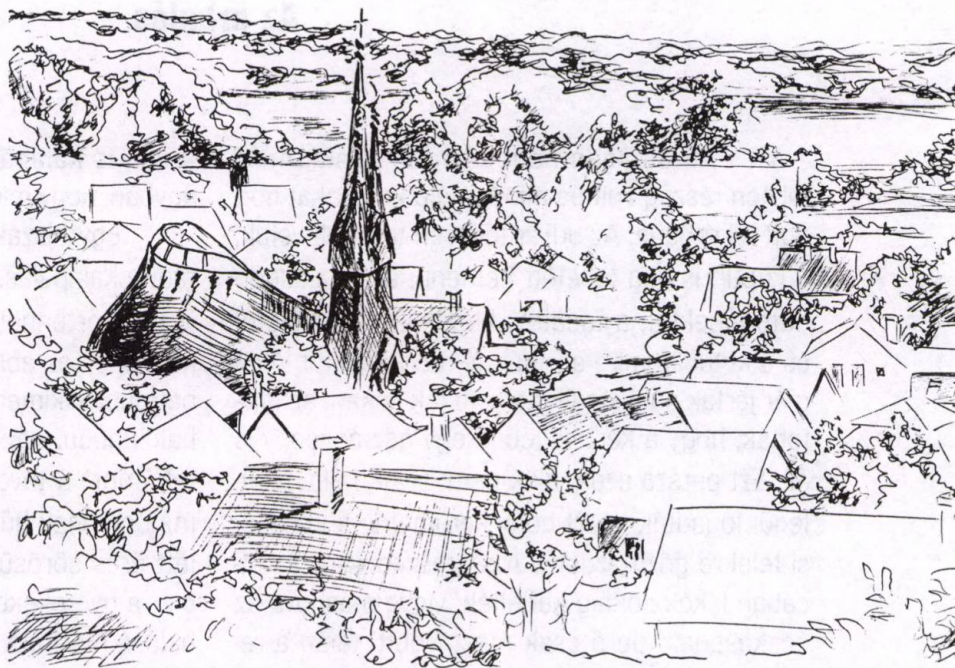

Anyanyelv-sírató

fekete vagy nyelvem sárban vérben ázó
 űzött vagy hazátlan éhező és fázó csak
 nevetnek rajtad fényes cifra népek feke-
 te vagy immár beszennyezett lélek lehán-
 tották rólad izzó gyöngypalástod ami ta-
 lárod volt lásd most az az átkod feke-
 te vagy vérem sírig sírbalátó árva vagy
 hontalan istenért kiáltó gyöngyeid gya-
 lázva törve szerteszórva méltatlan ke-
 zekhez adva tékozolva "versben bújdosó"
 szép fiaidtól távol gyászfekete véred
 gyászfekete fátyol s amikor néha még föl-
 zokog egy szózat törött gyöngyeid közt ke-
 resni valódat törött gyöngyeid közt csak a
 költő térdel véres homlokával kezében
 cseréppel s amikor még néha fölizzik egy
 ének isten sem látja hogy elfelejtenének

Credo

C
R
E
D
O
C
R
E
D
O
I
S
T
E
N
E
M
M
E
G
H
A
J
L
Í
T
A
S
Z
N
G
M
E
E
M
E
G
H
A
J
L
Í
T
A
S
Z
T
Ö
R
E
T
T
E
T
V
É
S
Á
R
R
A
L
Z
M
E
G
K
Ö
V
E
Z
T
E
T
S
Z
L
É
R
E
G
Y
K
Ö
N
N
Y
E
M
S
Z
Á
R
A
D
H
U
L
L
I
K
S
Ó
V
Á
R
M
E
G
H
A
J
L
Í
T
H
A
T
S
Z
B
Ü
N
Ö
M
Á
L
T
A
L
M
E
G
Ö
L
E
T
H
E
T
S
Z
M
E
G
H
A
L
H
A
T
O
K
U
T
Á
N
A
D
E
T
H
E
T
S
Z
T
H
E
Á
R
V
Á
D
V
A
G
Y
O
K
I
T
S
Z
Í
T
O
T
T

Vajnai Irina rajza (részlet)

Kövi Gergő:

Az űrhajós

Az utcában nem szerette senki, mert folyton részeg volt és mindenféle kacatokat hordott a kertjébe. Az udvar teljesen tele volt velük, a kapun is alig lehetett bemenni a rozsdásodó hűtőgépektől, a tucatnyi kibelezett televíziótól és a ki tudja, mire szolgált fémtörmeléktől. Akik már jártak nála, és ők nem voltak sokan, azt állították, hogy a kert végében egy gőzmozdony is áll. Ezt persze azok, akik nem jártak nála, hitetlenül fogadták, mert hogy kerülhetne a külvárosi telekre gőzmozdony. A szomszédok és az utcában lakók sokáig kérelték, vigye máshová az ócskaságait, de ő csak mosolygott, talán a szépségtől is, hogy dehogy ócskaságok ezek. Egy nap aztán elterjedt, hogy űrhajót épít.

Talán a gyerekek képzelete kapott szárnyra, talán ő maga kotyogta ki egy borvirágos reggelen, mindenesetre egyszer csak mindenki azt kezdte sugdolózni, hogy a szemétdombon, mert mindenki csak így nevezte az udvart, űrhajó készül. Az utcáról persze semmi nem látszott, a járókelők sem gázfúvókát, sem rakétahajtóművet nem tudtak felfedezni az ócskaságok között, a kibelezett televízió még mindig kibelezett televízió volt, a rozsdásodó hűtőgép meg rozsdásodó hűtőgép maradt. A járókelők csak az éktelen lármát hallhatták: a fúrás-faragást, a kalapálást, a vésést, a csiszolást. A hang a szemétdomb, vagyis hát az udvar legmélyéből jött.

Azután egy esős, tavaszi naptól kezdve egyre kevesebbet látták a kocsmában, inkább csak a közértből hurcolta haza szatyorban a kőbányait, és mindig egyre több kacatot és ócskaságot cipelt. A szomszédok nem értették, hova teheti őket, a padlás is tele lehet velük, mondták, és ingatták a fejüket. És átkozták, mert éj-

szaka is kalapált, és terveket szövögettek az ágyban, hogy miként hallgattathatják el.

Egy éjszaka aztán nagy hirtelen abbamaradt a kalapálás. Felébredt rá az egész utca, vajon mi történhetett, találgatták, és álmosan kikémleltek az ablakon. Szokatlan volt a csönd, a bátrabbak kimerészkedtek az utcára, lámpával, hálóingben, néhányan azért melegítőt is felvettek, mert a tavasz azért mégsem nyár. A szemétdombnak hűlt helye volt. A bejárati ajtó mellett üres sörösüvegek, a lakásban senki. Erre már a gyerekeket is felkeltették, keresték az űrhajóst, mert ezt a gúnynevet találták ki neki, de az nem volt sehol. Megépítette volna az űrhajóját, találgatták, de hisz hallottuk volna, amikor kilő vele az űrbe, mondták, tehát ez mégsem történhetett. Várták, talán hazajön és azt mondja, hogy csak a közértben voltam, de tudták, hogy ez sem lehet, mert a közért már fél hétkor bezár. Hiányozni fog, mondta az egyik szomszéd, a másik meg helyeselt, az amelyik melegítőt is felvett.

Másnap az iskolában csak erről beszéltek a gyerekek. Egyesek elmesélték, hogy éjszaka látták az űrhajó lángcsóvját, de arra, hogy miért nem hallották a kilövést, nem tudtak válaszolni. A kocsmában is szóba hozták, valaki azt mondta, hogy biztos holtan hever valahol a lakása titkos szobájában. Titkos szobáról azonban senki nem tudott. Egy hét múlva sem került elő, csak egy nyomozó jelent meg, és végigkérdezte a szomszédokat. Nem sikerült mást kiderítenie, csak azt, hogy egy ismeretlen személy visszaváltotta az üres sörösüvegeket, de hogy az űrhajós hová tűnt, és hogy ki kapta meg a betétdíjat az üvegekért, arra nem derült fény soha.

Halász Károly:

A Városi Művelődési Központ kiállító termében 1999. októberben nyílt meg Halász Károly rendezésében a "Fiatal Alkotók Köre" című kiállítás.

A főként paksi fiatalok alkotásai-ból álló kiállítást Darócziné Szalay Edit, a művelődési központ igazgatója nyitotta meg, aki a megnyitó ünnepségen az alábbiakat mondta:

A csoport 1979-ben alakult, a jelenlegi Paksi Képtár épületében.

1999. októberében ünnepli húsz éves évfordulóját két kiállítással egybekötve.

A művelődési központ kiállító helyiségében a jelenleg együtt gondolkodó és dolgozó alkotócsoport mutatkozik be. A novemberi kiállítás a Paksi Képtár nagytermében lesz egy történelmi anyag bemutatásával. Az elmúlt 20 évben több csoportos kiállításon vettek részt: Pakson, Pécsen, Budapesten, Miskolcon, Ózdon, Galántán, Gubinban, Laudában. Több paksi bemutató és kiállításon közös feladatokat megoldó akciókon és programokon az alábbi témákban próbáltak feltenni aktuális kérdéseket, és esetenként reagáltak problémákra vizuális eszközökkel, mint: "szombat esti falfirkák", "diszkó, mint energia és mozgás", "a pont", "a vonal", "a folt", "párbeszéd". 1982-ben a Népművelődési Intézet Nívódíjban részesítette őket. 1989-ben az Országos Képzőművészeti Csoportok különdíját nyerték el Kazincbarcikán. A csoport létszáma változó, 6-15 fő között mozog. Jelenleg ezek közül 10 fő vállalta a bemutatkozás lehetőségét új munkáikkal.

A csoport azokból az alkotókból tevődik ki, akik jelenleg is Pakson élnek, vagy több éve rendszeresen vesznek részt a paksi alkotó-telepeken és más programokon. Személyes megjelenésükkel, munkájukkal és szellemi kisugárzásukkal segítik a szakmai folyamatok menetét, az alkotói tevékenységet.

A Vizuális Kísérleti Alkotótelep 2000-ben lesz húsz éves. A Fiatal Alkotók Köre mindvégig a VIKAT szellemi körébe tartozott. Minden nyáron felöltődtek a gazdag programokon. Az évközbeli tevékenységnél hasznosították a tanultakat. Munkájuk nem volt zökkenőmentes. Ez elsősorban a mecenatúra egyeletlen támogatásán is múlott és a közös műhelylehetőségeken.

Munkájuk sok esetben kísérleti jelleggel számtalan problémát vetett fel, néhány válaszolatlanul maradt. Dokumentálásuk anyagi és technikai feltételek hiánya miatt elmaradt. Visszatekintve azonban tevékenységük a város kulturális életében feltétlenül fontos és egyedülálló. Ennek egyik kiemelkedő példája a PAKSI KÉPTÁR létrejötte, ezen kívül a több mint 400 kiállítás az elmúlt húsz év alatti munkájukat dicséri.

Most a jelenlegi kiállítás sorozat támogatását ezúton is megköszönjük a Paks Város Önkormányzata Kulturális Bizottságának, és a Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlés Művelődési Bizottságának.

Jelenleg a változó körülményekre tekintettel mindenki saját "műhelyében" alkot és próbálja tovább vinni szakmai célkitűzéseit. Alkalmanként kihasználnak egyéb lehetőséget: részt vesznek egyéni és csoportos kiállításokon, más kulturális feladatokban.

Kifejező eszközeik továbbra is változóak, megmaradt a fotóhasználat, festői eszköztáruk

gazdagabb lett, és plasztikai érzékenységük bővült. Grafikai-rajzi tevékenységük majdnem állandó, ami egyben a többi műfaj megelőző tevékenysége is.

Távolabbi célkitűzéseik közé tartozik a rendszeres közös kiállítás, valamint a város életében felvetődő különböző kérdésekre való vizuális reagálás. A Paksi Alkotók Köre már húsz évvel korábban megkezdte az un. 5. sz. régió munkáját a szakmában, valamint az európai kapcsolatok erősítésében is. Így a csoportban egy olasz művészt is köszönhetünk és több pécsi képzőművészt. Jelenleg Brescia-ban állít ki a csoport három tagja, erősíti a város hírnevét.

**A Városi Művelődési Központ kiskiállító termében
1999. október 5-én nyílt meg hat fafaragó alkotásaiból válogatott
"a fafaragás csodái" című kiállítás.**

**Az alkotók: Csepeli István, Feil József, Hegedűs János,
Hermann János, Szalay Lajos és Trapp Ferenc így vallanak önmagukról:**

CSEPELI ISTVÁN

Pontosan harminc éve vésővel formázom a fát. Vagy a fa formáz engem? Ez úgyben, mint oly sok másban elbizonytalanodok.

Ennyi időben fogott párbeszéd elégségesnek mutatkozik arra, hogy kiderüljön: mi közünk van egymáshoz?

Határozottan állíthatom, valamennyi dolgunk mindig akadt! – mondandónak. Sokszínű kultúránkból igazán a magyar nép népművészetének szellemisége fogott meg, mert manipulálatlanul tisztán formázva tárja eléink az emberi lét legfontosabb dolgait, stílusok és izmusok felett oly kegyes egyszerűséggel megtudható – példának okáért – mi az : ANYASÁG? SZÜLETÉS? SZERELEM? SZERETET? BÁNAT? IRGALOM? KÍN? FÁJDALOM? HALÁL? – részegységekben az ember emberhez való viszonya, maga az egyetemes természet.

Ennél többről fölöslegesnek látom beszélni. Emígy néhány névtelen, de engem is formázó TÁRSAM és a magam hitét kínok alázattal sokszorosítom a természetes anyagokban. Nagyon egyszerű az egész, ez a dolgom...

TRAPP FERENC

1934. július 30-án születtem Pakson. Heten voltunk testvérek, szegény családból származom. A fafaragással való ismerkedésem 1984-ben kezdődött. Mindig csodáltam az ügyes kezű embereket, akik különböző anyagokból szebbnél szebb tárgyakat tudtak alkotni. Egyre inkább érett bennem a gondolat, hogy közelebről is megismerkedjem a fafaragás fortélyáival. Már gyermekkoromban is szerettem játékokkal kapcsolatos dolgokat faragni. Sajnos hosszú idő telt el addig, amíg rájöttem, hogy minél előbb el kell kezdeni a faragást. Ezt azonban megelőzte az agyaggal való találkozás, amelyet nagyon szerettem csinálni. Egy évet gyakoroltam kisplasztikával, amely jó alapot adott a fafaragáshoz. Különböző stílusban megfaragtam két darab kisplasztikát, amelyeket elvittem bemutatni egy faragó mesternek. Ő jó tanácsaival sok segítséget adott további munkáim sikeréhez. Két év gyakorlás után 1985-ben Szekszárdon indult egy három éves tanfolyam, amelyre beiratkoztam. Itt szobrászatot és díszítő faragást tanítottak. Sajnos ez a tanfolyam két hónap múlva megszűnt. Az új előadó csak díszítő faragást tanított. A kisplasztika faragást magam elképzelése után faragtam. Közben az a szerencsés helyzet adódott, hogy Szekszárdon rendeztek egy kiállítást, ahol 5 db különböző kisplasztikát mutathattam be alkotásaimból. Jó érzés töltött el, mert a rendezők mind az 5 db-ot ott fogták a kiállításon. Azóta több kiállításon is részt vettem munkáimmal, ahol azt tapasztaltam, hogy tetszenek a nézőknek ez alkotásaim. Külön öröm volt számomra, hogy az országos kiállításon is részt vehettem. Szívesen hallgattam a kiállításon résztvevők véleményét, mert ezekből is tanulok és új erőt merítek

FEIL JÓZSEF

1958-ban születtem Budapesten. Eredeti szakmám ács-állványozó. 14 éves korom óta faragok autodidakta módon. Első kiállításom 1994-ben volt a Paksi Városi Művelődési Központban. Azóta az ország több városában is volt alkalmam bemutatkozni, s Németországba is eljutottam. A XVI. Országos amatőr képző- és iparművészeti kiállításon munkáim bekerültek azok közé a pályamunkák közé, amiket kiállítottak a Kongresszusi Központban. Jelenleg Dunakömlődön élek, s minden szabadidőmet faragással töltöm.

HEGEDŰS JÁNOS

1937. október 28-án Dunaföldváron születtem. Sopronban végeztem az erdészeti technikumot. Több helyen is dolgoztam már, jelenleg nyugdíjas vagyok, s Dunakömlődön élek. Mindig vonzott a természet, s különösen megragadták fantáziámat az erdőben elhullajtott agancsok. Érdekelt, hogy faragással, ragasztással mit lehet kihozni úgy, hogy az agancs jellege megmaradjon.

HERMANN JÁNOS

1941. augusztus 17-én születtem, kőhajításnyira attól a még régi arcát mutató Óbudától, mely egész kiskamasz korom hangulatát meghatározta, beleértve az utcákat hétvégéken ellepő profi és amatőr festők látványát, s az egynémely ház ablakán kiszűrődő muzsikát.

Szinte egyidőben történt, hogy édesanyám meglepett egy zongoratanárral és egy festő, rábeszélve anyámat, elvihetett a Vasutas Képzőművészeti Körbe.

A Bartók Béla Szakiskolában szereztem zongoratanári diplomát. 1985 óta vagyok a Művészeti Alap tagja, a tagságot barackmag faragásaim alapján kaptam meg. 1991-ben alakult meg az Alkotó Muzsikások Társasága, melynek vezetőségi tagja vagyok.

33 éve foglalkozom csontfaragással és barackmag miniatűrök készítésével. Bár kisebb-nagyobb kitérőket tettem a grafika, linómetszés, szitanyomás, kerámia, porcelán, tűzzománc-festés, drágakőfaragás területén, mégis a barackmagfaragás a legkedvesebb területem. Közel 3000 barackmagot faragtam már és 5000-nél több tervem vár megvalósításra, s hogy ötletadója, receptkönyve lehessen az utánam következőknek.

Művészi törekvésem minél több emberrel megismertetni s megszerettetni a miniatűr faragások világának azt az ágát, mely kezdetben a pásztorművészet talaján vert gyökeret, de később a legkülönbözőbb foglalkozású és iskolázottságú emberek (rabok, katonák, pástorok, erdészek, iparosok, tanárok, művészek) tehetsége, igyekezete, munkái révén terebélyesedett lombos fává és melyet ma is életben tart a magyar élek díszítő ösztöne, kreativitása. Nem csupán álmom, de eltökélt szándékom is egy barackmag ékszereknek, a magyar miniatűr művészetnek, miniatűr skulpturák tárgyi dokumentumainak helyet biztosító múzeum létrehozása, főleg azért, mert a múzeumokban sosem a letűnt korok temetőjét látam, hanem az utánunk születők és a mában élők jövőjének szülőszobáját, bölcsőjét. Minden gonddal tervezett, rendezett kiállítás felélesztheti s gerjesztheti a látogatókban az alkotás vágyát. Ezt a célt szeretném – szolgálni magam is.

SZALAI LAJOS

1937. augusztus 22-én Németkéren születtem. A családban többen érdeklődtek a fafaragás iránt. 1997-ben egy kollégám mutatta az ék-rovást, ami felkeltette érdeklődésemet. Utána kezdtem el foglalkozni, s kifejleszteni a virágos mintákat.

Beregnyei Miklós:

Újabb múzeum Pakson

Az 1969-ben elkezdett, majd leállított, de 1973-ban újra indított atomerőmű építkezés irányítói szerették volna elkerülni azokat a hiányosságokat, kellemtlenségeket, melyek az előző országos nagyberuházásokon jelentkeztek. Így többek között az építkezésen dolgozókat nem zsúfolt barakkokban helyezték el, hanem ötszintes, összkomfortos lakásokban. A panel házak sivárságát is oldani szerették volna, ezért Csete György és csapatára bízta a megoldás kidolgozását. Ám ekkor már működésbe lépett az a magyar mentalitás, melyet egy ismert anekdota is megörökített: mikor megdöglött a gazda tehene, megkérdezték tőle mi a kívánsága? Mire így felelt: dögljön meg a szomszéd tehene is. A panelhalom külső ornamentikájának megváltoztatási kísérlete országos építészeti vitát robbantott ki, majd a szakminiszter kijelentette: "Hát jó, ha a szakma így látja; az egész ország szürkében lakik, miért legyenek a paksiak különbek nálunk? És egyébként is, mi lesz, ha mindenki ilyet akar."

Szerencsére az atomerőművet építő szakembereket nem sikerült leállítani, a minőségi követeléseiket ha nagy viták árán is, de sikerült megvalósítaniuk. A nagyberuházást irányító szemlélet része volt az is, hogy megörökítsék az építkezés történéseit. Ebben nagy segítséget nyújtott a Tolna megyei Népújság és munkatársai – Jantner János, Pálkovács Jenő, Ordas Iván, Gottvald Károly, Gemenci József, Hazai József – akik rendszeresen tudósítottak az építkezésről. A Népújság által vállalt krónikás szerep felerősítette az építkezés iránti kíváncsiságot, a rendszeresen megjelenő tudósításaival inspirálta az országos lapokat is arra, hogy hébe-hóba ők is tudósítsanak Paksról. Ezek a tudósítási időpontok gyakran egybe estek egy-egy neves személy Paksra látogatásával.

Az építkezésen jelen lévő nagy építőipari vállalatoknak – mint például a 22. ÁÉV; TÁÉV – volt saját lapjuk, így ez is inspirálhatta az 1976. január 1-el megalakult Paksi Atomerőmű Vállalat vezetőit egy saját lap indítására, mely Neutron címmel jelent meg. Mindössze két számot élt meg, mert 1978. novemberében megjelent az Atomerőmű Építői című lap, mely néhány névváltoztatás után ma már a XXI. Évfolyamába lépett Atomerőmű címmel.

A megyei Népújság, a Neutron, az Atomerőmű Építői gazdag forrása az építkezés történetét feldolgozni szándékozó kutatóknak.

Tehát az a szemlélet, mely az építkezés műszaki irányításában jelen volt, hatott az építkezés történetének megörökítését fontosnak tartó személyekre. Egymás után jelentek meg könyv alakban is ezek a munkák, melyek az üzemtörténeti gyűjteményünk fontos dokumentumai.

Az atomerőmű építésének és üzemelésének történetét 1991-ig dolgozta fel az 1995-ben megjelent "Húsz év – az atomerőmű építésének története" című könyv. 1992-től pedig az évenként megjelenő évkönyvek rögzítik az atomerőműben történt fontosabb eseményeket.

Az 1995-ös év nem csak az üzemtörténet írásban jelent mérföldkövet, hanem a tájékoztató munkában is, ugyanis szeptember 28-án ünnepélyes külsőségek közepette nyílt meg a Tájékoztató és Látogató Központ (TLK). A közel 1000 m²-es kiállítóterrel rendelkező TLK-ban már üzemtörténész státuszt is létesítettek, ezzel hivatalos rangra emelve az üzemtörténeti tevékenységet.

A TLK megnyitása óta évente 30.000 fő látogat el az atomerőműbe és 1999. Szeptember 23-án köszönthettük a 100.000 látogatót. Közben az Országos Műszaki Múzeum szakemberei javasolták, hogy pályázzuk meg a múzeumi státusz elnyerését, hiszen amit a TLK-ban láttak és tapasztaltak, az feljogosít bennünket erre a megtisztelő címre.

A pályázatot benyújtottuk a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumához, és 1997. Július 16-án bejegyezték a Tájékoztató és Látogató Központot és annak üzemtörténeti gyűjteményét a Magyarországi Múzeumi intézmények Anyakönyvébe, és megkaptuk a múzeumi működési engedélyt. Ezzel Paksnak négy múzeuma lenne, ám továbbra is három maradt, hiszen a Vasúti Múzeumról csak múlt időben lehet beszélni.

A Látogató Központot nem csak látogatók keresik fel, hanem azok a főiskolai és egyetemi hallgatók is akik szakdolgozataik megírásához keresnek irodalmat, és kérnek egyéb segítséget. A témaválasztásuk és a választott téma kidolgozásához kívánunk segítséget nyújtani azzal, hogy felsoroljuk azokat a forrásmunkákat, melyek az üzemtörténeti gyűjteményben megtalálhatók.

AZ ÜZEMTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY FELOSZTÁSA:

1. *Írásos anyagok*
 - 1.1. Az építkezéssel foglalkozó írások
 - 1.2. Az üzemeltetéssel foglalkozó írások
 - 1.3. Az erőmű kiadványai
2. *Tárgyi emlékek*
 - 2.1. Az erőművel kapcsolatos tárgyi emlékek
 - 2.2. A villamos iparral és az atomenergiával kapcsolatos tárgyi emlékek
 - 2.3. Az atomerőmű reklámtárgyai
3. *Fotóarchívum*
 - 3.1. Az építkezéssel kapcsolatos fotók
 - 3.2. Az üzemeltetéssel kapcsolatos fotók
4. *Sajtófigyelés*
5. *CD-tár*
6. *Szakdolgozatok*
7. *Könyvtár*
8. *Fonotéka* (hangfelvételek sajtótájékoztatókról, riportok hanganyaga)

A Paksi Atomerőmű Látogató Központja üzemtörténeti gyűjteményének bibliográfiája

1. Energia és Atomtechnika 1979. május-június 5-6. Sz. XXXII. évf. 193-280. P.
2. Hazafi József-Gottvald Károly: Atomerőmű a Duna partján – Riport 440 MW születéséről. Paks, Paksi Atomerőmű Vállalat, 1983. 70.p.
3. Hazafi József: Csikócsapat (Riport 440 Megawatt születéséről)
Népszava Lap- és Könyvkiadó 1984. 178. p.
4. Vicsek Ferenc: A bomlás melege (Mozgó Világ: 1986. 1. sz. 11-22. p.,
1986. 2. sz. 77-86. p.,
1986. 3. sz. 48-56. p.)
5. Kováts Balázs: Atomlecke PAV 1988. 114. p.
6. Vicsek Ferenc: A bomlás melege (Magvető, 1988. 445. p.)
7. Rósa Géza: Temetni jöttem... (Paks-Ófalu) Paks, 1988. 78. p.
8. Magyar Építőipar 1988. 5-6. Sz. XXXVII. Évf. 209-296. p.
9. Paksi Atomerőmű Közleményei Szerk. Vinnay István
1989/1. sz. 51. p.
1989/2. sz. 83. p.
1990/1. sz. 75. p.
1990/2. sz. 79. p.
1991/1-2. sz. 90. p.
1992/1. sz. 80. p. (megszűnt)
10. A Paksi Atomerőmű Energetikai Szakképzési Intézetének
Évkönyvei: 1986/1989. Szerk. Novák Tibor PA Rt. 1990. 208. p.
1989/1990. Szerk. Lovászi Zoltánné PA Rt. 1991. 112. p.
1989/1991. Szerk. Lovászi Zoltánné PA Rt. 1991. 213. p.
1991/1992. Szerk. Lovászi Zoltánné PA Rt. 1992. 165. p.
1992/1993. Szerk. Lovászi Zoltánné PA Rt. 1993. 181. p.
1993/1994. Szerk. Lovászi Zoltánné PA Rt. 1994. 189. p.
1994/1995. Szerk. Szabóné Horváth Piroska PA Rt. 1995. 201. p.
1986/1996. 10. Éves az ESZI Szerk. Takács Miklós-Kissné Hegyi Ilona PA Rt. 1996. 183. p.
11. "A Haza minden előtt" c. Honismeret, helytörténet Pakson. Paks, 1989.
(innen: Az első évtized (Annot.kron.) (Kiadó: VMK. A XCII. Orsz. Honism. Akad. Alkalmából).
12. Tíz éves a Paksi Atomerőmű Szerk. Vinnay István PA Rt.-Wien. 1992. 110. p.
13. Marx György: Ötven éve történt. PA Rt. 1992. 8. p.
14. Paksi Atomerőmű Rt. Évkönyvek. Szerk. Beregnyei Miklós
Évkönyv: 1992. PA Rt. 1993. 216. p.
1993. PA Rt. 1994. 179. p.
1994/95. PA Rt. 2996. 215. p.
1996. PA Rt. 1997. 146. p.
1997. PA Rt. 1998. 148. p.
1998. PA Rt. 1999.
15. Lovászi Zoltánné: Atomos adomák: PA Rt. 1993. 32. p.
16. Technika. 1994. június-július XXXVIII. évf. 6-7. sz. 84. p.
17. Albert József: Terepbejáró. TIT Veszprém. 1994. 247. p. Innen: A kivételezett helyzet társadalmi konfliktusai – A Paksi Atomerőmű Vállalat és a város 43-62. p.
18. Az atomenergia biztonsága. Szerk. Dürr János. A Természet Világa pótfüzete. 1995. január 13. p.
19. Tájékoztató a Magyar Köztársaság Országgyűlése Környezetvédelmi Bizottságának kihelyezett ülésére. Szerk. Kováts Balázs PA Rt. 1995. 72. p.
20. Fizikai Szemle, 1996. január 1. sz. XLVI. évf. 36. p.
21. Földrajztudományi kutatás a kis- és közepes radioaktivitású hulladékok elhelyezésére. Főszerk.: Maros Gyula. Magyar Állami Földtani Intézet. Szekszárdi Nyomda. 1996. 52. p.
22. Nagyberuházások és veszélyes hulladékok telephely-kiválasztásának földrajzi feltételrendszere. Szerk. Schweitzer Ferenc – Tiner Tibor MTA Földrajztudományi Kutató Intézet. Bp. 1996. 180. p. + térkép.
23. A Paksi Atomerőmű Rt. 1995. évi tevékenységének értékelése. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1996. 19. p. (angol nyelven is)
24. Magyarország Városai, 1996. Égisz Kiadó főszerk.: Dr. Karvalics László 1-2. k.Paks: 2.k. 154-160. p.
25. A PA Rt. 1996. évi tevékenységének értékelése. Fel. szerk.: Balogi Jenő. Műszaki Könyvkiadó. Bp. 1997. 27. p.
(angol nyelven is)
26. A PA Rt. 1997. évi tevékenységének értékelése. Fel. szerk.: Balogi Jenő. Műszaki Könyvkiadó Bp. 1998. 24. p.

- (angol nyelven is)
27. A PA Rt. 1998. évi tevékenységének értékelése. Fel. szerk.: Bajsz József. Exeon Bt. 1999. (angol nyelven is)
 28. A Paksi Atomerőmű földrengésbiztonsága. Szerk.: Marosi Sándor – Meskó Attila. Akadémiai Kiadó. Bp. 1997. 178. p. (angol nyelven is)
 29. A WANO és a Paksi Atomerőmű PA Rt. 1998. 16. p.
 30. A biztonság értékelése a Paksi Atomerőműben. Szerk: Tóth János. PA Rt. 1998. 24. p.
 31. Kérdések és válaszok a Paksi Atomerőműről. Szerk.: Kováts Balázs PA Rt. 1999. 143. p.
 32. Dr. Katona Tamás: A Paksi Atomerőmű földrengés-biztonsági programja. PA Rt. 1999. 66. p.
 33. Diplomamunkák-szakdolgozatok:
 - Almagambetov Mirtill: A PA Rt. társadalmi integrációja (1997. 11. p.)
 - Balázs Szilvia: A PA Rt. arculata (Szekszárd, 1999. 25. p.)
 - Benkő Éva: Kommunikációs stratégia a Paksi Atomerőmű kiegészített átmeneti tárolója bővítésének lakossági tájékoztatására (Szekszárd, 1999. 47. p.)
 - Böröczki Balázs: Az urán, mint üzemanyag (Paks, 1996. 23. p.)
 - Cseh Judit: A PR tevékenység sajátosságai a Paksi Atomerőmű Rt-nél (Bp. 1998. 50.p.)
 - Csonka Gabriella: A környezettudatos nukleáris PR stratégia egyik legfontosabb elemének megvalósítása a Paksi Atomerőműnél. (Bp. 1996. 39. p.)
 - Farkas Annamária: Kommunikációs eszközök a hazai nukleáris energia elfogadtatásában. (Bp. 1994. 59. p.)
 - Fehér Enikő: Minőségbiztosított balesetelhárítás eszköze, szervezési és személyi feltételei a Paksi Atomerőműben (Paks, 1997. 54. p.)
 - Gálné Farkas Anita Beatrix: A PA Rt. és a környezetében élő lakosság PR kapcsolata (Bp. 1999. 44. p.)
 - Garay Iringó: A PA Rt. tevékenysége – különös tekintettel a kis- és közepes aktivitású radioaktív hulladékok elhelyezésének PR vonatkozású területeire (Bp. 1999. 70. p.)
 - Jancsó Beatrix: A PA Rt. PR tevékenysége (1995. 14. p.)
 - Karasz Erika: A kapcsolatszervezés szükségessége és alapjai a PA Rt-nél (Bp. 1994. 51. p.)
 - Kárpáti Virág: A PA Rt. kommunikációs stratégiája egy konkrét akció kapcsán (Bp. 1994. 54. p.)
 - Kovács János: A Public Relations és specifikumai a PA Rt-nél (Pécs, 1997. 54. p.)
 - Lazók Albertné: Az atomenergia szerepe változó világunkban és a nők szerepe az atomenergetikában (Dunaújváros, 1999.)
 - Mesterházy Melinda: A PA Rt. PR-tevékenysége (1996. 26. p.)
 - Mittler István: Magyarország energiaellátásának helyzetképe a nukleáris energia felhasználás tükrében (Szeged, 1993. 63. p.)
 - Mittler István: A PA Rt. környezeti hatásai és ezek ellenőrzése (Szeged, 1997. 52. p.)
 - Nagy István Csaba: Kis és közepes aktivitású atomerőművi hulladék elhelyezésének stratégiája (Veszprém, 1997. 94. p.)
 - Rigó Mariann: Örökségünk (A kis- és közepes aktivitású hulladékok magyarországi vonatkozásai (1998. 22. p.)
 - Simon Ildikó: A Paksi Atomerőmű gazdaságföldrajzi jellemzése (Debrecen, 1995. 64. p.)
 - Sinka Márta: A Paksi Atomerőmű története (Eger, 1999. 67. p.)
 - Szabó Ágnes: A PA Rt. lakossági kapcsolatai (Tájékoztatási stratégia az elhasznált fűtőanyag átmeneti tárolója kapcsán) (1995. 37. p.)
 - Tóth Márta Terézia: A PA Rt. és a lakossági kapcsolatok – különös tekintettel az Önkormányzati társulásokra (Pécs, 1998. 53. p.)
 - Varga Gabriella: A Paksi Atomerőművel kapcsolatos közvélemény felfogás (Paks, 1999. 22. p.)
 - Vincze Anikó: A Paksi Atomerőmű PR tevékenysége, különös tekintettel a kis- és közepes aktivitású radioaktív hulladékok elhelyezésének társadalmi elfogadtatására (1996. 86. p.)
 34. Sajtófigyelés 1990-től napjainkig.
(Az Observer 650 újság, folyóirat, Rádió-TV anyagában szereplő "Paks, atom, atomerőmű" témát tartalmazó cikket megküld a TLK-nak)
 35. Éves üzleti jelentések 1991-től napjainkig magyar és angol nyelven.
 36. Éves termelési mutatók 1983-tól napjainkig.
 37. CD-lemez: Képgyűjtemény a Paksi Atomerőmű Karbantartó Gyakorló Központjáról. 1997. ISBN 963 04 8183 9
 38. CD-lemez: Teller Ede – Atomfizika – Paks. 1998. ISBN 963 04 9849 9
 39. CD-lemez: A PA Rt. I. blokki reaktorvédelmi rekonstrukciós projekt (1999.)
 40. Közvélemény-kutatások 1991. januárjától napjainkig.

A felsorolt kiadványok a Látogató Központban hozzáférhetők:
hétfőtől péntekig: 09⁰⁰ – 15⁰⁰-ig

Nyilvántartási szám:

Mk/d/100

Az érvényesség tartamára vonatkozó megjegyzések:

MÚZEUMI MŰKÖDÉSI ENGEDÉLY

az 1997. évi CXL. törvény (a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről) 39.§ (2.) bekezdésében foglalt jogkörben a

PAKSI ATOMERŐMŰ ÜZEMTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYE

múzeumi intézmény számára,

amelyet a *Magyarországi Múzeumi intézmények Anyakönyvébe* az alábbi adatokkal vettünk nyilvántartásba.

- Az itt bejegyzettektől eltérő adatok a csak a működési engedély módosítása után használhatók.

A MÚZEUMI INTÉZMÉNY ANYAKÖNYVI ADATAI

Székhelye: **PAKS, 7031**
Toina Megye

Alapítási éve: **1995.**

Jellege: **szakgyűjtemény / közterdekü muzeális gyűjtemény**

Gyűjtőköre: **ipar-, technikatörténet: a Paksi Atomerőmű története**

Gyűjtőterülete: **A Paksi Atomerőmű 30 km-es vontáskörzete, illetve a hazai nukleáris iparral kapcsolatban álló üzemek és intézmények.**

Tulajdonosa: **Paksi Atomerőmű Részvénytársaság**
Paks, 7031

Tulajdonosának közvetlen felügyeleti szerve:
Magyar Villamosművek Részvénytársaság
Budapest, Vám utca 5-7, 1011

Szakmai (muzeológiai) felügyeleti szerve:
Országos Műszaki Múzeum
Budapest, Kaposvár utca 11-13, 1117

A korábbi működési okmány(ok) nyilvántartási száma és kiadásának dátuma:

Budapest, **1999.** év **07.** hónap **16.** nap

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

A bormúzeum előszobájában

(Kováts Balázs mondja el gondolatait a paksi Borbarát Klubról)

Paks város történetében mindenkor jelentős szerep jutott a szőlőnek és a bornak. A város jeles szülötte, Jámbor Pál is sokszor és nagyon szépen emlékezik meg a Hidegvölgyben volt szőlőjükről. Talán nem túlzás, ha azt mondom: a paksi ember génjeiben örökíti át a szőlő és a bor szeretetét. Ezek a gének szunnyadhatnak abban a 15 emberben, akik másfél évvel ezelőtt megalapították a paksi Borbarát Klubot. A klub elnökét, Kováts Balázst kérdeztem a megalakulás körülményeiről és az eddig végzett munkáról.

Kováts Balázs: Egy kisvárosban általában minden úgy indul, hogy az emberek egymásra találnak különböző rendezvényeken, közben megisznak egy pohár bort vagy sört. Egyszer csak azt veszi észre, hogy a dolog közepében van, és ez így történt velem is. 1998 tavaszán többen beszélgettünk, volt iskolatársak, jelenlegi munkatársak, lakótársak és ekkor jött az ötlet: ideje lenne megalakítani Pakson is egy a bor-kultúrát ápoló baráti kört. Akkor még nem is gondoltunk ilyen nagy léptékű dologra, hogy múzeumot létesítsünk, vagy, hogy legyen hivatalos klubhelyiségünk. Ám az ötlet tovább érlelődött a fejekben, ki-ki hozta a barátait, és 1998. márciusában a Prelátus épületében megalakítottuk a paksi Borbarát Klubot. Stílszerűen választottuk a Prelátust, hiszen ezt az épületet mindig körbe vette a szőlő, az épület alatt lévő piñcékben pedig mindig borfeldolgozás és bortárolás folyt. Az első esti összejövetelen persze még nem voltak borkészleteink, de egy kellemes baráti összejövetel volt, melynek az lett a vége, hogy a társaság valóban komolyan gondolta azt, amivé fejlődöttünk. Egy hónap múlva már alapszabály tervezetet készítettünk, meg voltak az elképzelések, hogy ki mit csináljon, ki mihez ért. Végül is az alapszabály megfogalmazása, kidolgozása mozdította el az ügyet abba az irányba, mely irányba ma haladunk. Megfogalmaztuk, hogy célunk a hazai borkultúra legnemesebb hagyományainak ápolása, a bor mint kulturált élvezeti cikknek a fogyasztása, továbbá jó értelemben vett reklám és ismeretterjesztés. Így került be az alapszabályunkba is, melyet egyik jogász tagunk öntött elfogadható formába, a klub neve is, mely "Borbarát Klub Paks" címmel került bírósági bejegyzésre.

A következő alkalommal már a működési rendünket tárgyaltuk, megválasztottuk azokat a tisztségviselőket, melyek a jogilag bejegyzett társaságnál kötelezően elő vannak írva. Ez csak a hivatalos rész volt, ezzel párhuzamosan folyt a "borbarát" program, folyamatosan hívtunk meg neves magyar borászokat, akik előadásokat tartottak és hozták a saját legjobb boraikat. Akkor kezdtük megérteni, hogy abban a borban mi is van, mire kell odafigyelni a feldolgozástól a tárolásig. Ekkor tudatosodott bennünk, hogy mit is jelent a bor illatanyaga, bukéja, íze, zamata, a bor együttléte, az összbenyomás. Először nyilván az ismeretségi körünkől hívtunk előadókat, ám később már érkeztek

előadók Egerből, Villányból, a Badacsonyi vidékéről és természetesen Szekszárdról. Az említett borvidékek híres borászai után mi indultunk szakmai kirándulásra, így Tolna megyében két híres pincészetet kerestünk fel, ahol a szakmai előadáson túl meg is kóstolhattuk a bort. Ezt a "kóstolhattunk" szót mindig ki kell emelnem, mert ez a Klub nem a tivornyázók társasága, hanem kifejezetten a bor ízlelése, a bor kóstolása van napirenden. Egy esti találkozáson, ha mind a tizenötön jelen vagyunk, 6-8 palack bor ha elfogy, és 120-150 percnél nem tart tovább az összejövétel. Van egy íratlan szabályunk, miszerint minden hónap második péntekén este 18 órakor találkozunk. Ez már a másfél év alatt automatizmussá vált bennünk, ettől függetlenül meghívót mindig küldünk a tagoknak, hogy lelkiileg felkészülhessenek és előtanulmányt tudjanak folytatni a rendezvény témájához. A nyári hónapokban szünetet tartunk, aztán szeptemberben újra kezdjük. A nyár elején van Pakson a blues és gasztronómiai fesztivált és ennek keretében az idén már másodszer rendeztük meg az Országos Borbarát találkozót. Ez egy plusz program Pakson, ami eddig még nem volt, és ha az idei találkozót nézem, akkor elmondhatjuk, hogy Magyarország legjobb pincészeinek képviselői gyűltek össze másfél napra, és igen nagy sikere volt ennek a nyitott rendezvénynek.

Nem ragadtunk le annál, hogy csak borászokkal és pincészetekkel ismerkedjünk meg, bár Magyarországon nagyon sok és híres pince van, és sok híres borász, így nem félünk a programhiánytól. De nem csak ezzel foglalkozunk, ehhez sok minden társul, sok mindent kell tanulni, a bor nem önmagában csak bor, ahhoz társulnak illemszabályok, társulnak civilizációs szokások, társulnak divatok, és társul olyan sok minden, ami fel sem tűnik az embernek, csak akkor amikor bele csöppen egy ilyen környezetbe. Ezért néha szakújságírókat hívunk, aki a borászattal foglalkozik, és jól ismeri a hazai bortörténelmet, a belső borászati híreket, pletykákat. A novemberi összejövételünkre egyenesen Párizsból érkezett egy ifjú magyar hölgy, aki hozta magával azokat az illatmintákat, amelyeket a francia borászok is használnak, mely segítségével sokat lehet tanulni. Az is bizonyos, hogy valószínűleg több százszor végig kell menni ezeken az illatmintákon, hogy az ember megtalálja bennük azokat a különlegességeket melyeket rejtenek, vagy egyáltalán szét tudja választani az ember az illatokat.

Komoly önképzést folytatnak a tagjaink, mindenki járhatja a nagyon nivós szakmai lapot, a Borbarát Magazint, melynek főszerkesztője, hazajáró vendég a klubunkban, sok élő kapcsolatunk létrejöttét és fönntartását segíti. Azt is tudjuk egymásról, hogy kinek milyen szakkönyve van, melyeket már céltudatosan gyűjtögetünk.

Az alakuláskor három célt tűztünk magunk elé. Az első, hogy tanulni kell, mert sok mindent meg kell ismerni ahhoz, hogy ha az ember szembe kerül egy rubinszínű, vagy mézszínű borral, akkor mit kezdjen vele, hogyan közeledjen hozzá. Van mit tanulni, de szerencsére van kitől tanulni, és az akarat sem hiányzik.

A másik cél az emberi oldal felől közelíti a témát, a barátság, az együttlét örömeinek a felfedeztetése, hiszen a mai rohanó, kemény és hideg világban nagyon hiányzik az apáink korára jellemző kvaterkázás; hogy néhány ember leül néhány pohár bor mellé, és józanul maradva a világ dolgairól beszélgessen. A 15 ember, aki másfél éve összefogott, ma is hiánytalanul együtt van és a lelkesedésük sem lanyhult. Már az nagy eredmény, hogy havonta legalább van két óra, mely idő alatt az ember kikerül a hétköznapi darálójából és más módon közelíti meg az életet.

Itt hozzá kell tenni, hogy nem vagyunk egy magunkba forduló társaság, minden összejövételünkre vendégeket hívunk, minden évben egyszer nyílt napot tartunk, kirándulni megyünk, tehát némi nyitottság van bennünk, és a szimpatizáns körünk folyamatosan nő.

A harmadik célunk az, és itt nehéz nem fellengzős szavakat használni, hogy Paks városát gazdagítsuk. Amit teszünk, amit gyűjtünk, és amit építünk és bútorozunk, az nagy valószínűséggel hosszú távon nem csak a mienk. Ez a 15 ember egy bizonyos kultúrát próbál a maga módján, nem harsogva, nem erőszakosan behozni ebbe a városba, vagy talán visszahozni. Mind emellett egy olyan gyűjteményt hozunk létre, melynek egy részét vendégeinkkel elfogyasztjuk, de a másik része, a legjobb magyar borok egy elzárt pincerészbe kerülnek. Ez az elzárt rész hordozza majd azt a kis mikrotörténelmet, mely hozzátartozik a város jelenéhez és jövőjéhez. Ars poétikánk is az, hogy egy palack borban sok minden benne van, nem csak a nedű, hanem a folyadékban ott van annak a korszaknak, melyben a szőlőt természetették, leszedték és feldolgozták – az időjárási viszonyai, az ember alkotó kedve, a munkájának a minősége, a kor divatja. Árulkodik és mesél a palack, mesél a címke, a dugó. Nekünk sok évjáratnyi boraink vannak és lesznek, mely már egy nagyobb történelmi szakaszt is leképezhet.

Szeretnénk, ha néhány évtized múlva a polcra nyúlva egy paksi, vagy egy messziről jött vendégnek azt mondhatnánk, hogy kérem valamikor a 900-as évek végén Magyarországon ilyenek voltak a borok. Lehet, hogy 15-20 év múlva a borok élvezeti értéke már nem lesz tökéletes, de a történelmi értéke biztos, hogy nagy lesz.

Sokan kérdik: nyilvános lesz-e Borbarát Klub ? Azt kell mondjam, hogy egy jó ideig még nem lesz nyilvános, hiszen a 15 alapító tag mindegyike dolgozik, elfoglalt emberek, egyik sem vállalkozik arra, hogy bemutatókat és fogadó órákat tartson. Lehet, hogy eljön az az idő, amikor ezt a fajta gondolkodásunkat egyszer majd módosítani kell, ám ma még egy gyűjtemény létrehozásának az elején tartunk, egyelőre dolgozunk, tanulunk és gyűjtenünk kell. Természetesen az összegyűlt tapasztalatokat és ismereteket igyekszünk folyamatosan továbbadni nyílt napokon, egy-egy újságcikk erejéig és a meghívott vendégek útján.

A közeljövő tervei gyakorlatilag ugyanazok mint az előző időszak tervei voltak: minél több neves magyar borárral, szőlőtermelővel, borszakértővel, gazdálkodóval és bordiplomatával összeismerkedni. Megismerni véleményüket a magyar borról, a nemzetközi borhelyzetről és tanulni, tanulni. Meg kell ismernünk a bor etikettjét, hogy milyen pohárban, milyen módon, milyen hőmérsékleten és milyen ételekhez milyen borokat illik és lehet fogyasztani.

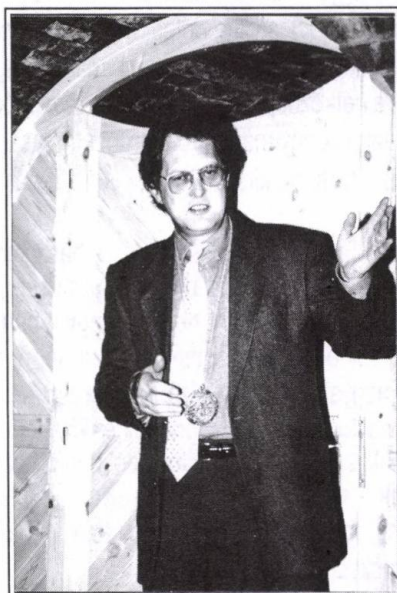
Az elmúlt másfél év legnagyobb eredménye, hogy elkészültünk a pincehajónkkal, van szépen berendezett klubhelyiségünk, bár még sok minden hiányzik innen. És akkor még hol vagyunk a boroktól, hiszen ma egy jó palack bor 2-4 ezer forint. Kapkodni viszont nem szabad, nyugodtan és kényelmesen kell előre mennünk, és úgy tűnik, hogy néhány szponzort is sikerül mellénk állítani. A több, mint 40 méteres pinceágban mintegy tízezer palack számára építettünk tároló rendszert.

Nyugodtan mondhatom, hogy van Pakson egy újabb civil szervezet, mely másfél év alatt megmutatta, hogy életképes, nem csak papíron létezik, és néha nagyobb számú érdeklődőt is meg tud mozgatni.

A gyűjtő munkánk eredményeként a Prelátus pincéjében már ott vannak a tároló polcokon Paks, Szekszárd, Badacsony, Villány és Eger kiváló évjáratú borai. Szeretnénk a karácsonyt úgy megünnepelni, hogy a somlói borvidéknek szánt polcok legalább részben feltöltésre kerüljenek. A jövő évi tervünk pedig az, hogy a tokaji borvidék terméseit is ide hozzuk, mert azok a borok exkluzívak, nélkülük nincs igazi magyar gyűjtemény, de sajnos nagyon drágák is.

Tovább szeretnénk gyarapítani a pince múzeumi részét, melyet egy külön ajtó választ el, és oda nincs bejáráskérés, azt a részt már valóban az unokáknak szánjuk. Szóval, tervünk van bőven, reméljük bírjuk energiával és pénzzel, és az sem mellékes ha bírjuk a város lakóinak szimpátiáját és jóakarátát, és reméljük, hogy az irigység helyett az együttműködési szándék fog megerősödni, mely további lendületet adhat munkánkhoz.

Lejegyezte: Beregyei Miklós

Kovács Balázs a "nagyimester"

TARTALOMJEGYZÉK

1. Patai Péter: In memoriam Takács Miklós	1
2. Beregyei Miklós: Takács Miklós emlékezete	2
3. Csontos Csilla: Petrich Ferenc honvédszázados élete (III. rész)	3
4. Gutai István: Gróf Battyhány Lajos főbenjáró pere (Színmű 5 felvonásban (1. rész)	7
5. Pintér Anita: II. Rákóczi Ferenc	19
6. Törjék Zsuzsanna: Gondolatok Ady Endre: Margita élni akar (szakdolgozat 5. rész)	24
7. Tumpek Mihály: Napló 1944, 1945, 1946.	30
8. Dr. Hetényi István, Gáts Krisztina Beáta, Kuti Horváth György, Rácz Diána, Pfeiffer Ferenc, Horváth Béla, Majoros Irén Erzsébet, Mislai Gyula, Oláh Zoltán, Szarka József, Pauk Erika, László-Kovács Gyula és Acsádi Rozália versei	38
9. Kövi Gergő: Az úrhajós	52
10. Halász Károly: "Fiatal Alkotók Köre"	53
11. "A fafaragás csodái" – Csepeli István, Trapp Ferenc, Feil József, Hegedűs János, Hermann János, Szalai Lajos vallomásai önmagukról	55
12. Beregyei Miklós: Újabb múzeum Pakson.....	57
13. A bormúzeum előszobájában – Kovács Balázs gondolatai	62
14. Vajnai Irina rajzai 42, 43, 45, 46, 50, 51. oldalakon	

PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle

VI. évfolyam, 4. szám, 1999 decembere

Szerkeszti a szerkesztő bizottság:

Beregyei Miklós felelős szerkesztő, Herczeg Ágnes olvasó szerkesztő

Rovatszerkesztők:

Györfy József művészet, Szarka József irodalom

✚ Takács Miklós helytörténet

Tördelés: Törökné G. Judit

Borító: Vincze Bálint

Kiadja: a Jámbor Pál Társaság, Felelős kiadó: a JPT elnöke

Készült: PA Rt. Nyomda 99/3206. sz., Felelős vezető: Slonczki István

A szerkesztőség címe: Paks, Város Könyvtár, Villany u. 1.

HU-ISSN: 1218-2109

